

Ingen fred å vokte?

Over 20 år uten fredsbevarende styrker i Nagorno-Karabakh

Lars Magne Hovtun

Masteroppgave ved Institutt for litteratur, områdestudier
og europeisk språk ved Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

November 2015

Lars Magne Hovtun

Ingen fred å vokte?

Over 20 år uten fredsbevarende styrker i Nagorno-Karabakh

60 poengs masteroppgave.

Studieretning for russiske områdestudier ved Institutt
for litteratur, områdestudier og europeisk språk
Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo

Veileder:

Professor Pål Kolstø, Universitetet i Oslo

November 2015

© Lars Magne Hovtun

2015

Ingen fred å vokte?

Lars Magne Hovtun

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Siden konflikten i Nagorno-Karabakh brøt ut i 1988 har det vært en rekke forsøk på å bringe fred til regionen. Denne studien forsøker å identifisere årsaker til hvorfor en fredsoperasjon aldri har blitt etablert i regionen, med utgangspunkt i armenske og aserbajdsjanske årsaker. Datamaterialet omfatter blant annet fredsavtaler, resolusjoner, historiske skildringer og muntlige intervju med 26 informanter i Baku og Jerevan.

Det er mulig å identifisere en rekke forklaringer på hvorfor det ikke er etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Mange av årsakene handler om forhold som ligger utenfor Aserbajdsjan og Armenias sfære. Det sikkerhetspolitiske omlandet, som involverer aktører som Russland, Iran og NATO-landet Tyrkia, er trolig en av grunnene til at det har vært vanskelig å etablere en internasjonal fredsstyrke. At fredsoperasjonen kom skjevt ut av hoppkanten etter våpenhvilen i 1994, fordi det internasjonale samfunnet på dette tidspunktet ikke evnet å stille styrker og midler til rådighet for en slik operasjon, er en annen ekstern forklaring.

Samtidig viser studien at det finnes flere signifikante aserbajdsjanske og armenske årsaker til fraværet av en fredsoperasjon. Aserbajdsjans sterke motstand mot en russisk fredsoperasjon i kjølvannet av våpenhvileavtalen i 1994 er et slikt eksempel. Det finnes også flere forklaringer av nyere dato, som trolig spiller inn på dagens situasjon. Det mest interessante funnet er en mulig årsakskjede mellom 1) aktørenes premiss om at en fredsoperasjon ikke kan iverksettes før «den endelige politiske løsningen» er oppnådd, 2) påfølgende fravær av offentlighet og debatt rundt temaet, og 3) et generelt lavt kunnskapsnivå om fredsoperasjoner i konfliktområdet. Summen av dette tyder på at fredsoperasjonen står i sjakk matt så lenge den politiske løsningen uteblir.

Forord

En vinterdag i Oslo for fem år siden. Den armenske utenriksministeren Edward Nalbandian er på besøk i Norge. Som fersk student visste jeg lite om Armenia, Nagorno-Karabakh og situasjonen i Sør-Kaukasus da jeg inntok bakerste benk i auditoriet til Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) for å høre utenriksministerens foredrag. Den følgende seansen har imidlertid preget mine studier siden. For under spørsmålsrunden var det som om konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan for en stakket stund flyttet seg til Oslo, da Nalbandian og en aserbajdsjansk diplomat utvekslet sine hjertens meninger om hverandres hjemland foran et fullsatt auditorium. Etter foredraget ble jeg grepet av en voldsom nysgjerrighet. Hva lå bak de to dresskledde mennenes høylytte diskusjon? Svaret har jeg forsøkt å finne i bøker, artikler og gjennom flere reiser til regionen. Etter hvert som interessen vokste, har temaet blitt en naturlig retning for mine studier ved Universitetet i Oslo. Denne masteroppgaven er resultatet av et drøyt års arbeid for å undersøke hvorfor det ikke har blitt etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Etter min mening har studien gjort en rekke funn. De mest interessante ligger imidlertid noe på siden av denne oppgavens avgrensninger. Dette er først og fremst nye opplysninger om konfliktdynamikken på frontlinjen, og de to armenske og aserbajdsjanske talsmennenes oppsiktsvekkende antydninger om at nordiske soldater kan være akseptable i en framtidig fredsoperasjon. Nå som arbeidet med denne oppgaven er fullendt, er det disse funnene det frister mest å jobbe videre med. En offentlig debatt om dette i Armenia, Aserbajdsjan og de nordiske landene kunne vært interessant for å undersøke om ideen har livets rett. Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg fått mye god støtte. Særlig under feltarbeidet i Armenia og Aserbajdsjan. I begge landene har jeg blitt mottatt med en gjestfrihet og hjelpsomhet så stor, at den for en beskjeden nordmann har vært helt overveldende. Jeg er en stor takk skyldig til de navngitte og anonyme informantene, og ikke minst alle de andre vennene jeg har fått gjennom arbeidet med denne masteroppgaven. I Norge har min veileder, professor Pål Kolstø ved Universitetet i Oslo, og ikke minst min forlovede Marie vært til stor støtte. Eventuelle feil er utelukkende mitt eget ansvar, og må ikke hefte ved andre enn meg.

Oslo, 11. november 2015

Lars Magne Hovtun

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling og forskningsspørsmål	1
1.1.1	Forskingsspørsmål.....	1
1.2	Forskningsmetode.....	2
1.2.1	Forskningsdesign.....	2
1.2.2	Datainnsamling.....	3
1.2.3	Datagrunnlagets validitet og reliabilitet	5
1.3	Definisjoner og begrepsavklaringer.....	6
1.3.1	Geografi og navn	6
1.3.2	Fredsoperasjoner	6
1.4	Avgrensninger	8
2	Konsepter og doktriner for internasjonale fredsoperasjoner	9
2.1	Juridisk bakgrunn og historisk overblikk	9
2.1.1	Suverenitetsprinsippet og folkeretten	9
2.1.2	De første fredsoperasjonene	11
2.1.3	Jus ad bellum: Når er det legitimt å starte krig?.....	12
2.2	FNs fredsoperasjoner (Blue helmet operations)	14
2.2.1	Historisk utvikling.....	14
2.2.2	Konfliktforebyggende operasjoner.....	15
2.2.3	Fredsbevarende operasjoner	16
2.2.4	Fredsopprettende operasjoner	17
2.3	NATO og USAs fredsoperasjoner	19
2.3.1	FN-autoriserte operasjoner	19
2.3.2	Operasjoner uten FN-mandat	20
2.4	Russlands fredsoperasjoner: Mirotvortsjestvo.....	21
3	Bakgrunn for konflikten	24
3.1	Sovjet-tiden: Fra fredelig sameksistens til krig	24
3.1.1	Sumgait-massakren	25
3.1.2	Sovjetiske sikkerhetsstyrker mot Baku	26
3.1.3	Operasjon «КОЛЬЦО».....	27
3.2	Krig og politisk kaos.....	28

3.2.1	Sovjethæren oppløses – og kjemper videre på begge sider.....	29
4	Fredsforhandlinger	31
4.1	Zjeleznovodsk-erklæringen (1991).....	31
4.2	Teheran-kommunikeet (1992)	31
4.3	Forsvarsministermøtet i Sotsji (1992)	32
4.4	KSSE: Minsk-gruppen (1992-1993).....	32
4.5	FNs sikkerhetsråd (1993).....	33
4.6	Bisjkek-protokollen (1994).....	33
4.7	OSSE: Minsk-gruppen (1994-1996).....	35
4.8	OSSEs steg-for-steg-plan (1997).....	38
4.9	Goble-planen (2001).....	39
4.10	Madrid-prinsippene (2002-d.d.).....	39
4.11	EU som ny fredsforhandler?	41
5	Konflikten sett fra Armenia.....	42
5.1	Ønsker å opprettholde status quo.....	42
5.1.1	Armenias politiske elite er avhengig av konflikten.....	43
5.2	Feilslått internasjonal innsats.....	44
5.2.1	Kritikk mot Minsk-prosessen	44
5.2.2	Kritikk mot «meningsløse» OSSE-observatører	46
5.3	Fredsoperasjon vil ikke gi god nok sikkerhet	48
5.3.1	Armenerne frykter aserbajdsjansk angrep	49
5.3.2	Armenias hær som eneste sikkerhetsgaranti	49
5.3.3	Etnisk hat som en del av konflikten?	52
5.3.4	Rwanda-argumentet	53
5.4	Ingen konkrete ideer om mandat og konsept.....	54
5.4.1	Må implementeres som siste punkt	56
5.5	Få akseptable deltakerland.....	56
5.5.1	Russland og CIS	57
5.5.2	USA og NATO.....	59
5.5.3	Tyrkia, Iran og andre naboland	59
5.5.4	Skandinaviske land.....	60
5.6	Nagorno-Karabakh vil ikke ha en fredsoperasjon	60
5.7	Aserbajdsjansk sabotasje	61

5.7.1	Oljeøkonomi har endret maktbalansen.....	62
5.7.2	President Alijev trenger konflikten for å beholde makten	62
5.7.3	Bryter våpenhvile for å trenere fredsforhandlinger	63
6	Konflikten sett fra Aserbajdsjan.....	65
6.1	Armensk persepsjonsdominans	65
6.1.1	Den armenske diasporaen påvirker verdenssamfunnet	67
6.1.2	Internasjonal unnfallenhet mot Armenia.....	67
6.2	Frykter at status quo blir permanent	68
6.2.1	Minsk-prosessen har ikke fungert	69
6.2.2	Fredsoperasjon vil styrke status quo	69
6.3	Okkuperte områder må gjenerobres snarest	70
6.3.1	Sterkt fiendskap mot armenerne.....	72
6.3.2	Viktig del av aserbajdsjansk nasjonale identitet	74
6.4	Aserbajdsjans egne sanksjoner	74
6.4.1	Endret maktbalanse	75
6.4.2	Iverksetter hendelser på frontlinjen.....	76
6.5	Lite diskusjon om formatet på en fredsoperasjon.....	77
6.5.1	Armenia må trekke seg tilbake før en eventuell fredsoperasjon	78
6.5.2	Politioperasjon, buffersone og minerydding til slutt.....	79
6.6	Få aktuelle deltakerland.....	80
6.6.1	Russland	80
6.6.2	Andre land.....	81
6.7	Utpressing fra Armenia	81
6.7.1	Armenias blokkeringer av fredsavtaler	81
6.8	President Alijev truer Armenia på Twitter	82
7	Oppsummering og konklusjon	87
7.1	Epoke 1: Under krigen (1991 til 1994).....	88
7.2	Epoke 2: Etter Bisjkek-avtalen (1994)	88
7.3	Epoke 3: Under Minsk-prosessen (1994 til d.d.).....	90
7.4	Andre interessante funn	94
	Litteraturliste	97
	Vedlegg	101

1 Innledning

Da Armenia og Aserbajdsjan inngikk våpenhvile i 1994 var de enige om at det skulle etableres en militær fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. 21 år senere har en slik fredsoperasjon ennå ikke materialisert seg. Samtidig har kamphandlingene ved frontlinjen eskalert voldsomt siden 2008, og flere eksperter frykter nå at det kan gå mot en ny krig. Denne studien undersøker armenske og aserbajdsjanske forklaringsmodeller til hvorfor en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh ikke har latt seg gjennomføre.

Forskningen er i hovedsak basert på empiri innhentet gjennom feltarbeid med intervju av 26 informanter i Baku (Aserbajdsjan) og Jerevan (Armenia). I motsetning til tidligere forskning, som i hovedsak har omhandlet konfliktens regionale og internasjonale dimensjoner, fokuserer denne oppgaven på spørsmål rundt den fraværende fredsoperasjonen, og hvilken status spørsmålet om en slik fredsoperasjon har hatt i fredsprosessen for øvrig. Analysen tar for seg armenske og aserbajdsjanske forklaringsmodeller til hvorfor en slik operasjon aldri har materialisert seg.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Har forhold ved de to konfliktaktørenes holdninger ført til at det ikke er etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh?

1.1.1 Forskningsspørsmål

- A. Har Aserbajdsjan vært for eller mot en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh?
- B. Har Armenia vært for eller mot en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh?
- C. Hvilket oppdrag, mandat og organisering mener Armenia og Aserbajdsjan at en eventuell fredsoperasjon må ha?
- D. Hvor viktig har ideen om en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh vært i de ulike fredsforhandlingene?

1.2 Forskningsmetode

Det overordnede målet med all forskning er å identifisere orden og regularitet i en kompleks virkelighet, og å finne kunnskap som kan bidra til å utvikle samfunnet videre. En vanlig samfunnsvitenskapelig forskningsmetode er å studere generelle trekk i samfunnet for å lage modeller som kan brukes til å forklare bestemte fenomen. Slik forskning tar utgangspunkt i de typiske mønstrene – og kan i mange tilfeller også fungere som predikerende modeller.

Konflikten i Nagorno-Karabakh avviker imidlertid fra det normale mønsteret når man sammenligner med andre postsovjetiske konflikter. Både i Tadsjikistan, Moldova og i Georgia har det vært ulike fredsoperasjoner i regi av Russland. Studiet av hvorfor det verken er etablert en russiskledet eller en annen type fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh er derfor en undersøkelse av det atypiske. Målet med forskningen er således ikke å komme fram til generaliserende modeller, eller predikere hvordan framtidige post-sovjetiske konflikter vil utarte seg. Det interessante er å finne ut hvilke mekanismer som ligger bak det atypiske ved dette, og hvorfor situasjonen er slik den er i dag.

Ragin og Amoroso (2011, s. 33-50) har kategorisert syv forskjellige hovedmål for samfunnsforskning, og presenterer ulike forskningsstrategier for hvordan disse målene best kan nås. Denne oppgaven vil i henhold til dette klassifiseres som forskningsmål 4: «Interpreting culturally or historically significant phenomena».

Det er i seg selv vitenskapelig uinteressant hvordan situasjonen i Nagorno-Karabakh *kunne vært*. Hensikten med å investigere årsaker til at situasjonen har endt opp som den har, er således ikke kontrafaktisk motivert. En deskriptiv, kvalitativ case-studie av de to hovedaktørene i Nagorno-Karabakh-konfliktens syn på en eventuell fredsoperasjon kan bidra til å identifisere motsetninger – og potensielle fellesinteresser – som forhåpentligvis kan være nyttig i både framtidig forskning og i den pågående fredsprosessen.

1.2.1 Forskningsdesign

Forskningsoppgaven er en analytisk, kvalitativ case-studie av de to hovedaktørene i Nagorno-Karabakh konflikten: Armenia og Aserbajdsjan. For å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene er det hovedsakelig subjektive trekk hos aktørene og deres eget narrativ som undersøkes. En gjennomgang av internasjonal rett, samt utvalgte teorier og

modeller for fredsoperasjoner, er sammenfattet i kapittel 2 på bakgrunn av eksisterende litteratur. Det utgjør således et analytisk rammeverk for den videre drøftingen av aktørenes subjektive forklaringsmodeller.

1.2.2 Datainnsamling

Feltarbeid ble gjennomført i Armenia og Aserbajdsjan i februar 2015. Intervjuene av totalt 26 informanter har gitt oppgaven et godt empirisk fundament. Innenfor temaet «fredsoperasjoner i Nagorno-Karabakh» finnes det lite forskning, og få skriftlige kilder. Feltstudiene og tilgangen til relevante informanter har derfor vært avgjørende for å kunne besvare oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

I forkant av feltoppholdet i Armenia ble 44 mulige informanter tilskrevet på epost. I utvalget var det blant annet myndighetsrepresentanter, politikere, akademikere, journalister, forskere og offiserer. Responsen var relativt dårlig – flere svarte at de var utenbys, mens andre ikke svarte i det hele tatt. Under feltstudiene ga imidlertid fysisk oppmøte hos aktuelle informanter gode resultater, blant annet på Yerevan State University og i det armenske utenriksdepartementet. Erfaringen viser at det er lettere å organisere møter når man er i byen, enn å sende henvendelser på forhånd. Flere mulige informanter ble også fortløpende identifisert og kontaktet på bakgrunn av tips fra andre informanter. Resultatet av én ukes feltarbeid i Jerevan er gode intervjuer med 13 armenske informanter, i tillegg til enkelte stedlige internasjonale informanter. I utvalget av armenske informanter finnes det blant annet akademikere, forskere, myndighetspersoner, offiserer og politikere.

På bakgrunn av et kvalifisert sikkerhetsråd¹ ble det ikke sendt ut noen intervjuanmodninger før feltoppholdet i Aserbajdsjan. Dels fordi dette kunne ført til uønsket oppmerksomhet fra landets sikkerhetstjenester for eget vedkommende, og dels fordi potensielle informanter kunne løpt en stor risiko ved bare å motta en slik henvendelse. Konflikten er et sensitivt tema i Aserbajdsjan, der opposisjonelle allerede lever under svært vanskelige kår. Av sikkerhetsmessige grunner ble derfor utvalget begrenset til offisielle og halvoffisielle informanter. Dette er en svakhet for oppgavens datagrunnlag. Verdien av å ha dissidenter og opposisjonelle informanters synspunkter representert, hadde imidlertid ikke stått i forhold til risikoen man hadde løpt ved å intervju dem. Disse forholdene har resultert i at det er noe

---

¹ Gitt av informant 26 under forutsetning om anonymitet.

færre informanter i det aserbajdsjanske utvalget, i forhold til det armenske. 18 mulige informanter ble forespurt under det én uke lange feltoppholdet i Baku. Seks av dem var villige til å delta, blant dem akademikere, myndighetspersoner og studenter.

I praksis ble datainnsamlingen gjennomført som semi-strukturerte intervju, hvert med en varighet på mellom 50 og 120 minutter. Intervjuene baserte seg på spørsmål fra en intervjuguide som var utarbeidet på forhånd.² For å gi informantene mulighet til å ytre sine synspunkter mest mulig upåvirket av eventuelle premisser i mine spørsmål, ble intervjuguiden først og fremst brukt som et hjelpemiddel i samtalen, snarere enn en kronologisk og statistisk utspørringsplan. I forkant av intervjuet ble alle informanter gitt en orientering om forskningsprosjektet, min bakgrunn, og hvilke rettigheter de har som informant i henhold til forskningsetikken.

Enkelte informanter ønsket å benytte seg av muligheten til å være anonyme. I kildelisten for de muntlige intervjuene (vedlegg A) er derfor enkelte informanter helt eller delvis sladdet. En usladdet og fullstendig kildeliste eksisterer i min varetekt, og holdes helt adskilt fra dette dokumentet.

Det var på forhånd en ambisjon å gjennomføre lydopptak av alle intervju. Sikkerhetsmessige begrensninger hos det armenske utenriksdepartementet og forsvarsdepartementet, samt hos det aserbajdsjanske utenriksdepartementet, førte imidlertid til at lydopptakeren ikke kunne brukes under disse intervjuene. Under samtlige intervjuer ble det derfor ført løpende skriftlige notater, og det er disse som ligger til grunn for gjengivelsen av dataene i denne oppgaven. Sitatene fra disse intervjuene er gjengitt med sitatstrek, hvilket innebærer riktig gjengivelse av semantikk (ord og meningsinnhold) – men ikke nødvendigvis riktig syntaks (struktur og oppbygning). Sitater fra skriftlige kilder er gjengitt ordrett, ved bruk av vanlig sitattegn.

Primære skriftlige kilder omfatter blant annet avtaler, deklarasjoner, og resolusjoner fra de ulike fredsprosessene, samt en rekke kilder fra Armenia og Aserbajdsjan, herunder taler, nyhetsartikler, politiske program, rapporter og bøker. Mange av disse primærkildene ble samlet inn under feltarbeidet.

Sekundære skriftlige kilder omfatter blant annet internasjonal litteratur om Nagorno-Karabakh-konflikten, samt en rikholdig litteratur om fredsoperasjoner.

---

² Intervjuguiden finnes som vedlegg B.

De skriftlige primærkildene fra Armenia og Aserbajdsjan er bare delvis benyttet som datagrunnlag, da de inneholder lite relevant informasjon som er egnet til å besvare oppgavens problemstillinger og forskningsspørsmål. Unntaket fra dette er de mange ulike kildene fra fredsprosessene, som i stor grad også omfatter spørsmålet om etableringen av en fredsoperasjon.

1.2.3 Datagrunnlagets validitet og reliabilitet

Bruk av muntlige kilder øker sannsynligheten for feiltolkning av data i forhold til skriftlige kilder. Det dårlige utvalget av skriftlige kilder som kan belyse problemstillingen gjør likevel muntlige informanter til det foretrukne, om ikke det eneste tilgjengelige, empirigrunnlaget.

En vanlig årsak for feiltolkning av data fra muntlige kilder er forbundet med selve datainnsamlingen. Målesikkerheten (reliabiliteten) er størst ved bruk av båndopptaker og fullstendig transkripsjon av intervjuene. Det har imidlertid ikke vært mulig å benytte denne metoden under feltstudiene, av grunner som er redegjort for tidligere. Føring av løpende, skriftlige notater under intervjuet er derfor valgt. Av natur har en slik metode lavere reliabilitet enn bruk av båndopptaker. Lavere målesikkerhet ved den valgte metoden er imidlertid forsøkt kompensert for ved å føre gode, håndskrevne notater underveis i intervjuet, og deretter omsette de håndskrevne notatene til maskinskrevne tekster snarest mulig etter intervjuet. Den valgte innsamlingsmetoden er i dette tilfellet den metoden som gir høyest grad av målesikkerhet, gitt restriksjonene mot bruk av båndopptaker hos enkelte av informantene.

En annen potensiell feilkilde er knyttet til utvalget av informanter. Hovedutfordringen er å sikre at informantene er relevante og gir kvalifisert informasjon. En konklusjon er kun valid, hvis datamaterialet er hentet fra slike relevante kilder. En liste med potensielle informanter ble på forhånd utarbeidet etter følgende premisser: Enkelte av informantene bør være offisielle embedsmenn eller talspersoner for myndighetene. Andre informanter bør være eksperter, journalister, politikere og akademikere med god kjennskap til konflikten. Informantene måtte være tilgjengelig for intervjuer i en bestemt tidsperiode under feltstudiene, og helst beherske engelsk.

Det er beklagelig at en rekke av de forespurte informantene ikke besvarte henvendelsen, enten det skyldes teknisk feil, utilgjengelighet eller motvilje til å delta i prosjektet, siden et større utvalg informanter åpenbart ville gitt denne studien økt gyldighet. Intervjuene med 13

relevante armenske informanter og seks relevante aserbajdsjanske informanter gir like fullt oppgaven tilstrekkelig validitet.

Utvalget av aserbajdsjanske informanter er noe mindre enn antallet armenske informanter. Det er også flere uavhengige informanter i Armenia, enn i Aserbajdsjan – der halvoffisielle (offentlig godkjente tenketanker, akademikere og organisasjoner) og offisielle informanter utgjør hele utvalget. Gitt denne oppgavens mål om å undersøke nettopp offisielle forklaringsmodeller, vurderes ikke dette til å være et stort validitetsproblem.

1.3 Definisjoner og begrepsavklaringer

Parter i en konflikt utvikler ofte egne narrativ og diskurser for hvordan konflikten omtales. Det klassiske eksempelet er hvordan den ene partens frigjøringshær gjerne omtales som terrorister av motparten. Også denne konflikten preges av to forskjellige narrativ. Da det ikke ligger til denne oppgaven å ta parti i konflikten, men tvert imot forsøke å identifisere forsonende fellesinteresser, vil hendelser, begreper og stedsnavn gjengis nøytralt, uavhengig av partenes egne narrativ.

1.3.1 Geografi og navn

I konflikten om Nagorno-Karabakh er selv geografiske navn en kilde til konflikt, fordi partene opererer med forskjellige stedsnavn på de omstridte områdene. Et godt eksempel er navnet på den største byen i regionen, som kalles Stepanakert av armenerne og Khankendi av aserbajdsjanerne. Tilsvarende kalles nabobyen for Shushi av armenerne og Shusha av aserbajdsjanerne. Selv navnet på regionen er omdiskutert. Nagorno-Karabakh omtales av armenerne ofte som Artsakh, navnet på den tiende provinsen i det gamle armenske kongeriket. I denne oppgaven tilstrebes det å bruke så nøytrale stedsnavn som mulig. Derfor benyttes stedsnavnene fra den sovjetiske administrasjonen i regionen før krigen brøt ut. I kapitlene med de empiriske dataene fra feltarbeidet er alle stedsnavn og begrep gjengitt slik informantene selv uttrykte dem.

1.3.2 Fredsoperasjoner

Den internasjonale diskursen om sikkerhetspolitiske virkemidler er mildt sagt mangslungen. Omforente definisjoner på hva som er en «fredsoperasjon» eller «fredsbevarende operasjon»

finnes i liten grad. Tvert imot er det flere eksempler på at bruk av militærmakt ofte blir framstilt som fredsoperasjoner i aktørenes egne narrativ, som en omdømmemessig legitimering av operasjonen med bakgrunn i egne – og ofte omstridte – tolkninger av internasjonal rett.³ Fredsoperasjonenes terminologi er derfor gjennomsyret av vide tolkninger (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010, s. 14). Forskning på fredsoperasjoner krever derfor tydelige definisjoner som tar høyde for aktørenes retorikk og diskursive posisjoner, og som kan skille ulike varianter av fredsoperasjoner fra hverandre med et presist språk.

Fredsoperasjon

Jeg benytter i denne oppgaven ordet «*fredsoperasjon*» for å beskrive en militær inngripen for å bevare eller gjenopprette fred og stabilitet mellom stridende parter i et avgrenset område. Benyttes som et generelt og overordnet begrep for å beskrive slike militære operasjoner i vid forstand, helt uavhengig av legitimitet, mandat, konsept eller andre klassifiseringer.

Aktørenes diskurs

Stater og internasjonale organisasjoner har ulike diskurser for fredsoperasjoner. Et begrep som «fredsbevarende operasjoner» kan derfor ha ulik betydning avhengig av hvilken diskursiv posisjon man har. Konteksten gjøres i denne oppgaven tydelig ved å legge en forklarende tekst foran begrepet: «*FNs fredsbevarende operasjoner*» og «*Russlands fredsbevarende operasjoner*».

Konsepter for fredsoperasjoner

Det er mulig å klassifisere varianter av internasjonale fredsoperasjoner i flere titalls forskjellige kategorier. Konfliktypen, for eksempel mellomstatlig eller intrastatlig konflikt, representerer en hovedkategori. I tillegg kommer aktørenes egne konsepter, der virkemidler og metoder ofte utgjør den største forskjellen. Alle fredsoperasjoner har også modernisert seg i takt med tiden, i tråd med erfaringer og ny teknologi.

Kapittel 2 redegjør for overordnede konsepter for fredsoperasjoner som anses å være relevante for denne oppgaven. Disse konseptene kan beskrives med presise uttrykk som blant

---

³ USAs intervensjon i Irak i 2003 og Russlands militære operasjoner i Georgia i 2008 er eksempler på at aktører legitimerer bruk av militærmakt ved hjelp av omstridte tolkninger av internasjonal rett, ledsaget av en aktiv fredsretorikk. Dette omhandles mer inngående i kapittel 2.

annet «*konfliktforebygging*», «*fredsoppretting*» og «*fredsbevaring*». I media og dagligtale for øvrig benyttes varianter av ordet «*fredsbevaring*» som et overordnet begrep for å beskrive fredsoperasjoner. Det er derfor viktig å understreke at ordet «*fredsbevaring*» i denne oppgaven viser til det konkrete FN-konseptet, mens «*fredsoperasjoner*» viser til det generelle.

1.4 Avgrensninger

Oppgaven begrenser seg til å studere armenske og aserbajdsjanske forklaringsmodeller til hvorfor det ikke har blitt etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Det er imidlertid liten tvil om at det også finnes en rekke andre mulige årsaker til hvorfor en fredsoperasjon aldri har materialisert seg. Den sikkerhetspolitiske situasjonen, både regionalt og globalt, er en viktig faktor som ikke må undervurderes i dette perspektivet. Sovjetunionens fall er bare ett av mange eksempler på forhold som kan ha påvirket konflikten og fredsprosessen. Disse forklaringsmodellene har ikke hovedfokus i denne oppgaven.

De-facto republikken Nagorno-Karabakh (NKR) har også egne syn på spørsmålet om etableringen av en fredsoperasjon i regionen. Som følge av et nøye gjennomtenkt valg, vil ikke disse synspunktene omhandles selvstendig i denne oppgaven. Årsaken til dette er sammensatt: For det første ville egne feltstudier med intervju av informanter i NKR vært en forutsetning for å få tilstrekkelig kvalitet på analysen. Feltarbeid og besøk til NKR ville imidlertid vært til hinder for feltstudiene i Aserbajdsjan, siden sistnevnte anser det som ulovlig å oppholde seg i NKR uten deres tillatelse. For det andre er NKRs rolle i fredsprosessen omdiskutert. Armenske kilder som har latt seg intervjuet til denne oppgaven insisterer på at NKR er et eget land, med egne meninger, og at det ikke på noen måte må settes et likhetstegn mellom Armenias og NKRs standpunkt i fredsprosessen. Aserbajdsjanske informanter insisterer derimot på det motsatte, nemlig at NKR og Armenia er to sider av samme sak. Løsningen har dermed blitt å begrense oppgaven til kun å omhandle de armenske og aserbajdsjanske sidene av saken. Like fullt åpnes det for at enkelte armenske informanter kan gjengi NKRs synspunkter der det er naturlig. Dette kommer særlig til syne i underkapittel 5.6.

2 Konsepter og doktriner for internasjonale fredsoperasjoner

Bruk av militærmakt mot en annen stat er grunnleggende problematisk. Uansett hvor aktverdig grunnen måtte være, bryter slik maktbruk mot prinsippet om at alle stater er suverene. Verdenssamfunnet har likevel erkjent at militære virkemidler er nødvendig for å skape fred. Resultatet er en rekke ulike konsepter for fredsoperasjoner.

2.1 Juridisk bakgrunn og historisk overblikk

For 150 år siden var det lite av dagens internasjonale politiske system som eksisterte. Den industrielle revolusjon, økt handel og ikke minst flere blodige kriger tvang imidlertid statslederne til å tenke nytt. Internasjonal rett, multilaterale avtaler og mellomstatlige organisasjoner som Folkeforbundet og FN, ble gradvis utviklet for å regulere forholdet mellom stater på en fredelig måte. Kollektive sikkerhetsmekanismer og fredsoperasjoner har hatt en parallell utvikling i kjølvannet av dette (Diehl, 1993, s. 15). Siden 1950-tallet har fredsoperasjoner vært tett forbundet med FN, men også andre aktører godkjenner og gjennomfører slike operasjoner (Bellamy et al., 2010, s. 42). Spørsmålet om hvilke fredsoperasjoner som er legitime er i så måte en sentral problemstilling.

Ideen om at stormakter har et særlig ansvar for å beskytte folk i tråd med humanitære idealer kan spores tilbake til Romerriket. Datidens ledere innførte *jus gentium*, en tidlig variant av internasjonal rett, for å beskytte mennesker på tvers av politiske grenser (Buzan & Little, 2000, s. 200). Senere har disse ideene utviklet seg til det som i dag er folkeretten, som er det rettslige grunnlaget for fredsoperasjoner.

2.1.1 Suverenitetsprinsippet og folkeretten

Dagens verdensorden baserer seg på prinsippet om at alle stater er suverene og likeverdige. Hver stat har territoriell suverenitet og absolutt kontroll over indre anliggender, uavhengig av hvor stor eller liten den er. Ingen stater har rett til å blande seg inn i en annen stats innenrikspolitikk med makt. Dette politiske systemet ble opprettet etter freden i Westfalen i 1648, der trettiårskrigen mellom den tysk-romerske keiser og den fransk-svenske alliansen, og åttiårskrigen mellom Spania og Nederland, tok slutt. Traktatene og protokollene fra disse

fredsforhandlingene er fortsatt toneangivende for dagens internasjonale system (Brownlie, 1963; Conte, 2005, s. 2; Klabbers, 2013, s. 5; Weiss & Daws, 2007, s. 389). Siden suverenitetsprinsippet slår fast at alle stater er likeverdige, ble det behov for å kunne regulere mellomstatlige forhold på en rettferdig måte. Ikke minst ble det viktig å finne mekanismer for å løse konflikter mellom statene. Siden midten av 1800-tallet ble det derfor inngått flere traktater og protokoller, som sammen med den folkerettslige sedvanen i dag er kjernen i internasjonal rett.

En milepæl var fredskonferansen i Haag i 1899, der viktige traktater om regler for krigføring ble vedtatt (Klabbers, 2013, s. 188). På denne tiden var krig og militære operasjoner et akseptert verktøy i mellomstatlige relasjoner. Den rivende utviklingen av stadig mer dødbringende våpen, og det enorme skadepotensialet en moderne krig hadde, bekymret imidlertid mange statsledere (Indlekofer, 2013). På konferansen opprettet man derfor en internasjonal voldgiftsdomstol i Haag for å ha et rettslig og fredelig alternativ til væpnede konflikter. Saken var imidlertid svært sensitiv. En overnasjonal domstol ville stride mot suverenitetsprinsippet, og kunne ikke godtas. Løsningen ble å gjøre domstolen frivillig, slik at det i praksis «bare» ble en nøytral møteplass der stater kunne gjennomføre uforpliktende forhandlinger. Domstolen ble likevel viktig for utviklingen av internasjonal rett på to måter: For det første ble mye av den eksisterende folkerettslige sedvanen systematisk nedskrevet og kodifisert, slik at internasjonal rett ble mer tilgjengelig. For det andre deltok hele 44 av 47 anerkjente stater på oppfølgingskonferansen i Haag i 1907, noe som bidro til å gjøre både internasjonal rett og domstolen i Haag mer universell og legitim (Indlekofer, 2013; Klabbers, 2013, s. 188).

Til tross for at den internasjonale domstolen blant annet klarte å løse opp i konflikten om nordatlantisk kystfiske, som hadde vært «en konstant kilde til frustrerende uenighet mellom USA og Storbritannia i 70 år» (Lansing, 1911), klarte den ikke å forhindre 1. verdenskrig. Med anslagsvis 16 millioner drepte og 20 millioner skadde ble det en av historiens blodigste kriger. Med et slikt enormt omfang ble ikke lenger krig sett på som et akseptabelt virkemiddel på den internasjonale arenaen. Tvert imot ønsket seierherrene et politisk system som kunne beskytte dem mot lignende kriger i fremtiden. Løsningen ble opprettelsen av Folkeforbundet den 25. januar 1919, der 63 stater på det meste var permanente medlemmer. Dette førte til at sikkerhetspolitikken gikk fra å være totalt dominert av de europeiske stormaktenes interesser, til nå også å inkludere mindre staters syn (Bellamy et al., 2010, s. 76; Diehl, 1993, s. 15).

For å unngå nye kriger ble den nye ideen om kollektiv sikkerhet et viktig fundament for Folkeforbundet. I tillegg til selv å avstå fra krig, skulle medlemslandene ha et felles ansvar for å slå ned på aggresjon. Det slo forbundspaktens paragraf 11 fast:

«Any war or threat of war, whether immediately affecting any of the Members of the League or not, is hereby declared a matter of concern to the whole League, and the League shall take any action that may be deemed wise and effectual to safeguard the peace of nations.»

I den påfølgende paragrafen står det at kriser mellom stater først og fremst skal løses ved hjelp av voldgift, internasjonal rett eller som sak i Folkeforbundets råd. Dersom dette fortsatt ikke løste krisen, skulle partene ha en tre måneders nedkjølingsperiode før krig kunne erklæres (League of Nations, 1919).

På 1930-tallet ble Folkeforbundet involvert i flere kriser, blant annet Japans angrep på Manchuria i 1931 og Italias angrep på Etiopia i 1935. Under begge disse krisene kom forbundet til kort. Tiltakene var for få, kom for sent, og økonomiske sanksjoner ble ignorert (Bellamy et al., 2010, s. 78; Diehl, 1993, s. 16). Krisene synliggjorde to bakenforliggende årsaker til Folkeforbundets svakhet: Store koloniserte områder var ikke representert i forbundet, og stormaktene gjorde fortsatt som de ville (Bellamy et al., 2010, s. 79).

Utbruddet av 2. verdenskrig gjorde at mange ser på Folkeforbundet og ideene om kollektiv sikkerhet som feilslåtte (Bellamy et al., 2010, s. 80; Diehl, 1993, s. 20). Statene er for kompetitive, stoler ikke på hverandre, og vil derfor prioritere egne sikkerhetsmekanismer og allianser (Kupchan & Kupchan, 1991, s. 117). Men de grusomme konsekvensene fra krigen, og ikke minst oppfinnelsen av atombomben, førte til at seierherrene tok initiativ til et nytt forsøk. Ved å gi stormaktene ekstra rettigheter og forpliktelser forsikret man seg om at den nye internasjonale organisasjonen skulle bli langt sterkere enn det Folkeforbundet hadde vært (Bellamy et al., 2010, s. 81). Siden 1945 har derfor FN vært et av verdens viktigste verktøy for å håndtere internasjonale kriser og mellomstatlige konflikter.

2.1.2 De første fredsoperasjonene

Det er vanskelig å slå fast når verdenshistoriens første fredsoperasjon ble gjennomført. Svaret vil være avhengig av hvilke premisser man legger til grunn for å sammenligne historiske militæroperasjoner med dagens fredsoperasjoner. Noen mener korstogene i middelalderen

hadde visse likhetstrekk med fredsoperasjoner. Dette var fellesoperasjoner mellom flere land, godkjent av en overnasjonal aktør (paven), med et «humanitært» mål om å «redde det hellige land fra hedningene» (Diehl, 1993, s. 14). I moderne tid er det en internasjonal operasjon i Beijing i 1900 som er den mest åpenbare første forløperen til dagens fredsoperasjoner. Da gikk åtte av de største nasjonene sammen om en militær aksjon for å redde ut utenlandske misjonærer og diplomater fra det voldsomme Bokseropprøret i Beijing. Operasjonen var imidlertid preget av ad hoc-løsninger, uten tydelige regler og med dårlig koordinering.

I mellomkrigstiden ga Folkeforbundet mandat til minst åtte fredsoperasjoner. Disse ble ledet av en sivil kommisjon, som fikk støtte fra sivile myndigheter, politi og militære styrker. I 1933 ble en styrke med 3300 soldater fra Storbritannia, Italia, Sverige og Nederland sendt til Saar-regionen mellom Tyskland og Frankrike, som ble administrert av Folkeforbundet etter Versailles-traktaten. Styrken ble ledet av general Brind, som rapporterte direkte til Folkeforbundet. Dette brøt med tidligere praksis, der militære styrker uten unntak hadde vært under en stats nasjonale kommando. Erfaringene fra operasjonen i Saar ble svært viktige for den framtidige utviklingen av FNs fredsoperasjoner. For første gang var mandatet basert på to premisser om at vertslandet skulle gi sitt samtykke for operasjonen, og at soldatene bare skulle bruke makt i selvforsvar. Brind påpekte også suksessen ved å bruke militære styrker fra nøytrale land uten noen direkte interesser i konflikten, og at den moralske og politiske effekten av slike fredsstyrker var vel så viktig som den militære (Bellamy et al., 2010, s. 79-80; Diehl, 1993, s. 19-20).

2.1.3 Jus ad bellum: Når er det legitimt å starte krig?

Krigens folkerett er den delen av internasjonal rett som omhandler krig og konflikt. I likhet med andre deler av folkeretten har reglene for krig utviklet seg over tid, med bakgrunn i blant annet internasjonale konvensjoner og FN-vedtak. I dag kan krigens folkerett deles opp i tre underkategorier. *Jus ad bellum* handler om regler før krig, det vil si hvilke forutsetninger som må være til stede før det er folkerettslig legitimt å gå til krig. Legitimeringen av fredsoperasjoner vil ha sin rot i denne juridiske kategorien. *Jus in bello* handler om regler for krigføring, som for eksempel Genèvekonvensjonenes beskyttelse av krigsfanger, sårede og sivile. *Jus post bellum* handler om regler etter krigen, slik som rettsoppgjør og håndtering av krigsforbrytelse.

Krig ble lenge sett på som et legitimt politisk virkemiddel mellom stater, der internasjonale konvensjoner regulerte hvordan krigserklæringene skulle gjøres kjent. Gjennom den første halvdel av 1900-tallet endret dette synet seg, særlig på grunn av de to verdenskrigenes enorme ødeleggelser (Klabbers, 2013, s. 187-188). I dag er maktbruk mellom stater forbudt, blant annet gjennom FN-paktens artikkel 2:

«All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.»

FN-pakten åpner imidlertid for to unntak fra denne regelen: Retten til selvforsvar i artikkel 51, og militære operasjoner godkjent av FNs sikkerhetsråd i tråd med kapittel VI, VII og VIII (United Nations, 1945). Disse to unntakene, og da særlig det siste, er utgangspunktet for legitimeringen av moderne fredsoperasjoner.

Bruk av militærmakt er likevel, til tross for FN-pakten, gjenstand for utstrakt tolkning. Åpner for eksempel selvforsvarsprinsippet for forebyggende maktbruk, slik at man kan håndtere internasjonale trusler før de materialiserer seg? Klabbers (2013, s. 193) peker på at særlig USA har tolket folkeretten slik, for å kunne legitimere aksjoner mot terrorgrupper i utlandet. Noen stater har også utvidet selvforsvarsbegrepet til å omfatte egne statsborgere bosatt i andre land. Når disse er i fare mener man det er legitimt å bruke makt mot andre stater for å redde dem (Klabbers, 2013, s. 195). I et intervju med RT.com (2013) har Russlands tidligere president Dmitrij Medvedev oppgitt nettopp denne årsaken for den russiske intervensjonen i Georgia i 2008. Begge disse tolkningene er omdiskutert, og er eksempler på at stormaktene er tilbøyelige til å bruke vide tolkninger av folkeretten for å legitimere militære operasjoner i egne interesser.

Dersom en hendelse truer freden kan FNs sikkerhetsråd iverksette sanksjoner og i ytterste konsekvens militære operasjoner. Et mandat fra sikkerhetsrådet gir den militære operasjonen full legitimitet, på samme måte som selvforsvar. FN har selv ledet mer enn 60 fredsoperasjoner, som alle har hatt et slikt mandat. I tillegg har resolusjoner fra sikkerhetsrådet bidratt til å legitimere flere militære operasjoner i regi av andre enn FN, som for eksempel ISAF-operasjonen i Afghanistan (United Nations, 2001). Andre operasjoner har imidlertid ikke hatt et like tydelig FN-mandat. Mest kjent er sannsynligvis den amerikanskledete intervensjonen av Irak i 2003, som vil bli ytterligere omhandlet senere i kapitlet.

På bakgrunn av dette kan man skille dagens fredsoperasjoner i de åpenbart legitime (som ofte har FN-mandat), og de mer omdiskuterte som baserer seg på aktørenes utvidede tolkninger av selvforsvarsretten og folkeretten.

2.2 FNs fredsoperasjoner (Blue helmet operations)

FNs kjerneoppgave er å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet (Bellamy et al., 2010, s. 47; United Nations, 1945, s. 1). Sikkerhetsrådet har fullmakt til å kunne iverksette en rekke tiltak for å oppnå dette. Et av tiltakene er å opprette fredsoperasjoner under FN-kommando, ofte kalt «blue helmet operations». Siden 1948 har 69 slike operasjoner blitt iverksatt. Per desember 2014 pågår det fortsatt 16 FN-operasjoner som involverer over 100 000 uniformerte soldater og politifolk fra 128 forskjellige land (United Nations, 2014).

2.2.1 Historisk utvikling

Da FN ble opprettet eksisterte det ingen konsept eller doktriner for fredsoperasjoner (Bellamy et al., 2010, s. 49; Sitkowski, 2006, s. 2). Alt man hadde var erfaringene fra Folkeforbundets militære operasjoner i mellomkrigstiden, og intensjonene i FN-traktaten. De første årene ønsket USA og flere andre stater å etablere en stående FN-hær på rundt 40 000 soldater, som fortløpende kunne settes inn i konflikter på sikkerhetsrådets kommando (Bellamy et al., 2010, s. 83). Denne ideen bortfalt i 1948, samtidig som den første FN-operasjonen UNTSO ble etablert i Midtøsten. Siden da har FN-operasjonene alltid bestått av misjonsspesifikke bidrag fra ulike medlemsland (Conte, 2005, s. 6).

FNs fredsoperasjoner eksisterer i mange varianter. Ulike strategier og doktriner har utviklet seg funksjonelt for ulike konflikttyper (som for eksempel mellomstatlige konflikter og borgerkrig), og kronologisk i tråd med erfaringer og nye ideer fra mer enn 60 års virksomhet. I den relevante litteraturen om FNs fredsoperasjoner forekommer det flere ulike system for å klassifisere doktrinene og operasjonene. Michael W. Doyle og Nicholas Sambanis mener den funksjonelle og lineære utviklingen i stor grad har foregått parallelt, og kategoriserer derfor operasjonene kronologisk i tre ulike generasjoner (Weiss & Daws, 2007, s. 323). Andre akademikere, blant annet William J. Durch (1993) og Paul F. Diehl (1993), trekker fram funksjonelle klassifiseringer som mer hensiktsmessige. Professorene Alex J. Bellamy og Paul

D. Williams mener på sin side at både rene funksjonelle og kronologiske klassifiseringer er unøyaktige, og benytter seg derfor av en kombinasjon (Bellamy et al., 2010, s. 15-17, 173).

Siden den kalde krigens slutt har FN truffet en rekke tiltak for å systematisere og utvikle konsepter og doktriner for fredsoperasjoner. En åpenbar utfordring har vært koordineringen mellom de sivile og militære elementene i operasjonene. Departement for Peacekeeping Operations (DPKO) ble opprettet i 1992 for å bedre dette samarbeidet (Bellamy et al., 2010, s. 52). Siden da har det kommet en rekke viktige rapporter om hvordan fredsarbeidet bør organiseres. Et første bidrag var rapporten «*An Agenda for Peace*» av FNs daværende generalsekretær Boutros-Ghali (1992). Også Brahimi-rapporten (United Nations, 2000) og Capstone-doktrinen (United Nations, 2008) har vært viktige milepæler i utviklingen. I Capstone-doktrinen klassifiseres de ulike fredsoperasjonene som *konfliktforebyggende*, *fredsbevarende* og *fredsopprettende*. I tillegg kommer *fredsskaping* og *fredsbygging*, som knyttes mest til diplomatiske, politiske og økonomiske tiltak. Disse siste variantene vil ikke bli ytterligere omhandlet i denne oppgaven, som hovedsakelig ser på de *militære* fredsoperasjonene.

En utfordring med klassifiseringen har vært fredsoperasjonenes dynamikk: De kan ha flere overlappende faser med innslag fra flere ulike konsept, eller rett og slett være skreddersydd med elementer fra ulike konsept, for å passe best mulig til en bestemt konflikt. Slike komplekse fredsoperasjoner benevnes av Capstone-doktrinen som multidimensjonale fredsoperasjoner. Det er også verdt å merke seg at en rapport til FNs sikkerhetsråd påpeker at mandat og klassifisering ikke nødvendigvis er de mest avgjørende faktorene for hvordan fredsoperasjonen gjennomføres. Operasjonskonsept (CONOPS) og engasjementsregler (ROE) påvirker, ifølge rapporten, maktbruken og gjennomføringen mer enn ordlyden i mandatet (Security Council Security Council Report, 2008, s. 2)

2.2.2 Konfliktforebyggende operasjoner

«*Conflict prevention involves the application of structural or diplomatic measures to keep intra-state or inter-state tensions and disputes from escalating into violent conflict. Ideally, it should build on structured early warning, information gathering and a careful analysis of the factors driving the conflict. Conflict prevention activities may include the use of the Secretary-General's "good offices," preventive deployment or confidence-building measures.*» (United Nations, 2008, s. 17)

FNs konsept for konfliktforebyggende operasjoner handler om å kunne stanse eskaleringen av konflikten før det blir krig. To hovedargumenter for denne typen operasjoner er at det er billigere, både med tanke på økonomi og menneskelig lidelse, å forebygge kriger enn å skape fred når de har brutt ut, og at verdenssamfunnet bør ha et internasjonalt ansvar for å beskytte sivile mot krig (Bellamy et al., 2010, s. 157). Diplomater, sivile eksperter og politifolk er tradisjonelt regnet som viktige bidragsyttere i slike operasjoner. Men under valget i DR Kongo i april 2006 viste det seg at også tyngre militære bidrag har en funksjon i konfliktforebyggende operasjoner. En robust EU-styrke med 2300 soldater, herunder spesialstyrker, kampfly og overvåkningsdroner, sørget for å håndtere voldsepisoder og hendelser som fort kunne ha eskalert til krig (Bellamy et al., 2010, s. 167).

Til tross for at konfliktforebyggende operasjoner har hatt relativt gode resultater i Makedonia og DR Kongo, har det vært få slike operasjoner gjennom historien. FN-byråkrater, og særlig tidligere generalsekretær Kofi Annan, har ivret for å gjennomføre flere konfliktforebyggende operasjoner, uten særlig hell. Ifølge Bellamy et al. (2010, s. 157, 170) skyldes det utfordringer knyttet til suverenitetsprinsippet, uklarhet i hva som bør være de utløsende faktorene for en konfliktforebyggende operasjon, byråkrati, mangel på stående militære styrker som kan gjennomføre operasjonene, og ikke minst mangel på politisk vilje og interesse.

2.2.3 Fredsbevarende operasjoner

«Peacekeeping is a technique designed to preserve the peace, however fragile, where fighting has been halted, and to assist in implementing agreements achieved by the peacemakers. Over the years, peacekeeping has evolved from a primarily military model of observing cease-fires and the separation of forces after inter-state wars, to incorporate a complex model of many elements – military, police and civilian – working together to help lay the foundations for sustainable peace.» (United Nations, 2008, s. 18)

Dagens fredsbevarende operasjoner springer ut fra de første fredsoperasjonene FN gjennomførte, der målet først og fremst var å bevare freden ved å holde de stridende partene fra hverandre. FNs fredsbevarende operasjoner kjennetegnes av prinsippene om nøytralitet, aksept fra de stridende partene og bruk av makt bare i selvforsvar. De fredsbevarende operasjonene har utviklet seg gradvis, og det er derfor hensiktsmessig å skille mellom to underkategorier.

Tradisjonell (første generasjons) fredsbevaring baserer seg i stor grad på teknikkene og erfaringene fra UNEF-styrken, som rykket ut for å separere partene under Suezkrisen i 1956. Prinsippene om nøytralitet, selvforsvar og partenes samtykke ble den viktigste arven fra operasjonen, og dette kom til å prege doktrinen for FNs fredsbevarende operasjoner i de neste femti årene (Bellamy et al., 2010, s. 85, 178; Sitkowski, 2006, s. 2; Weiss & Daws, 2007, s. 325). FNs fredsbevarende operasjoner var først og fremst et verktøy for å skape fred i kriger og konflikter mellom stater. Soldatene hadde liten eller ingen bevæpning, og vaktet ofte en buffersone mellom de stridende partene mens fredsforhandlingene pågikk i diplomatiske og politiske kanaler. Samspillet mellom de militære styrkene og andre involverte aktører var derfor avgjørende for å kunne skape bærekraftig fred. I ettertid har det vist seg at disse FN-operasjonene i stor grad har lyktes med å skape fred i mellomstatlige konflikter. I dag finnes det fortsatt FN-operasjoner som arbeider etter denne doktrinen, blant annet på Golanhøydene ved grensen til Israel og Syria (Bellamy et al., 2010, s. 48; Weiss & Daws, 2007, s. 326).

Den bredere formen (andre generasjons) fredsbevaring er en videreutvikling av de tradisjonelle operasjonene til nye konflikttyper, som borgerkriger og andre intrastatlige konflikter. Erfaringene fra FN-operasjonen i Kongo på starten av 1960-tallet avdekket at de tradisjonelle operasjonene ikke var gode nok for slike konflikter (Bellamy et al., 2010, s. 48; Weiss & Daws, 2007, s. 327). Sammenlignet med den passive buffersonestrategien, skulle denne nye generasjonen fredsbevarende operasjoner være langt mer aktive. Ved hjelp av soldater, politifolk og sivile eksperter skulle man oppnå bærekraftig fred ved å bruke den bredt sammensatte FN-styrken til å utvikle landets institusjoner og infrastruktur. Strategien innebar også økt maktbruk, i form av avvæpning av de stridende gruppene, returnering av flyktninger og opptrening av politiet (Weiss & Daws, 2007, s. 327).

Stabiliserende tiltak i en fredsbevarende operasjon kan blant annet være 1) gjensidig og balansert reduksjon i personell og materiell, 2) opprettelse av en demilitarisert buffersone, 3) sonerestriksjoner for våpensystemer og soldater, 4) rapportering av militære aktiviteter og øvelser, 5) felles inspeksjoner i omdiskuterte områder, 6) utveksling av liaison-team (Dobbie, 1994, s. 20).

2.2.4 Fredsopprettende operasjoner

«Peace enforcement involves the application, with the authorization of the Security Council, of a range of coercive measures, including the use of military force. Such actions are

authorized to restore international peace and security in situations where the Security Council has determined the existence of a threat to the peace, breach of the peace or act of aggression. The Security Council may utilize, where appropriate, regional organizations and agencies for enforcement action under its authority.» (United Nations, 2008, s. 18)

Da den kalde krigen tok slutt på begynnelsen av 1990-tallet ble FN engasjert i nye typer konflikter, som fundamentalt endret premissene for FNs fredsoperasjoner. De tradisjonelle fredsbevarende operasjonene, basert på prinsippene om nøytralitet, bare bruk av makt i selvforsvar og partenes samtykke, viste seg å være utilstrekkelige i de nye og komplekse konfliktene. Fredsstyrkene var designet for helt andre konflikttyper, og feilet fundamentalt i å forhindre folkemord og etnisk rensing i blant annet Rwanda (1994) og Bosnia (1995) (Economides & Berdal, 2007, s. 12, 105-106, 139; O'Neill & Rees, 2005, s. 1-2, 170-179). Disse konfliktene viste at suverenitetsprinsippet, som slår fast at alle nasjoner har rett til å håndtere interne forhold på egen hånd, ikke kan være absolutt. Verdenssamfunnet har tvert imot en moralsk plikt til å verne sivilbefolkningen mot overgrep som er i direkte konflikt med suverenitetsprinsippet. Siden 1995 har dette utviklet seg til å bli normen Responsibility to Protect (R2P) (Hilpold, 2014, s. 60, 76, 158).

Som en konsekvens av denne utviklingen, har det blitt et krav om mer potente fredsoperasjoner, blant annet for å kunne håndheve sanksjoner, beskytte FN-personell, humanitære aktiviteter og sivile i krigssoner, og intervenere i konflikter uten partenes godkjenning (Bellamy et al., 2010, s. 215). Kjernen i fredsopprettende operasjoner er et robust mandat som gir større adgang til å bruke militærmakt i forhold til de klassiske fredsbevarende operasjonene. Dette mandatet finnes i kapittel VII i FN-pakten, og henvisningene til artikkel 42 har skutt i været etter den kalde krigens slutt (Bellamy et al., 2010, s. 215). Kritikere peker på at implementeringen av fredsopprettende operasjoner har vært langt mer selektiv enn det burde være i et ideelt system basert på kollektiv sikkerhet (Bellamy et al., 2010, s. 215-216).

Det kan skilles mellom fredsopprettende operasjoner mot en statlig aktør på den internasjonale arena (westfalske), og operasjoner mot statlige og/eller ikke-statlige aktører innenfor et lands grenser (post-westfalske). FNs reaksjon mot Nord-Korea etter angrepet på Sør-Korea i 1950 og mot Irak etter invasjonen av Kuwait i 1990 er eksempler westfalske fredsopprettende operasjoner. FNs fredsopprettende operasjoner i Somalia og mot militærjuntaen på Haiti på begynnelsen av 1990-tallet er post-westfalske (Bellamy et al., 2010, s. 220).

2.3 NATO og USAs fredsoperasjoner

Vestlige land har vært engasjert i en rekke store internasjonale militæroperasjoner etter den kalde krigen. Disse operasjonene har hatt ulike konsept, strukturer og mandat, og ikke minst ulik legitimitetsforankring. Samtlige operasjoner skiller seg likevel fra de klassiske FN-operasjonene ved at det ikke er FN selv som utøver direkte kommando og kontroll over de militære styrkene. Dette gjøres i stedet av regionale, mellomstatlige organisasjoner som EU og NATO, koalisjoner av villige, eller unilateralt av en enkelt stat (Bellamy et al., 2010, s. 42-43, 301-302).

Enkelte operasjoner, som bombekampanjen mot Libya i 2011, har blitt iverksatt etter vedtak i FNs sikkerhetsråd (Hilpold, 2014, s. 3, 26, 60). Dermed hadde operasjonen samme legitimitet som en FN-operasjon, det var bare selve utøvelsen av vedtaket som ble overlatt til henholdsvis USA og NATO. Andre operasjoner, som USAs intervensjon i Irak, har skjedd uten et klart mandat fra FN, og er langt mer omdiskuterte. Et fellestrekk er like fullt at alle disse militæroperasjonene blir framstilt som om de er en type fredsoperasjoner, i den forstand at det uttalte målet er å oppnå internasjonal fred og sikkerhet⁴.

2.3.1 FN-autoriserte operasjoner

FN-paktens kapittel VII åpner for at multilaterale organisasjoner og regionale sikkerhetsorganisasjoner kan benyttes til å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. Siden FN ikke har egne, stående militære styrker til disposisjon, har det ofte vist seg å være mer effektivt å delegere ansvaret for selve utførelsen av militæroperasjonen til slike aktører, enn å vente på at en tradisjonell FN-operasjon skal settes opp. Operasjonene *Odyssey Dawn* (USA-ledet) og *Unified Protector* (NATO-ledet) i Libya i 2011 er gode eksempler på dette. Da gikk det bare to dager fra Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1973, til de første militære operasjonene ble igangsatt⁵. FN-autoriserte militæroperasjoner gjennomført av vestlige land har ofte vært mer potente enn tradisjonelle FN-operasjoner, siden de har hatt et robust mandat og en fredsopprettende karakter (Bellamy et al., 2010, s. 303, 308).

---

⁴ George W. Bush har brukt en tydelig fredsretorikk rundt operasjonene i både Afghanistan og Irak. Den 7. oktober 2001 sa han følgende om krigen i Afghanistan: «The battle is now joined on many fronts. We will not waver; we will not tire; we will not falter; and we will not fail. Peace and freedom will prevail» (Bush, 2001). I en tale om Irak, som ble holdt nøyaktig ett år senere gjentok han fredsretorikken: «Saddam Hussein must disarm himself - or, for the sake of peace, we will lead a coalition to disarm him» (Bush, 2002)

⁵ Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 ble vedtatt 17. mars 2011. Klokket 21.00 den 19. mars ble de første 112 Tomahawk-missilene avfyrt fra amerikanske og britiske marinefartøy under operasjonen *Odyssey Dawn*.

Etter terrorangrepet den 11. september 2001 utløste USA selvforsvarsretten i FN-paktens artikkel 51, og NATO-paktens artikkel 5 om at et angrep på et medlemsland er å regne som et angrep på alle. Med dette som et legitimitetsgrunnlag ble *Operation Enduring Freedom* iverksatt mot Taliban-regimet i Afghanistan. Til tross for at selvforsvarsretten ble anerkjent i sikkerhetsrådsresolusjon 1368, og militæroperasjonen således gis legitimitet fra FN, har det i ettertid blitt diskutert hvor langt mandatet strekker seg, og om ikke omfanget av militæroperasjonen har gått utover proporsjonalitetsprinsippets intensjoner (Conte, 2005, s. 41, 45-46, 69-70).

I forlengelsen av den amerikansklede Operation Enduring Freedom, som primært er knyttet til USAs globale krig mot terror, og som kastet Taliban-regimet i Afghanistan, ble det etablert en stabiliseringsoperasjon for å sikre gjenoppbyggingen av Afghanistan. Den såkalte International Security Assistance Force (ISAF) ble forankret i en rekke sikkerhetsrådsresolusjoner og anmodninger fra (nyoppnevnte) afghanske myndigheter (Conte, 2005, s. 56-60, 71-75). Norge har deltatt med flere styrkebidrag i ISAF-operasjonen i perioden fra 2002 til 2014.

Bellamy et al. (2010, s. 310-311) peker på fem fordeler med FN-autoriserte militæroperasjoner, utført av multilaterale og regionale sikkerhetsorganisasjoner: 1) De kan gi økt legitimitet i enkelte konflikter. 2) Deres geografiske nærhet til aktuelle konflikter kan føre til raskere deployering av tropper. 3) Enkelte parter i konflikten vil ofte foretrekke en regional aktør, framfor FN eller andre fremmede organisasjoner. 4) Nærheten til konflikten skaper større forpliktelse, siden de må leve med konsekvensene selv. 5) I enkelte konflikter, der FN har avslått å engasjere seg, kan regionale initiativ vise seg å være de eneste realistiske alternativet til internasjonal konflikthåndtering.

2.3.2 Operasjoner uten FN-mandat

FNs feilslåtte håndtering av folkemordene i Bosnia og Rwanda på 1990-tallet gjorde USA og mange andre vestlige land skeptiske til FN's klassiske fredsoperasjoner (Economides & Berdal, 2007, s. 12-13; O'Neill & Rees, 2005, s. 2-3). For å forhindre et nytt folkemord på kosovoalbanerne valgte derfor de vestlige landene NATO, og ikke FN, som instrument til å håndtere Kosovo-krigen i 1999. Resultatet ble en 78 dagers luftkampanje med bombing av serbiske mål som var moralsk forankret i ideen om humanitær intervensjon, men uten autorisering fra FN. Russland, Hviterussland og India protesterte på militæroperasjonen, og

fremmet sågar et resolusjonsutkast til FNs sikkerhetsråd om at bombingene måtte opphøre, og at kampanjen brøt med FN-pakten på en rekke punkter. Russland var særlig kritisk til at ikke Jugoslavias suverenitet og territorielle integritet ble respektert (noe som utfra russiske innenrikspolitiske forhold rundt konflikten i Tsjetsjenia var særlig relevant), mens Kina og India mente den humanitære intervensjonen egentlig var et skalkeskjul for å implementere vestlige normer hos svakere stater (Economides & Berdal, 2007, s. 229-236).

Resolusjonsutkastet ble kastet ved amerikansk veto.

En grunnleggende erkjennelse med FN-systemet er at det bare kan fungere hvis alle stormaktene er medlemmer. For å forhindre at stormaktene overkjøres eller melder seg ut er de gitt vetorett i FNs sikkerhetsråd, som et vern mot hverandre. En praktisk konsekvens er således at FN må ha stormaktenes konsensus for å vedta eller autorisere fredsoperasjoner og andre sanksjonsmidler. Eksempelet med Kosovo-krigen i 1999 viser hvordan USA og de vestlige statene tydde til andre sikkerhetspolitiske instrument og moralske legitimitetsforankringer når det ikke ble mulig å skape konsensus om et FN-mandat.

Den amerikanskledede invasjonen i Irak i 2003 er et annet eksempel på hvordan en stormakt delvis har omgått FN for å iverksette en militæroperasjon. I dette tilfellet forankret USA den såkalte *Operation Iraqi Freedom* i tre tidligere sikkerhetsrådsresolusjoner relatert til Iraks masseødeleggelsesvåpen og invasjonen i Kuwait i 1990. Men disse resolusjonene autoriserte ikke militær maktbruk, og langt mindre en intervensjon. Hele operasjonen beskrives derfor av Alex Conte som «unjustifiable at international law» (Conte, 2005, s. 139-149, 158-161).

USAs krig mot terror har ytterligere utfordret grensene for staters legitime maktbruk med forkjøpsangrepsdoktrinen (pre-emptive strikes), som slår fast at terrorister og andre trusler mot USA må konfronteres før de materialiserer seg. Den legitime forankringen er selvforsvarsprinsippet i folkeretten, som åpner for at en stat kan bruke militærmakt for å forsvare seg selv. Doktrinen er imidlertid svært omstridt (Conte, 2005, s. 93-101, 112-113).

Eksemplene viser at USA og vestlige stater er villige til å gjennomføre militære operasjoner uten autorisasjon fra FN, og således underminere FNs rolle (O'Neill & Rees, 2005, s. 3).

2.4 Russlands fredsoperasjoner: Mirotvortsjestvo

Siden oppløsningen av Sovjetunionen i 1991 har Russland vært involvert i fredsoperasjoner i Tadsjikistan, Moldova og Georgia (Abkhasia og Sør-Ossetia). Disse har ikke vært autorisert

av FNs sikkerhetsråd. Fredsoperasjonene i Tadsjikistan og Abkhasia (fram til 2008) hadde mandat fra SUS, mens operasjonene i Moldova og Sør-Ossetia (fram til 2008) baserte seg på partenes aksept gjennom trilaterale fredsavtaler (Lynch, 2003, s. 10).

Russiske soldater ble involvert i flere av konfliktene som blusset opp i de tidligere sovjetrepublikkene på starten av 1990-tallet. De militære strukturene var preget av kaos etter oppløsningen av Sovjetunionen, og tidligere sovjetiske militæravdelinger ble i mange tilfeller overnasjonale styrker, som ikke var underlagt noen bestemt stats politiske kontroll (Mackinlay & Cross, 2003, s. 75). Russiske soldater, som allerede var stasjonert i konfliktområdet, påvirket flere steder utfallet av krigene ved å ta direkte eller indirekte parti med én av partene. Dette gjaldt særlig under krigen mellom Moldova og Transnistria i 1992, der den 14. armé og general Alexander Lebeds artilleribombardement sørget for at de russisketniske separatistene i Transnistria seiret (Lynch, 2003, s. 9-10; Mackinlay & Cross, 2003, s. 144-146). Også i Abkhasia bidro russiske Afghanistan-veteraner fra det 345. fallskjermjegerregimentet til å sikre separatiststatens seier (Mackinlay & Cross, 2003, s. 89). Disse soldatene hadde ikke noe formelt mandat før partene undertegnet Moskva-avtalen den 14. mai 1994, der opprettelsen av en fredsoperasjon var et sentralt tema (Brzezinski & Sullivan, 1997, s. 578-581; Mackinlay & Cross, 2003, s. 91).

På begynnelsen av 1990-tallet var de russiske fredsoperasjonene preget av mangelen på tydelige mandater, oppdrag og engasjementsregler. Det var ofte stor forskjell på den offisielle politikken i Moskva, og hvordan de militære operasjonene faktisk ble utført på bakken. Et første skritt mot en mer overordnet sikkerhetspolitisk strategi kom den 28. februar 1993, da president Boris Jeltsin sa at Russland har et særlig ansvar for å garantere for fred og stabilitet innenfor Sovjetunionens gamle grenser (De Waal, 2003, s. 232). Til tross for denne ambisjonen, var det først da Vladimir Putin kom til makten at Moskva fikk en reell kontroll med de militære operasjonene (Lynch, 2003, s. 6, 7, 12; Mackinlay & Cross, 2003, s. 7, 14, 15, 75).

På 1990-tallet involverte Russland seg blant annet i fredsoperasjoner i Georgia og Moldova. Mandatet for disse operasjonene har vært trilaterale avtaler mellom Russland og de to stridende partene. Både ledelsesapparatet (Joint Control Commission) og den taktiske styrkestrukturen har inkludert alle disse tre partene. Fredsoperasjonene har til en viss grad nådd de militære målene om å stanse krigshandlingene, men har verken hatt mandat, kapasitet til eller intensjon om å løse de overordnede politiske utfordringene (Mackinlay & Cross,

2003, s. 77-78). De russiske fredsstyrkene – på russisk kalt Mirotvortsjestvo – har hatt enkelte likhetstrekk med FNs fredsbevarende operasjoner, med en buffersone bevoktet fra faste observasjonspunkter (Lynch, 2003, s. 8-9), og blå hjelmer og flagg for å skape et inntrykk av legitimitet og nøytralitet. I realiteten er styrkene imidlertid et verktøy for å beskytte russiske interesser og borgere i utlandet for angrep og overgrep, noe som blant annet går klart fram av de russiske militærdoktrinene fra 1993 og 2010 (artikkel I-26 og I-27-K). I praksis har de russiske styrkene opptrådt som om de var på eget territorium, og ikke forholdt seg til FNs prinsipper om partenes aksept, nøytralitet og bruk av makt bare i selvforsvar (Mackinlay & Cross, 2003, s. 14-16).

Myndighetene i Moldova beskrev i 2010 de russiske soldatene som en «permanent sikkerhetstrussel» og «drivkraft for separatisme» (Ghimpu, 2010), og har krevd at styrkene trekker seg ut av Transnistria. Georgia har likeledes protestert mot de russiske fredsstyrkene i Sør-Ossetia og Abkhasia i over 20 år. Både Moldova og Georgia ønsker seg i stedet en internasjonalt anerkjent multilateral fredsoperasjon. Separatiststatene Transnistria, Abkhasia og Sør-Ossetia er på sin side overmåte positiv til de russiske fredsstyrkene, da dette er deres garanti for de-facto suverenitet.

Krigen i Georgia i august 2008 ble et vendepunkt for de russiske fredsoperasjonene i Sør-Ossetia og Abkhasia. Etter å ha vunnet krigen kunngjorde Russland at de anerkjente begge separatiststatene som selvstendige og suverene stater. Fredsoperasjonens mandat fra fredsavtalen i 1994, som tross alt hadde en viss legitimitet, ble dermed irrelevant. I dag er den russiske militære tilstedeværelsen i stedet forankret i bilaterale avtaler med de to separatiststatene – uten Georgias samtykke (Republic of Abkhazia Ministry of Foreign Affairs). Den russiske praksisen med å utstede pass til lokalbefolkningen i separatiststatene – for deretter å påberope seg et sikkerhetsmessig ansvar for de «russiske borgerne» – har skapt stor forargelse i Moldova og Georgia (Lynch, 2003, s. 13)

Mangelen på legitimitet, og den ensidige støtten til én av partene i konflikten har kjennetegnet de russiske fredsoperasjonene. De militære aksjonene har for så vidt ført til at krigshandlingene har opphørt, men har ikke ledet til varige politiske løsninger (Jonson, 1999, s. 53).

3 Bakgrunn for konflikten

Territoriell strid mellom aserbajdsjanere og armenere om landområder i og rundt regionen Nagorno-Karabakh er kjernen i konflikten. Nagorno-Karabakh ligger i det vestlige Aserbajdsjan, og er i dag kontrollert av armenere.

I offisiell litteratur fra republikken Nagorno-Karabakh trekkes linjene for den armenske tilhørigheten i regionen flere tusen år tilbake i tid. Ifølge kildene har arkeologiske utgravninger vist at det fantes flere før-armenske kur-araksiske bosetninger i regionen allerede 4000 til 2000 år f.Kr. (Balayan, 2005, s. 23-27; Manuk, 2010, s. 46). Dette er et typisk eksempel på hvordan partene benytter historiske argument for å rettferdiggjøre sin hevd på regionen. Men verken årsaken eller løsningen til konflikten ligger i den aller eldste historien.

3.1 Sovjet-tiden: Fra fredelig sameksistens til krig

Utgangspunktet for dagens konflikt kan spores tilbake til begynnelsen av 1900-tallet, da Det ottomanske riket og Det russiske imperiet var på hell, og både armenere og aserbajdsjanere oppdaget ideen om nasjonal identitet (De Waal, 2003, s. 127). I løpet av mindre enn 20 år gjennomgikk regionen voldsomme kriger og etniske konflikter, et tyrkisk folkemord på armenerne, et midlertidig britisk styre, en transkaukasisk republikk, og til slutt, bolsjevikenes maktovertakelse i 1920. Da de nye sovjetrepublikkene i Kaukasus ble opprettet var planen at Nagorno-Karabakh skulle legges inn under den armenske sovjetrepublikken. Dette ble bekreftet i en resolusjon fra Kaukasus-byrådet i Moskva den 4. juli 1921. Men vedtaket ble omgjort allerede dagen etterpå, og regionen som besto av rundt 94 prosent armenere ble lagt under Den aserbajdsjanske sovjetrepublikken, og fra 1923 med status som et autonomt oblast (Cornell, 1999, s. 7-9; De Waal, 2003, s. 125-130; Lynch, 2004, s. 36).

Under sovjetisk styre levde armenere og aserbajdsjanere i fredelig sameksistens. Handel, vennskap og sågar ekteskap mellom etnisitetene var normalt, og hundretusener av aserbajdsjanere og armenere bosatte seg i sine respektive naborepublikker. Mot slutten av 1980-tallet endret dette seg dramatisk. Det er vanskelig å peke på én bestemt årsak, stemningen snudde som følge av en flere ulike og uavhengige utviklingstrekk, lokalt, regionalt og sentralt i Sovjetunionen. En fellesnevner er likevel Gorbatsjovs åpenhetsreform (glasnost), som førte til større takhøyde for nasjonale ideer i både Nagorno-Karabakh

autonome oblast (NKAO), Armenia og Aserbajdsjan. I februar 1988 ble den nye friheten grepet begjærlig av armenerne i NKAO. Under parolen «miatsum» (armensk for «forent») krevde karabakh-armenerne å bli overført fra den aserbajdsjanske sovjetrepublikken til den armenske (De Waal, 2003, s. 10-12). De politiske demonstrasjonene var oppsiktsvekkende under samtidens politiske forhold. Og enda mer kontroversielt ble det den 21. februar 1988, da parlamentet i NKAO vedtok en resolusjon om å overføres fra Aserbajdsjan til Armenia (Академия Наук Армянской ССР, 1988, s. 88). Dette ble svært dårlig mottatt av de 40.000 aserbajdsjanerne i regionen, som umiddelbart iverksatte motdemonstrasjoner. Dermed eskalerte situasjonen, med demonstrasjoner, undergrunnsaktivisme og etnisk motiverte voldshandlinger, som gradvis spredte seg til Aserbajdsjan og Armenia. I Jerevan startet en politisk massemønstring som manglet sidestykke i Sovjetunionens historie, da rundt én million armenere tok til gatene for å støtte karabakh-armenernes krav om å bli overført til den armenske sovjetrepublikken (De Waal, 2003, s. 23; Zürcher, 2007, s. 158).

3.1.1 Sumgait-massakren

Spenningsene mellom aserbajdsjanere og armenere i Nagorno-Karabakh spredte seg raskt til Aserbajdsjan. Den 28. februar 1988 samlet en mengde aserbajdsjanere seg på torget i industribyen Sumgait, som ligger noen mil nord for Baku. Oppildnet av historier om hvordan aserbajdsjanere angivelig ble drept og bortvist fra Nagorno-Karabakh gikk folkemengden berserk. Sakesløse armenere ble oppsøkt, mishandlet og drept. De sovjetiske styresmaktene var maktesløse tilskuere til massakren, inntil de til slutt satte inn et fallskjermjegerkompani for å rydde opp i situasjonen med hard hånd. Anslagsvis 26 armenere og 6 aserbajdsjanere døde i massakren, og nesten alle de 14.000 armenerne som bodde i Sumgait ble så skremt at de flyktet ut av den aserbajdsjanske sovjetrepublikken (De Waal, 2003, s. 32-34, 39-41; Zürcher, 2007, s. 159). Sumgait-massakren skapte stor uro hos de rundt 350.000 armenerne som bodde i Aserbajdsjan på dette tidspunktet, og en stor utvandring til Armenia, Russland og andre naborepublikker startet. Samtidig økte volden mot aserbajdsjanere bosatt i Armenia, og høsten 1988 ble mer enn 200.000 aserbajdsjanere og kurdiske muslimer deportert fra Armenia. Et husbyttesystem ble etablert, slik at deporterte aserbajdsjanere fra Armenia kunne flytte inn i utvandrede armeneres hus i Aserbajdsjan og vice versa (De Waal, 2003, s. 40, 44, 62).

I Armenia ble Sumgait-massakren et samlende symbol på etnisk motivert vold, og hendelsen ble av mange sidestilt med det tyrkiske folkemordet på armenerne i 1915. I Jerevan bar demonstranter plakater der de koblet årstallene for de to hendelsene, og minnestedet for Sumgait ble symbolsk plassert ved siden av minnestedet for det armenske folkemordet. Hendelsen passet godt inn i det armenske narrative om at folkeslaget deres er truet og fullstendig omringet av muslimer og tyrkere – et begrep som i Armenia omfatter både personer fra Tyrkia og Aserbajdsjan (De Waal, 2003, s. 44; Zürcher, 2007, s. 160). Allerede i 1990 kom boken «*Sumgait... Folkemord... Glasnost?*» ut i Jerevan, med blant annet bilder av de som omkom i Sumgait (Общество Знание Армянской ССР, 1990). Den dag i dag er historien fortsatt en viktig del av det offisielle armenske narrative. Under mitt feltbesøk til Jerevan trakk flere informanter frem Sumgait-massakren som et eksempel på aserbajdsjanernes hat og voldstilbøyelighet, og blant pamflettene som ble stukket til meg i det armenske utenriksdepartementet fantes det også en om Sumgait. «*The Sumgait Syndrome – Anatomy of racism in Azerbaijan*». Heftet inneholder utelukkende makabre bilder av brente og maltrakterte lik fra Sumgait, og er gitt ut av den armenske organisasjonen Against Xenophobia and Violence (2012). Under besøket hos det aserbajdsjanske utenriksdepartementet fikk jeg også en bok om Sumgait i gave. Denne boken åpner med et forord der president Ilham Alijev slår fast at Sumgait var en provokasjon mot det aserbajdsjanske folk (Mammadov, 2014). Det er forunderlig hvordan disse to vidt forskjellige versjonene av hva som skjedde i Sumgait for snart 30 år siden, fortsatt spiller en så viktig rolle i de to statenes narrative om konflikten.

3.1.2 Sovjetiske sikkerhetsstyrker mot Baku

Etter hvert som konflikten ble mer alvorlig, ble presset på den politiske ledelsen i Kreml større. Den 24. juli 1988 besluttet de at den autonome republikken Nagorno-Karabakh (NKAO) skulle legges under direkte administrativ kontroll fra Moskva (De Waal, 2003, s. 67). Dette var ikke populært i Aserbajdsjan, der den nye bevegelsen «Popular Front» fikk stor oppslutning om nasjonalistiske ideer og kravet om større autonomi fra Moskva (De Waal, 2003, s. 86; Lynch, 2004, s. 37). På slutten av 1980-tallet eskalerte derfor konflikten gradvis, med deportasjoner, demonstrasjoner og andre midler. Sovjetiske sikkerhetsstyrker måtte flere ganger i aksjon, blant annet for å stanse en aserbajdsjansk jernbaneblokkade som rammet 85 prosent av alle godstog til Armenia, og for å håndtere en voksende nasjonalistisk armensk militans, som væpnet seg med stjalne sovjetiske våpen (De Waal, 2003, s. 87, 111-112). Mest

dramatisk ble det likevel i januar 1990, da generalsekretær Mikhail Gorbatsjov satte inn stridsvogner og tusenvis av soldater mot Baku, der det pågikk kuppforsøk mot de sittende sovjetmyndighetene og voldsomme voldshandlinger mot de siste gjenværende baku-armenere. I løpet av forfølgelsene mistet rundt 90 armenere livet, og hendelsen ble den foreløpig siste spikeren i kisten for armensk-aserbajdsjansk sameksistens. Sovjetarmeens kamp for å gjenvinne kontroll over Baku krevde også sine ofre. Rundt 130 sivile og 21 soldater ble drept, og over tusen personer såret i kampene. En uavhengig sovjetisk etterforskning var meget kritisk til at hæren hadde gått til «krig» mot en av sine egne byer, og mente den sovjetiske forsvarsministeren måtte tiltales. Det langsiktige resultatet av aksjonen ble dermed det verst tenkelige for sovjetlederne. I stedet for stabilitet, førte aksjonen til en akselerering av den aserbajdsjanske frihetskampen (De Waal, 2003, s. 69, 83, 89, 90, 92, 93; Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 25; Zürcher, 2007, s. 166-167).

3.1.3 Operasjon «Кольцо»

Inne i Nagorno-Karabakh fortsatte volden med væpnede militser og hjemmelagde våpen. Sovjetiske politifolk og politiske utsendinger stod tilbake som maktesløse tilskuere. Til slutt måtte den sovjetiske administrasjonen i NKAO trekke seg ut fra området (De Waal, 2003, s. 108, 112). På dette tidspunktet deltok så godt som alle armenske menn i Nagorno-Karabakh i opprøret mot de sovjetisk-aserbajdsjanske styresmaktene, og konflikten hadde i praksis blitt en borgerkrig. Bare i 1990 var det mer enn 100 væpnede angrep på sovjetiske soldater (Zürcher, 2007, s. 168). Dermed kom generalsekretær Gorbatsjov under et voldsomt press fra Aserbajdsjan, som krevde hjelp fra sovjetiske sikkerhetsstyrker til å gjenopprette ro og orden. Samtidig foregikk det en viktig votering om Sovjetunionens fremtid, og Thomas De Waal mener Aserbajdsjan kan ha vekslet en lojal stemme i Moskvas favør, mot løfter om støtte til den såkalte operasjon «Кольцо» i Nagorno-Karabakh. De Waal hevder at Gorbatsjov kan ha blitt misledet, eller i alle fall neppe kan ha kjent til detaljene i operasjonen, som ble iverksatt den 30. april 1991 (De Waal, 2003, s. 108, 114, 123). Målet med operasjon «Кольцо» var først og fremst å avvæpne de illegale militsene i Nagorno-Karabakh. Soldater, stridsvogner og artilleri fra den sovjetiske hærens 4. armés base i Ganje, samt aserbajdsjanske OMON-politistyrker og frivillige landsbyboere utgjorde den ene parten. Motstanderne var armensk milits, som var mer eller mindre åpenlyst støttet av de armenske sovjetlederne i Armenia – blant annet med taktisk helikopterstøtte (De Waal, 2003, s. 114-115). Det er anslått at mellom 20 og 30 personer ble drept i operasjonen, og at fem tusen armenere ble deportert fra 24

forskjellige landsbyer. Aserbajdsjanere som hadde flyktet fra Armenia noen år tidligere, ble fraktet inn i regionen med tilbud om å overta eiendommene til de deporterte karabakh-armenerne (De Waal, 2003, s. 117, 118; Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 25). Operasjonen ble starten på en ny fase i konflikten i Nagorno-Karabakh, med organiserte og væpnede konfrontasjoner mellom de to etniske gruppene. Samtidig utviklet begivenhetene seg i Sovjetunionen for øvrig, og etter hvert som unionen gikk stadig mer i oppløsning, løste også operasjon «Кольцо» seg gradvis opp. Konflikten ble imidlertid alt annet enn løst, og med Sovjetunionens fall utviklet den seg i januar 1992 til en mellomstatlig krig mellom de to nye landene Armenia og Aserbajdsjan.

3.2 Krig og politisk kaos

Da de to tidligere sovjetrepublikkene ble uavhengige fikk Armenia umiddelbart et overtak. Militsene ble gjort om til regulære militære styrker i den nye staten, og disse vant raskt tilbake områdene de hadde tapt under operasjon «Кольцо». De armenske soldatene hadde også langt bedre tekniske og taktiske forutsetninger til å gjennomføre militære operasjoner, siden tusenvis av dem hadde høyere militær utdanning og kamperfaring fra den sovjetiske hæren. Aserbajdsjanerne hadde ingen sterk militærtradisjon fra sovjettiden, deres skjebne var å være kokker og bygningsarbeidere i de væpnede styrkene (De Waal, 2003, s. 114, 160, 163; Zürcher, 2007, s. 169). Et lyspunkt for aserbajdsjanerne var imidlertid støtten de fikk fra rundt 2500 krigsherdede mujahedin-soldater fra Afghanistan (Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 26).

Den viktigste forskjellen på de to nye statene var likevel på det politiske plan. Armenia hadde en homogen befolkning, med en allerede velutviklet nasjonal identitet. Kampen om Nagorno-Karabakh ble frontlinjen for selve den armenske nasjonalismen, og hadde derfor høy prioritet. Karabakh-armenere, og særlig politiske og militære ledere fra konflikten, ble derfor gitt høye posisjoner i den nye armenske staten (De Waal, 2003, s. 161).⁶ I Aserbajdsjan var den innenrikspolitiske situasjonen langt mer betent. I Baku kjempet flere fraksjoner om makten. Aserbajdsjanske offiserer og soldater forlot derfor Nagorno-Karabakh for å delta i kuppforsøkene og maktkampen i hovedstaden. Kombinasjonen av dette, og at myndighetene i realiteten hadde svært liten kontroll over de militære avdelingene, førte til at armenerne kunne

---

⁶ Karabakh-armenerne har fremdeles framtrede posisjoner i Armenia. Både dagens president Serzh Sargsyan og forsvarsminister Seyran Ohanyan er fra Nagorno-Karabakh, og betraktes som helter fra krigen. Se kapittel 5.1.1 for ytterligere informasjon.

gjennomføre operasjoner mot en svak motstander som i praksis var ukoordinert, umotivert og til dels lovløs (De Waal, 2003, s. 164, 165, 172, 182).

3.2.1 Sovjethæren oppløses – og kjemper videre på begge sider

Fra å ha vært en konflikt som ble utkjempet med værraketter og hjemmelagde våpen, førte Sovjetunionens fall til at det kom betraktelig tyngre skyts inn i krigen. Kaoset etter unionsoppløsningen førte nemlig til at egenrådige offiserer kunne engasjere seg i væpnede konflikter etter eget forgodtbefinnende, enten motivasjonen var ideologisk eller økonomisk. Under krigen i Nagorno-Karabakh fikk man derfor en helt spesiell situasjon der tidligere søsteravdelinger i den sovjetiske hæren plutselig kjempet på hvert sin side i krigen. Disse avdelingene hadde åpenbart mange armenske og aserbajdsjanske soldater, som nå kjempet for sine nye nasjoner. Men også russiske soldater engasjerte seg i situasjonen (De Waal, 2003, s. 166, 167, 170, 195).

Inne i Nagorno-Karabakh ble sovjethærens 366. regiment en viktig maktfaktor. Avdelingens ti T72-stridsvogner var de eneste tunge våpnene i området, og dermed en strategisk viktig ressurs i krigen (De Waal, 2003, s. 167). Om natten den 26. februar 1992 startet armenerne en offensiv mot Khojali ved hjelp fra pansrede kjøretøy fra dette regimentet. Aserbajdsjanske helikoptre hadde i lengre tid forsøkt å evakuere ut innbyggerne fra den omringede byen, men fortsatt var det rundt 3000 sivile igjen. Da det armenske angrepet startet flyktet mange av dem ut i kulden. Flere titalls døde av frostskafer. Men de verste tapstallene kom da armensk militær åpnet ild mot flyktningene. Ifølge offisielle aserbajdsjanske tall ble 485 personer drept. I kjølvannet av hendelsen måtte Aserbajdsjans president Ajaz Motalibov gå av, etter massive beskyldninger om at myndighetene ikke hadde klart å beskytte sivilbefolkningen i Khojali (De Waal, 2003, s. 170-173).

På samme måte som Sumgait-massakren har blitt et samlende symbol i det armenske narrative, har Khojali-massakren blitt et samlende symbol i det aserbajdsjanske narrative. I aserbajdsjanske bokhandler finnes en mengde rikt illustrert litteratur om hendelsen, som minner om tilsvarende bøker om Sumgait i Armenia (Heydarov, 2007; Nadirov, 2014). Og på samme måte som Sumgait-narrativet utfordres av aserbajdsjanerne, utfordres Khojali-narrativet av armenerne. Brosjyren «*Khojaly: Propaganda through tragedy*», som jeg fikk utdelt i det armenske utenriksdepartementet, er et eksempel på nettopp dette.

Angrepet på Khojali fikk også konsekvenser for sovjet hærens 366. regiment, som ble beordret til å forlate regionen av Moskva. Armensk sabotasje førte imidlertid til at alt det militære materiellet måtte etterlates i Stepanakert – noe som i praksis ble en gavepakke til de armenske soldatene (De Waal, 2003, s. 170-173; Zürcher, 2007, s. 169-170). Utover i 1992 fortsatte krigen ufortrødent videre. Et aserbajdsjansk rakettartilleribatteri holdt Stepanakert i sjakk med et konstant bombardement våren 1992, inntil armenerne lyktes med en offensiv mot den Aserbajdsjan-dominerte nabobyen Shusha i mai. Like etterpå tok armenerne kontroll over det strategisk viktige Lachin-distriktet, som forbinder Nagorno-Karabakh med Armenia (De Waal, 2003, s. 174, 178, 183).

Samtidig som krigshandlingene pågikk i Nagorno-Karabakh, ble «dødsboet» etter den enorme sovjetarmeen gjort opp mellom de tidligere sovjetrepublikkene på et toppmøte i Tasjkent. Tusenvis av stridsvogner og annet militært materiell, som tidligere hadde vært sentralt kontrollert fra Moskva, skulle fordeles på de nye statene. I praksis ble det slik at hver stat (med unntak av de baltiske landene) arvet det materiellet som befant seg på gamle sovjetbaser innen egne landegrenser. Denne ordningen kom særlig Aserbajdsjan til gode, som hadde langt flere sovjetiske militærbaser enn Armenia. Sovjetiske generaler antok at Armenia kunne bli en kampsone i en eventuell verdenskrig mot NATO, og at Aserbajdsjan egnet seg bedre som et bakre baseområde. Det aserbajdsjanske utenriksdepartementet har opplyst at de arvet over 286 stridsvogner, 842 pansrede kjøretøy og 386 artilleriskyts i løpet av våren 1992 (De Waal, 2003, s. 197-199). Dette var en formidabel militær vitamininnsprøytning til et land i krig, og kamphandlingene intensiverte seg ytterligere. Som en konsekvens av skjevfordelingen av sovjetisk materiell har Armenia jobbet hardt for å sikre seg militær støtte fra Russland. Den tidligere sovjetiske militærbasen i Gyumri forble, i motsetning til andre kaukasiske sovjetbaser, beholdt av Russland. I 1995 inngikk de to landene en baseavtale for 25 år, der de russiske soldatene hadde som oppdrag å vokte den armenske grenselinjen mot Tyrkia. Armenia ble også tilført store mengder militært materiell fra Russland, slik at den militære maktbalansen ble mest mulig stabil (De Waal, 2003, s. 199, 203, 261).

Den russiske strategien om å balansere partene fikk også noen spesielle utslag på taktisk nivå. Da en aserbajdsjansk offensiv med så mange som 150 pansrede kjøretøy – de fleste eid og operert av Russland – startet den 12. juni 1992, var framgangen på slagmarken så stor at russiske angrepshelikoptre ble sendt ut fra Armenia for å stanse dem (De Waal, 2003, s. 196).

4 Fredsforhandlinger

Helt siden konflikten utviklet seg til å bli en mellomstatlig krig i 1991 har det vært flere internasjonale framstøt for å skape fred i regionen. Så langt har blant annet russerne, kasakhstanerne, iranerne, svenskene, finnene, amerikanerne og franskmennene forsøkt seg, uten særlig hell. De fleste fredsplanene har hatt en ambisjon om å etablere en fredsoperasjon eller en observatørstyrke i regionen.

4.1 Zjeleznovodsk-erklæringen (1991)

Det første forsøket på å skape fred i Nagorno-Karabakh ble gjort av de to nye presidentene i Russland og Kasakhstan, Boris Jeltsin og Nursultan Nazarbajev. Lenge så det ut til at de skulle lykkes. Den 23. september 1991 skrev partene under på en erklæring i den russiske byen Zjeleznovodsk, som blant annet skulle sikre våpenhvile innen 1. januar 1992, tilbaketrekking av militære styrker fra konfliktsonen, og returnering av flyktninger. En arbeidsgruppe med russiske og kasakhstanske observatører, godt hjulpet av tidligere sovjetiske sikkerhetsstyrker, fikk i oppdrag å avvæpne illegitime grupperinger og garantere for sikkerheten i konfliktområdet (Zheleznovodsk Declaration, 1991). Etter at erklæringen var underskrevet, gikk observatørene til aksjon, og reiste raskt til Nagorno-Karabakh for å implementere fredsplanen. Dessverre rakk de bare å arbeide i noen uker, før det aserbajdsjanske helikopter de satt i ble skutt ned. 22 personer omkom, og med dem døde også fredsavtalen fra Zjeleznovodsk (De Waal, 2003, s. 162).

4.2 Teheran-kommunikeet (1992)

Våren 1992 involverte Iran seg tungt i fredsforhandlingene. Det første forsøket strandet raskt da armenske soldater angrep Khojali, mens den iranske utenriksministeren Ali Akbar Velayati var i Nagorno-Karabakh for å forhandle (Peuch, 2001). Iranerne gav seg likevel ikke med dette. Etter en ny runde med hurtigdiplomati møttes presidentene i Iran, Aserbajdsjan og Armenia i Teheran, og der signerte de faktisk et kommuniqué om våpenhvile. Observatører fra Iran og KSSE (OSSEs forløper) skulle involveres i implementeringen (Joint statement of the heads of state in Tehran, gjengitt i Abasov & Khachatrian, 2005). Avtalen varte dessverre ikke lenger enn til flyplassen i Teheran, der den aserbajdsjanske presidenten fikk sjokkmelding om at Shusha akkurat var erobret av armenerne (De Waal, 2003, s. 180).

4.3 Forsvarsministermøtet i Sotsji (1992)

Russland fortsatte å spille en viktig rolle i fredsforhandlingene, til tross for at Zjeleznovodsk-deklarasjonen ikke førte fram. En av de som involverte seg i meklingen var Russlands nye forsvarsminister Pavel Gratsjov. I september 1992 samlet han forsvarsministrene fra Georgia, Aserbajdsjan og Armenia til et møte i Sotsji, der de undertegnet en avtale om våpenhvile og utplassering av militære observatører fra SUS-landene til konfliktområdet. Dette ble dårlig mottatt av myndighetene i Ukraina, Hviterussland og Kasakhstan, samt Russlands egen hovedforhandler i konflikten, som ikke var informert om møtet. Gratsjov tvang likevel gjennom avtalen, og sendte 56 observatører til konfliktområdet allerede uken etterpå. Våpenhvilen ble det imidlertid aldri noe av, og de russiske observatørene måtte trekkes ut av konfliktområdet etter kort tid på grunn av harde kamper. Thomas De Waal skriver i boken *Black Garden* at Aserbajdsjan var svært skeptiske til Russlands aggressive forsøk på å sende observatører og fredsbevarende styrker til regionen. Den nyvunne uavhengigheten førte til et innenrikspolitisk klima der Aserbajdsjan ønsket å stå mest mulig på egne ben, og ikke lenger la seg diktere av Moskva. Aserbajdsjans reservasjoner mot de russiske planene førte til at det russiske forsvarsdepartementet bare ble ytterligere knyttet til Armenia (De Waal, 2003, s. 202-205, 212).

4.4 KSSE: Minsk-gruppen (1992-1993)

På toppmøtet til Konferansen for sikkerhet og samarbeid (KSSE, nå OSSE) i Helsinki den 24. mars 1992 ble det besluttet å gjennomføre en fredskonferanse i Minsk. På grunn av dårlig samarbeidsklima ble det aldri noe av denne konferansen, men vedtaket markerte likevel starten for Minsk-gruppen, som den dag i dag spiller en rolle i fredsprosessen. Byråkrati, dårlig samarbeid på tvers av medlemslandene, lav politisk prioritet og manglende erfaring med fredsoperasjoner førte til at Minsk-gruppen fikk en meget vanskelig start. Etter flere mislykkede forsøk på dialog mellom partene, strandet Minsk-gruppens viktigste fredsplan sommeren 1993. I praksis var det bare Russland som kunne stille med en fredsbevarende styrke og observatører i regionen, og selv med et mandat fra KSSE, var dette uaktuelt for Aserbajdsjan. De nye myndighetene i Baku hadde lagt stor innenrikspolitisk prestisje i å fjerne de sovjetiske, og etter hvert russiske, styrkene fra landet, og en ny etablering av russiske soldater i Aserbajdsjan kom derfor ikke på tale (De Waal, 2003, s. 229-232). Dermed var Minsk-gruppens rolle som fredsforhandlere foreløpig utspilt, enn så lenge.

4.5 FNs sikkerhetsråd (1993)

Konflikten i Nagorno-Karabakh foregår i et politisk skjæringspunkt der karabakh-armenernes krav om selvbestemmelse møter prinsippet om Aserbajdsjans territoriale integritet. Denne delikate problemstillingen førte til at det internasjonale samfunn lenge avholdt seg fra å involvere seg i konflikten. Nagorno-Karabakh er en region på størrelse med Østfold, som under Sovjetunionen var utvetydig geografisk definert som Nagorno-Karabakh autonome oblast (NKAO). Selve regionen ligger som en enklave sør-vest i Aserbajdsjan, fullstendig omsluttet av aserbajdsjansk territorium. I starten av konflikten foregikk de fleste krigshandlingene inne i selve enklaven. Det endret seg den 27. mars 1993. For første gang iverksatte armenerne en militær operasjon mot «rene» aserbajdsjanske områder, på utsiden av de sovjetiske grensene til NKAO. Den strategisk viktige Kelbajar-regionen ligger som en kile av aserbajdsjansk territorium mellom Nagorno-Karabakh og Armenia, og ble okkupert på kort tid. Ved å ta Kelbajar og Lachin fikk armenerne kontroll på to strategisk viktige korridorer mellom Armenia og enklaven Nagorno-Karabakh (De Waal, 2003, s. 211). Samtidig som kamphandlingene pågikk var det stor politisk urolighet i Baku. Dette førte til at både de aserbajdsjanske soldatene og statslederne en periode mistet fokus på krigen i Nagorno-Karabakh. Dette utnyttet Armenia, og i løpet av fire måneder erobret de armenske soldatene fem aserbajdsjanske regioner på totalt 5000 kvadratkilometer, mer eller mindre uten motstand (De Waal, 2003, s. 211, 213-215). Offensiven førte til store humanitære lidelser, blant annet ved at rundt 350.000 personer ble drevet på flukt (De Waal, 2003, s. 215). Den militære seieren i Kelbajar-regionen og andre «rent» aserbajdsjanske regioner fikk store konsekvenser for Armenia i form av internasjonal fordømmelse. I perioden fra den 30. april til 12. november 1993 vedtok FNs sikkerhetsråd enstemmig fire resolusjoner om konflikten. Samtlige av disse resolusjonene (822, 853, 874 og 884) krever umiddelbar våpenhvile fra begge partene, og at de armenske styrkene umiddelbart trekker ut av de okkuperte områdene (United Nations, 1993). Resolusjonene støttet også opp om de pågående fredsforhandlingene i rammen av KSSE og Russland.

4.6 Bisjkek-protokollen (1994)

Etter at Minsk-gruppens fredsplan strandet sommeren 1993, fikk Russland nærmest et monopol på fredsforhandlingene. På sensommeren 1993 oppsto derfor ideen om en russiskledet militær «separasjonsstyrke» mellom armenerne og aserbajdsjanerne (De Waal,

2003, s. 233). I dette tidsrommet når krigen et voldsklimaks, idet en aserbajdsjansk offensiv blir kontret av armenske soldater på brutalt vis. Etter å ha sirklet inn to aserbajdsjanske brigader i et fjellpass, åpner armenerne ild med rakettartilleribatteriet Grad (ofte kalt «Stalin-orgel»). Så mange som 1500 soldater kan ha blitt drept i dette ene angrepet (De Waal, 2003, s. 237).

Både Armenia og Aserbajdsjan hadde på dette tidspunktet mønnet opp med tanke på en våpenhvile. Armenia manglet våpen, og var redd for å miste overtaket. Aserbajdsjan var på sin side redd for å miste mer territorium enn de allerede hadde. Etter voldsomme kamphandlinger, store tap, og tungt russisk press, går dermed partene til slutt med på å underskrive en våpenhvileavtale i Bisjkek 4. til 5. mai 1994 (De Waal, 2003, s. 237, 238). Da våpenhvilen trådte i kraft ved midnatt til den 12. mai hadde krigen krevd over 25.000 liv, og over en million mennesker var drevet på flukt (Ghazaryan, 2013, s. 20).

Illustrasjon 1: Kartet viser de originale sovjetiske grensene til NKAO, samt frontlinjen og de armenskokkuperte områdene ved krigens slutt. De armensk-kontrollerte områdene utgjør 13,62 prosent av Aserbajdsjan (De Waal, 2003, s. 286).

Illustrasjon: Radio Free Europe/Radio Liberty

Foruten selve våpenhvilen peker Bisjkek-protokollen på at det må utvikles mekanismer for å lage bindende avtaler for tilbaketrekking av soldater fra okkuperte områder, gjenopptakelse av kommunikasjoner, samt returnering av flyktninger (The Bishkek Protocol, 1994). Avtalen har også et eget avsnitt om en mulig SUS-fredsoperasjon:

[The participants of the meeting] agree to suggest Parliaments of the CIS member-states to discuss the initiative by Chairman of Council of the Inter-Parliamentary Assembly V. Shumeyko and Head of the Assembly's Peacemaking Group on Nagorno Karabakh M. Sherimkulov on creating a CIS peacemaking force.

Russlands forsvarsminister Pavel Gratsjov, som i 1992 hadde sendt 56 militære observatører på et mislykket oppdrag til regionen, grep raskt muligheten til å gjennomføre en ny operasjon. Ved hjelp av 1800 russiske soldater ville han etablere en sterk fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Få dager etter at våpenhvileavtalen var underskrevet i Bisjkek, innkalte han derfor de militære lederne i Armenia, Aserbajdsjan og Nagorno-Karabakh til et møte i Moskva. Ifølge Thomas De Waal startet Gratsjov med å insistere på at partene skulle underskrev en ny våpenhvileavtale. Den aggressive framferden provoserte den aserbajdsjanske forsvarsministeren Mammadrafi Mammadov, som nærer en sterk skepsis til eventuelle skjulte russiske intensjoner. Sterkest var nok likevel frykten for å gjøre frontlinjene mer permanente ved å la fredsbevarende soldater bevokte den. Dermed nektet Aserbajdsjan å signere avtalen, og planen om en russisk fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh strandet nok en gang (De Waal, 2003, s. 239, 254; Halbach, 2013, s. 52).

4.7 OSSE: Minsk-gruppen (1994-1996)

Så snart våpenhvilen trådte i kraft befestet Aserbajdsjan og Armenia posisjonene sine ved frontlinjen. I dag er det en av verdens mest fortifiserte grenser, med skyttergraver, festningsverk og store minefelt. Til tross for våpenhvilen var det fortsatt sporadiske kamphandlinger ved frontlinjen, blant annet skyting med skarpskyttervåpen og andre håndvåpen (De Waal, 2003, s. 253; Markedonov, 2013, s. 127). For det internasjonale samfunn ble det derfor et mål å få etablert en fredsoperasjon i regionen, slik at situasjonen ikke skulle eskalere. Etter Russlands feilslåtte forsøk på å etablere en fredsoperasjon, gjorde derfor KSSE og Minsk-gruppen et nytt framstøt. Ingen av disse vestlige diplomatene var invitert til Gratsjovs fiaskomøte i Moskva. På grunn av Aserbajdsjan sterke mostand mot en russisk fredsoperasjon, argumenterte Minsk-gruppen for at den framtidige operasjonen måtte være multinasjonal. De praktiske utfordringene sto imidlertid i kø for en slik løsning: For det første manglet KSSE erfaring med å etablere og lede militære operasjoner. For det andre var vestlige militære styrker opptatt med den pågående konflikten på Balkan. For det tredje ble forholdet mellom Russland og Vesten forverret på denne tiden. Det oppsto sågar en slags konkurranse mellom Minsk-gruppen og Russland om å være i førersetet for

fredsforhandlingene. Først ved KSSE-toppmøtet i Budapest i desember 1994 klarte de to forhandlingspartene å komme til et kompromiss om et felles forhandlingsformat (De Waal, 2003, s. 254-255). KSSE, som nå endrer navn til OSSE, anerkjente Russlands rolle i regionen ved å gi dem et av de to vervene som medformann i Minsk-gruppen. Det andre vervet fikk Sverige. På konferansen i Budapest fikk også OSSE mandat til å etablere en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh:

4. They agreed that, in line with the view of the parties to the conflict, the conclusion of the agreement mentioned above would also make it possible to deploy multinational peacekeeping forces as an essential element for the implementation of the agreement itself. They declared their political will to provide, with an appropriate resolution from the United Nations Security Council, a multinational CSCE peacekeeping force following agreement among the parties for cessation of the armed conflict. They requested the Chairman-in-Office to develop as soon as possible a plan for the establishment, composition and operations of such a force, organized on the basis of Chapter III of the Helsinki Document 1992 and in a manner fully consistent with the Charter of the United Nations. To this end the Chairman-in-Office will be assisted by the co-chairmen of the Minsk Conference and by the Minsk Group, and be supported by the Secretary General; after appropriate consultations he will also establish a high-level planning group in Vienna to make recommendations on, inter alia, the size and characteristics of the force, command and control, logistics, allocation of units and resources, rules of engagement and arrangements with contributing States. He will seek the support of the United Nations on the basis of the stated United Nations readiness to provide technical advice and expertise. He will also seek continuing political support from the United Nations Security Council for the possible deployment of a CSCE peacekeeping force (Commission on Security and Cooperation in Europe CSCE, 1994).

Mandatet inneholder tre viktige premisser for hvordan en mulig fredsoperasjon skal gjennomføres. Den skal være multinasjonal, ha mandat fra FNs sikkerhetsråd, og først implementeres når partene i konflikten har oppnådd en politisk løsning. Thomas de Waal skriver at fredsoperasjonen skulle bestå av 3000 soldater, og at ingen land skulle bidra med mer enn 30 prosent av soldatene hver. Russland var tiltenkt å spille en stor, men ikke eksklusiv, rolle i fredsoperasjonen (De Waal, 2003, s. 255). En planleggingsgruppe (High-Level Planning Group – HLPG) ble etablert i Wien for å utrede detaljene om hvordan fredsoperasjonen skulle gjennomføres i praksis. Denne gruppen eksisterer fremdeles, og ledes i dag av den sveitsiske obersten Markus Widmer. HLPG består av ytterligere fem offiserer fra andre OSSE-land, samt en stabsmedarbeider. Svært lite av planleggingsgruppens arbeid gjennom de siste 20 årene er kjent for offentligheten. Oberst Widmer har takket nei til å delta i et dybdeintervju i forbindelse med denne oppgaven, men skriver i en epost at HLPG

utelukkende er et teknisk planleggingsorgan som først vil bli viktig når en fredsavtale er undertegnet. Han mener årsaken til at det ikke er en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh skyldes nettopp at det ennå ikke er oppnådd politisk enighet om en fredsavtale.

Etter toppmøtet i Budapest i 1994 ble forhandlingsformatet mellom partene ytterligere formalisert. Den 23. mars 1995 ble mandatet til Minsk-gruppens medformenn vedtatt, og Minsk-gruppen slik den fungerer i dag, startet sin virksomhet. Også i dette mandatet nevnes målet om å etablere en multinasjonal fredsoperasjon i regionen:

6 Assist the Chairman-in-Office in developing a plan for the establishment, composition and operation of a multinational OSCE peace-keeping force

7 Forward to the Chairman-in-Office the received approvals and formal requests by the parties to the conflict concerning the OSCE peace-keeping operation (Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE, 1995)

OSSEs fysiske tilstedeværelse i konfliktområdet ble samme år styrket ved utnevnelsen av ambassadør Andrzej Kasprzyk som utsending til regionen. Diplomaten med den noe kronglete tittelen «*Personal Representative of the Chairperson-in-Office on the Conflict Dealt with by the OSCE Minsk Conference*» har siden 1995 vært stasjonert i Georgia, og har ved hjelp av en liten stab på fem medarbeidere forsøkt å monitorere aktiviteten ved frontlinjen. Med over 20.000 soldater på hver side av den over 175 kilometer lange frontlinjen, er de fåtallige observatørens tilstedeværelse dessverre først og fremst symbolsk (Ghazaryan, 2013, s. 21; Halbach, 2013, s. 52). Fra høsten 1995 har OSSE dermed hatt tre ulike organ som arbeider med konflikten. Den militære planleggingsgruppen i Wien arbeider med detaljene for en fredsoperasjon, ambassadør Kasprzyk og hans fem observatører er til stede på bakken i konfliktområdet, mens Minsk-gruppen arbeider for å finne varige, politiske løsninger på konflikten.

En av de største utfordringene for Minsk-gruppens arbeid har vært selve forhandlingsformatet. Aserbajdsjan nekter å anerkjenne de-facto republikken Nagorno-Karabakh (NKR) som en legitim part i konflikten, mens Armenia kun betrakter seg selv som en «bekymret nabo» til en separatistkonflikt i nabolandet (De Waal, 2003, s. 230). Etter Lisboa-toppmøtet i desember 1996 vant Aserbajdsjan fram med sitt syn, og representantene fra NKR ble derfor ekskludert fra forhandlingsbordet året etter. Dette provoserer karabakh-armenerne, og offisielle myndigheter i NKR sier at de følgelig ikke føler noen forpliktelser overfor eventuelle avtaler partene måtte inngå i rammen av Minsk-gruppens arbeid (Halbach,

2013, s. 53-54). Også armenske eksperter mener utelukkelsen er uhørt, og krever å få NKR tilbake til forhandlingsbordet (Giragosian, 2013, s. 125).

4.8 OSSEs steg-for-steg-plan (1997)

På Lisboa-toppmøtet i 1996 tok Frankrike over medformannsvervet i Minsk-gruppen etter Sverige. Dette motsatte Aserbajdsjan seg sterkt, i frykt for at den store armenske diasporaen i Frankrike ville påvirke fredsprosessen. Som et kompromiss ble derfor USA tildelt et tredje medformannsverv, sammen med Frankrike og Russland (De Waal, 2003, s. 258). Med de nye tungvektene i ledelsen fikk Minsk-gruppen en ny giv. I mai presenterte den en «pakkeplan», som både Aserbajdsjan og Armenia godtok som grunnlag for forhandlingene. Denne planen måtte imidlertid skrinlegges da NKR nektet å godta den. Samme høst foreslo Minsk-gruppen en ny vri på fredsplanen, og i stedet for en pakkeplan lanserte de en «steg-for-steg-plan». Også denne planen aksepterte Armenia og Aserbajdsjan som utgangspunkt for videre forhandlinger, om enn med noen reservasjoner (Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 27-28). I første fase skulle alle militære enheter øst og sør for Nagorno-Karabakh trekke seg bort fra frontlinjen. De demilitariserte områdene skulle deretter tjene som en buffersone, bevoktet av en multinasjonal fredsoperasjon. I andre fase skulle alle de øvrige armenske styrkene trekke seg helt tilbake til Armenia, og alle aserbajdsjanske styrker bort fra frontlinjen og ut fra armenske områder. Soldatene fra NKR skulle trekke seg tilbake til NKAOs gamle sovjetiske grenser, med unntak av i Lachin-distriktet. Alle tunge våpen skulle flyttes til nærmere bestemte posisjoner, og skulle overvåkes av fredsstyrkene. Hele buffersonen ville dermed bli en demilitarisert sone, der bare internasjonale soldater, mineryddere og sivilt politi hadde tilgang. En flyforbudssone skulle også etableres over hele konfliktområdet. Deretter skulle flyktninger kunne flytte tilbake, hjulpet av Røde kors og UNHCR, og beskyttet av internasjonale observatører og fredssoldater. Veier, jernbaner og andre kommunikasjonslinjer skulle også åpnes, og være tilgjengelige for fri ferdsel for alle etniske grupper. Den internasjonale fredsoperasjonen skulle begrenses til et minimum av tid, men være aktiv så lenge fredsforhandlingene fortsatte mellom partene (Organization for Security and Cooperation in Europe OSCE, 1997). Den armenske presidenten, Levon Ter-Petrosyan, var begeistret for planen, og mente den eneste løsningen på konflikten var å samtykke i steg-for-steg-planen. Dette standpunktet utløste imidlertid stor motstand, både blant opposisjonen i Jerevan og hos sentrale politikere fra NKR. Under et møte med regjeringen i januar 1998

uttrykte flere av statsrådene som var født og oppvokst i Nagorno-Karabakh motstand mot fredsplanen. Striden førte til at Ter-Petrosyan trakk seg som president den 3. februar 1998. Det ble slutten på steg-for-steg-planen (De Waal, 2003, s. 260; Halbach, 2013, s. 51).

4.9 Goble-planen (2001)

Allerede i 1992 fikk den amerikanske analytiker Paul Goble en idé til løsning på konflikten i Nagorno-Karabakh. Han tok utgangspunkt i at Armenia og Aserbajdsjan hadde det samme problemet – nemlig hver sin enklave i nabolandet, som ikke var territorielt forbundet med moderlandet. Aserbajdsjan har Nakhitsjevan, mens Armenia har Nagorno-Karabakh. Gobles forslag var derfor å gjøre en byttehandel av landområder, slik at Armenia skulle få en korridor gjennom det aserbajdsjanske Lachin-distriktet til Nagorno-Karabakh, og Aserbajdsjan en korridor gjennom det armenske Meghri-distriktet til Nakhitsjevan. Selv om også denne planen fikk et visst gehør hos statslederne i de to landene (Aserbajdsjans president Heydar Alijev var for eksempel født og oppvokst i Nakhitsjevan), møtte forslaget motbør hos den politiske eliten i begge landene. I Aserbajdsjan så man på den forespeilte løsningen som et nederlag i konflikten, og i Armenia ville man nødvendigvis gi fra seg full kontroll over sin eneste stabile grense, nemlig den mot Iran i sør (De Waal, 2003, s. 263-264). Til tross for den opprinnelige motstanden, ble det børstet støv av Goble-planen under fredsforhandlingene i Key West i Florida i 2001. Forhandlingene pågikk under strengt hemmelighold, og så lenge veldig lovende ut. En internasjonal fredsoperasjon skulle sikre fri ferdsel både gjennom Lachin og Meghri, og både de armenske og aserbajdsjanske lederne hadde sans for ideen. Men da ulike versjoner av fredsplanen ble lekket i armenske og aserbajdsjanske medier, fikk kompromisset svært lite gehør hos den politiske eliten. I Aserbajdsjan ble Alijev fanget av tidligere krigsretorikk, og ble presset til å ta avstand fra fredsplanen (De Waal, 2003, s. 263, 264, 266, 267; Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 28).

4.10 Madrid-prinsippene (2002-d.d.)

Da helsen til Aserbajdsjans president Heydar Alijev sviktet i 2003, tok sønnen Ilham Alijev over makten i landet. Armenerne ønsket å fortsette forhandlingene fra Key West, der Alijev senior visstnok skulle ha gått med på en rekke kompromiss. Dette avviste Alijev junior kategorisk, og svarte med å beskyldte Minsk-gruppen for å være ineffektive og ba dem lage et nytt forhandlingsgrunnlag som ivaretok Aserbajdsjans territoriale integritet (Mehtiyev, 2005,

s. 3). Like etter farens død kunngjør Alijev at han aldri vil akseptere Nagorno-Karabakhs uavhengighet, et standpunkt som endret tyngdepunktet for forhandlingene (Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 28). Minsk-gruppen fortsatte likevel med en ny serie forhandlinger. I april 2004 møttes de to landenes utenriksministre til forhandlinger i Praha, i det som ble starten på den såkalte Praha-prosessen. Forhandlernes hovedidé var å kombinere tiltak fra den tidligere «pakkeplanen» og «steg-for-steg-planen». Mens de armenske soldatene skulle trekke seg ut av fem av syv okkuperte distrikter, skulle en multinasjonal fredsstyrke deployeres til regionen. Deretter skulle Nagorno-Karabakhs fremtid avgjøres ved lokal folkeavstemming. Denne tilnærmingen dannet grobunn for en rekke fredssamtaler mellom de to landene, og de to landenes presidenter møtes blant annet i Astana i 2004, i Warszawa og Kazan i 2005, og i Paris i 2006. Heller ikke disse forhandlingene fører fram (Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 28-29).

Praha-prosessen viste at partene i det minste er enige om noe – nemlig at armenerne skal trekke seg tilbake fra fem av de syv aserbajdsjanske distriktene rundt Nagorno-Karabakh, og at det må opprettes en multinasjonal fredsoperasjon (International Crisis Group ICG, 2007, s. 4-6). Denne erkjennelsen førte til at Minsk-gruppen utviklet et sett grunnleggende prinsipper som ble presentert til partene på et OSSE-toppmøte i Madrid i november 2007 (Kambeck & Ghazaryan, 2013, s. 29). Mens Praha-prosessen forutsatte at spørsmålet omkring Nagorno-Karabakhs framtidige status ble avklart først, og derfor førte til at det ikke ble inngått noen avtale, baserer Madrid-prinsippene seg på at man kan gjennomføre en faseinndelt avtale. Detaljene i hva de ulike fasene innebærer er ikke offentliggjort av OSSE, men hovedtrekkene i utkastet til Madrid-prinsippene er likevel avslørt av den aserbajdsjanske utenriksministeren Elmar Mammadyarov på en pressekonferanse i 2010. Dersom man legger disse opplysningene til grunn, vil første fase være at Armenia trekker seg ut fra de fem distriktene Agdam, Fizuli, Jabrayil, Zangilan og Qubadli, samt 13 landsbyer i Lachin-distriktet. Disse bufferområdene vil bli demilitarisert og ryddet for landminer, og en styrke med såkalte «peacekeeping observers» vil bli sendt til regionen for å beskytte internt fordrevne aserbajdsjanere som returnerer til regionen. Fase to innebærer uttrekning av armenske styrker fra de to siste distriktene Lachin og Kelbajar, samt åpning for at internt fordrevne aserbajdsjanere kan flytte tilbake til Nagorno-Karabakh. Til slutt ser man for seg å avgjøre Nagorno-Karabakhs framtidige status uten å utfordre Aserbajdsjans territoriale integritet. (Fuller, 2010a). Heller ikke Madrid-prinsippene har foreløpig ført til et gjennombrudd i fredsforhandlingene, til tross for gjentatte forhandlinger i blant annet Moskva (2008),

München (2009), St. Petersburg (2010), Astrakhan (2010), Sotsji (2011), Kazan (2011) og Wien (2013).

4.11 EU som ny fredsforhandler?

Siden 2008 har det vært en stor økning i kamphandlingene langs frontlinjen. Kampene ved Mardakert den 4. mars 2008 markerte starten på trenden, og førte til minst fem drepte (Fuller, 2010b). I dag er skyting med skarpskytterifler og maskingevær så godt som dagligdags.

Siden 2008 har minst 270 aserbajdsjanske og armenske soldater mistet livet,⁷ i hendelser som involverer alt fra nedskytingen av et armensk helikopter til artilleriskyting over frontlinjen (Herszenhorn, 2014, 2015; Mkrtchyan & Bagirova, 2015). Selv OSSEs fredsforhandlere og observatører blir utsatt for beskytning under sine besøk til frontlinjen. Så sent som under et besøk til frontlinjen den 25. oktober 2015 måtte den amerikanske ambassadør James Warlick, en av Minsk-gruppens tre medformenn, ta dekning for gjentatt skyting (Grigoryan, 2015).

De økte kamphandlingene har ført til noe større internasjonal oppmerksomhet rundt konflikten. Like fullt kommer den fort i skyggen av andre konflikter, som krigen i Syria. Flere akademikere og eksperter på konflikten mener at EU snarest bør innta en tyngre rolle, og stille økonomiske midler, observatører og sågar militære styrker til disposisjon for Minsk-gruppen (Brok, 2013, s. 115; Tannock, 2013, s. 196-197). Den regionale situasjonen begrenser også antall mulige bidragsytere til en fredsoperasjon. Iran, som grenser til konfliktområdet, har for eksempel insistert på at bare regionale militære styrker kan være til stede i regionen, og at de vil motsette seg forsøk på å etablere en internasjonal fredsoperasjon (Markedonov, 2013, s. 142).

---

⁷ Nøkkernt anslag beregnet på bakgrunn av en rekke ulike kilder. Trolig er det reelle tapstallet langt høyere.

5 Konflikten sett fra Armenia

Nagorno-Karabakh-konflikten har vært et premissgivende tema i det armenske politiske ordskiftet i over 25 år. Detaljer om en mulig fredsoperasjon har derimot vært påfallende lite diskutert, og skriftlige kilder om temaet har vært vanskelige å oppdrive. Eget feltarbeid i Jerevan, utført i februar 2015, har derfor vært en viktig kilde til å forstå den armenske holdningen til en potensiell fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh.

I muntlige intervju har til sammen 13 armenske informanter bidratt med verdifull informasjon. Blant informantene finnes offisielle talspersoner for myndighetene, krigsveteraner fra krigen i Nagorno-Karabakh, offiserer, akademikere, opposisjonspolitikere og toneangivende nasjonale eksperter.⁸ Gjennom intervjuene har det kommet tydelig fram at det finnes mange ulike armenske synspunkt på temaet. Som en del av analysen er det innsamlede materialet kategorisert i syv ulike forklaringsmodeller. Alle temaene gjengis slik de er presentert av informantene, for å illustrere den armenske holdningen best mulig. Forklaringsmodellene vil deretter drøftes i kapittel 7.

5.1 Ønsker å opprettholde status quo

– Vi har hatt over 20 år med fred, uten hjelp fra fredsbevarende styrker. Det har ikke vært nødvendig, sier Tigran Balayan, talsmann for det armenske utenriksdepartementet.

– Våpenhvileavtalen i 1994 stanset krigen. Freden er her allerede. Siden vi har våpenhvileavtalen er det ikke behov for fredsbevarende styrker. Selv om vi har noen hendelser på frontlinjen, er det ikke noe vi ikke kan håndtere selv, sier oberst Vahan Karapetyan i det armenske forsvarsdepartementet.

At den fastfrosne konflikten i Nagorno-Karabakh ikke har brutt ut i en ny krig, brukes av samtlige armenske informanter som et bevis på at dagens status quo-situasjon i hovedsak er fredelig og akseptabel, og at det derfor ikke er behov for innblanding fra tredjeparter i konflikten. Frykten er at en slik involvering vil endre konfliktsituasjonen i Armenias disfavør.

---

⁸ En samlet oversikt over alle informantene finnes i vedlegg A.

– I realiteten er status quo akseptabelt for alle involverte parter. Det er muligens ikke den beste løsningen, men det er heller ikke det verste, sier Sergey Minasyan, forskningsleder ved Caucasus Institute.

Flere informanter peker på at Armenia i bunn og grunn er fornøyd med status quo, og at sjansene til å oppnå en bedre posisjon vurderes å være små. Kildene antyder at den armenske deltakelsen i fredsforhandlingene i realiteten er en uthalingstaktikk for å forlenge status quo, og at alle nye initiativ som kan endre situasjonen treneres.

– Lange forhandlinger er bedre enn krig. Bare en fredelig løsning kan aksepteres, sier Balayan.

5.1.1 Armenias politiske elite er avhengig av konflikten

Samtlige kilder understreker hvilken enorm posisjon Nagorno-Karabakh-konflikten har i armensk politikk. President Serzh Sargsyan er selv født og oppvokst i Nagorno-Karabakh, og var kommandant og armensk forsvarsminister under krigen på starten av 1990-tallet (The Office to the President of the Republic of Armenia, 2015). Også forsvarsminister Seyran Ohanyan er fra Nagorno-Karabakh. Som yrkesoffiser var han svært aktiv under krigen, og ble ifølge Forsvarsdepartementets nettsider hardt såret under kamper ved frontlinjen i 1992. Fra 1999 til 2007 var han forsvarsminister i Nagorno-Karabakh, før han i 2008 ble utnevnt til samme stilling i Armenia (Armenian Ministry of Defence, 2015).

– Hæren og Forsvarsdepartementet er de institusjonene som har høyest status i Armenia. Det er populært å være soldat, og våre viktigste armenske rollemodeller er heltene fra krigen, sier informant 8.

Informanten mener Armenias politiske elite har basert hele sin karriere og popularitet på konflikten, og at et høyt konfliktnivå og nasjonalistisk retorikk er avgjørende for at de kan holde seg ved makten. I tillegg mener informanten at det store folkelige engasjementet rundt konflikten, som delvis bygger på frykten for et aserbajdsjansk angrep, gjør at folk distraheres fra landets egentlige utfordringer i den offentlige debatten, og godtar ekstraordinære tiltak fra myndighetene.

– I dag er grensene til Tyrkia og Aserbajdsjan stengt. Det begrenser Armenias økonomiske utvikling. Folk flest ville selvsagt tjent på å løse konflikten, åpne grensene, og få økt handel.

Men konflikten og trusselbildet gjør folk villige til å oppgi disse visjonene. Dermed kan oligarkene – som i dag kontrollerer handelen – jobbe uforstyrret og tjene gode penger. Disse oligarkene har tette bånd til styresmaktene. Selv om folket og landet ville tjent på å løse konflikten, er det ikke sikkert eliten ville tjent så mye på det. Derfor tror jeg de har en egeninteresse i å holde konflikten uløst, sier informant 8.

Arthur Atanesyan ved Yerevan State University er enig i at den armenske eliten delvis er interessert i å ha konflikten uløst, men går ikke inn i årsakene til det.

Også blant armenske opposisjonspolitikere er Nagorno-Karabakh-konflikten viktig. Dashnaksutyun, den Armenske revolusjonære føderasjonen (ARF), er det eneste partiet som er aktive i både Armenia og Nagorno-Karabakh, og er kjent for en svært nasjonalistisk linje. De har liten innflytelse i det armenske parlamentet, men er en viktig maktfaktor i Nagorno-Karabakh.

– Vi er motstandere av enhver løsning som innebærer overgivelse av territorier til Aserbajdsjan, og alle forslag om en internasjonal fredsbevarende operasjon, sier internasjonal sekretær Giro Manoyan i ARF.

5.2 Feilslått internasjonal innsats

OSSE har vært engasjert i Nagorno-Karabakh-konflikten siden 1994, gjennom tre spesialopprettede institusjoner. I tillegg har enkelte land, i hovedsak Russland og Iran, gjennomført parallelle forhandlingsløp. Den internasjonale innsatsen for å finne en løsning på konflikten møter imidlertid sterk kritikk i Armenia.

– Det internasjonale samfunn later rett og slett ikke til å være veldig interessert i å løse denne konflikten, sier Sergey Minasyan.

5.2.1 Kritikk mot Minsk-prosessen

– Jeg har ingen tro på at Minsk-prosessen vil løse denne konflikten. Først og fremst fordi de feiler fundamentalt ved ikke å anerkjenne og involvere konflikten viktigste part: Republikken Nagorno-Karabakh, sier direktør Manvel Sargsian ved Armenian Center for National and International Studies.

Han er født og oppvokst i Nagorno-Karabakh, og har vært en av toppfigurene i Karabakh-bevegelsen siden 1988. Sargsian er den av informantene som er mest kritisk til det internasjonale samfunnets innsats, men også de offisielle armenske myndighetene er frustrert over at ikke Nagorno-Karabakh involveres i Minsk-prosessen.

– Aserbajdsjan vil ikke snakke med Republikken Nagorno-Karabakh. Det er et problem, for dette er ikke en konflikt mellom Armenia og Aserbajdsjan. Det er en konflikt mellom Republikken Nagorno-Karabakh og Aserbajdsjan, sier Balayan i Utenriksdepartementet.

Han understreker likevel at Minsk-prosessen er unik på den måten at både Russland, USA og EU er enige om å løse konflikten sammen.

Flere anonyme⁹ og offentlige informanter mener imidlertid at hele Minsk-prosessen er et spill for galleriet, uten reelle muligheter til å kunne løse konflikten.

– Minsk-gruppen driver ikke med reelle forhandlinger. Årsaken er at Russland ønsker å være den eneste forhandleren i spillet, og satser derfor mer på sine egne, parallelle forhandlinger, enn Minsk-prosessen. Russlands parallelle forhandlinger har pågått helt siden 1990-tallet, og var årsaken til at våpenhvileavtalen ble underskrevet i 1994, sier David Shahnazaryn.

Shahnazaryn er en profilert armensk eks-parlamentariker, embedsmann og statsråd, som nå er senioranalytiker i en av Jerevans tenketanker.

– Ingen i Armenia eller Nagorno-Karabakh tror seriøst at Minsk-prosessen skal kunne lede til en løsning på konflikten, men vi innser at vi likevel må delta i prosessen for å få internasjonal oppmerksomhet, sier Sargsian.

OSSEs opprinnelige mandat inneholdt en ambisjon om å etablere en fredsoperasjon i regionen. Informantene mener historien har vist at Minsk-gruppen har vært altfor svak til å kunne iverksette en slik operasjon, og i seg selv har vært et hinder for en slik løsning.

– Selv ikke de enkleste tillitsskapende tiltakene har det vært mulig for Minsk-gruppen å få til. Årsaken er at Aserbajdsjan aktivt trenerer disse forslagene ved ikke å gi OSSE et sterkere mandat, men til syvende og sist er dette det internasjonale samfunnets feil, fordi de ikke har lagt tilstrekkelig press på Aserbajdsjan, sier analytiker Sergey Minasyan.

---

⁹ Særlig kritisk er informant 1 og til dels informant 8.

Informant 8 er også kritisk til at forhandlingene er preget av hemmelighold, slik at det er vanskelig å vite hvem som forhandler med hvem, og nøyaktig hva det forhandles om.

– Resultatet av hemmelighetskremmeriet er at partene lekker utdrag fra forhandlingene etter eget forgodtbefinnende, og skaper forskjellige forestillinger om hvor forhandlingene står, sier informant 8.

Manvel Sargsian trekker parallellene til Ukraina-krisen, og sammenligner Russlands engasjement der med kamphandlingene Aserbajdsjan angivelig iverksetter på frontlinjen.

– Både situasjonen i Ukraina og her i Nagorno-Karabakh viser at det internasjonale samfunn dessverre ikke har noen gode verktøy mot aggressive stater. Brudd på avtaler gir ingen konsekvenser, og det er et stort problem, sier han.

5.2.2 Kritikk mot «meningsløse» OSSE-observatører

OSSEs og det internasjonale samfunnets angivelige mangel på handlekraft, er ekstra stor i det armenske forsvarsdepartementet. Oberst Vahan Karapetyan har deltatt på de fleste av OSSE-observatørens inspeksjoner på den armenske siden av frontlinjen. Han er oppgitt over manglende resultater.

– Dagens observatørordning er som en slags barnelek, som ikke tjener noen hensikt. Alle inspeksjoner forhåndsvarsles til begge parter, og dermed er det en smal sak for alle å unngå å gjøre noe galt når observatørene er der, sier Karapetyan.

Han mener det er viktigere å få en mer robust observatørstyrke på plass i regionen, enn å etablere en fredsbevarende styrke.

– Vi vil ha uanmeldte inspeksjoner på hver side av frontlinjen. En dag kan de komme til våre posisjoner uten at aserbajdsjanerne vet det, og en dag kan de inspisere de aserbajdsjanske posisjonene uten at vi vet det. Først da kan observatørene få et reelt bilde av hva som egentlig foregår på frontlinjen. Men dessverre ville Aserbajdsjan aldri godtatt en slik løsning, sier Karapetyan.

Han forteller at situasjonen langs frontlinjen har forverret seg betraktelig siden 2008, og særlig siden august 2014.

– Nå har de til og med begynt å skyte mens OSSE-observatørene er på inspeksjon. Det er helt vilt, begge parter vet jo at OSSE-observatørene er til stede, og da burde det i det minste vært lett å avstå fra å gjøre noe akkurat da.

Ifølge Kharapetyan havnet han og OSSE-observatørene under ild så sent som bare noen dager før intervjuet med ham ble gjennomført.

– Under inspeksjonen den 29. januar 2015 ble vi beskytt. Vi hadde akkurat gjennomført et møte med aserbajdsjanerne og OSSE ved frontlinjen, og var på vei tilbake til de armenske stillingene da noen begynte å skyte to kilometer til høyre for oss. Vi hadde radiosamband med våre posisjoner, og de rapporterte at de ble beskytt. Etter fem til ti minutter med ild fra håndvåpen intensiverte skytingen seg med maskingevær og skarpskyttervåpen. Vi sa til OSSE-observatørene som var sammen med oss at de måtte ringe til sin OSSE-kollegaer på den aserbajdsjanske siden og be dem om å stoppe skytingen. Det endte med at aserbajdsjanerne sa til OSSE at det var vi, og ikke dem, som hadde stått bak skytingen. Og bare minutter etter at skytingen hadde stanset var saken ute i aserbajdsjanske medier med tittelen «armenerne skjød på OSSE-observatørene».

Kharapetyan finner fram mobiltelefonen og viser bilder av en sønderskutt sølvfarget personbil med flere titalls kulehull gjennom frontruten.

– Natten før den siste inspeksjonen tok aserbajdsjanerne seg over frontlinjen og gjorde dette. Føreren slapp heldigvis unna med livet i behold. Under inspeksjonen tok jeg med meg OSSE-observatørene til stedet, viste dem bilen, og ga dem en rekke bevis vi hadde funnet på stedet. Men selv i denne åpenbare saken, var observatørene maktesløse. De kunne ikke gjøre noen ting, og det er utrolig frustrerende. Det er som en barnelek, sier han.

Det armenske forsvarsdepartementet ønsker seg en internasjonal enhet som kan rykke ut for å etterforske hendelser ved frontlinjen.

– Vi ønsker oss tre ting: En avtale om å trekke alle skarpskyttere bort fra frontlinjen, uannonserte OSSE-inspeksjoner, og en etterforskningsenhet som kan undersøke bruddene på våpenhvilen. Ingenting av dette vil Aserbajdsjan være med på. Det er åpenbart at de har noe å skjule, sier Kharapetyan.

5.3 Fredsoperasjon vil ikke gi god nok sikkerhet

– Uansett hvilken type fredsbevarende styrke vi snakker om, vil den ikke klare å skape fred, sier Giro Manoyan i ARF.

Samtlige informanter er skeptiske til om en eventuell fredsoperasjon vil være robust nok, både når det gjelder mandat og militær kapasitet, til å kunne gi armenerne god nok sikkerhet.

– En fredsoperasjon ville sannsynligvis ikke hatt mandat eller kampkraft til å løse store hendelser hvis noe skjer. En potensiell fredsbevarende operasjon må ha en avskrekkende kraft bak seg, som får partene til å holde seg i skinnet. Bare Russland og USA har nok makt til å kunne være en virkelig avskrekkende faktor, sier Sergey Minasyan.

– De fleste kamphandlingene og bruddene på våpenhvileavtalen skjer på grensen mellom Armenia og Aserbajdsjan i nord, og disse hendelsene blir det vanskelig å stoppe ved hjelp av en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh, sier analytiker Artak Ayunts ved Eurasia Partnership Foundation.

– Det er ingen offentlig diskusjon om etableringen av en fredsoperasjon i det hele tatt. Delvis fordi ingen tror det vil hjelpe, og delvis fordi folk tror en slik styrke vil delta i ødeleggende militære operasjoner – slik som russerne gjorde under krigen, sier Manvel Sargsian, med henvisning til den sovjetiske militæroperasjonen «Кольцо», som ble gjennomført i Nagorno-Karabakh våren 1991 (Zürcher, 2007, s. 168). Operasjonen er en viktig del av det armenske krigshistoriske narrativet, og beskrives blant annet i den armenske krigsboken «Victories as they were» (Khachatryan, Ghazaryan, & Margaryan, 2010).

– Eksterne faktorer i konflikten har vist seg ikke å ha noen god effekt, og det husker folk. Under operasjon «Кольцо» avværnet sovjetiske soldater armenerne, selv om krigen var i gang. Dette fikk store konsekvenser ved at de ikke lenger klarte å forsvare seg, sier Ayunts.

– For at vi skal kunne akseptere en fredsoperasjon må vi ha 100 prosent sikkerhetsgarantier mot aserbajdsjansk aggresjon, sier Kharapetyan fra det armenske forsvarsdepartementet.

Denne negative holdningen til fredsoperasjoner bekreftes også av tidligere forskning (Poghosyan & Martirosyan, 2013a, s. 71-73; 2013b, s. 62).

5.3.1 Armenerne frykter aserbajdsjansk angrep

Samtlige armenske informanter, også de offisielle myndighetspersonene, uttrykker sterk frykt for et aserbajdsjansk angrep mot Nagorno-Karabakh og Armenia.

– Hvis Aserbajdsjan trodde de hadde et overtak, er jeg definitivt sikker på at de ville angrepet oss. Men foreløpig er jeg temmelig sikker på at de verken har kapasitet eller politisk vilje til å gjøre det. Men hvis vi hadde trukket oss tilbake fra frontlinjen hadde de selvsagt rykket framover, sier Kharapetyan.

– Det er bare å se på den armenske presidentens Twitter-konto, så ser man hans hatretorikk og territorielle krav mot Armenia. En fredsoperasjon gir ingen garantier mot dette, sier Balayan.

– Aserbajdsjan er ikke interessert i fred. De vil okkupere Jerevan, Nagorno-Karabakh og alt annet. Det er deres strategi. Dette forstår alle i Nagorno-Karabakh og Armenia, sier Manvel Sargsian.

– Trusselen fra Aserbajdsjan er ekte. Folk føler denne trusselen på kroppen selv her i Jerevan. Det er en hverdagstrussel, og folk er opptatt av å beskytte seg, sier Artak Ayunts.

– Alijev er gal og kan finne på å gjøre alt mulig. Det han gjør mot sin egen befolkning, som å fengsle uskyldige folk, gjør meg veldig skremt. Jeg føler meg veldig usikker. Hvis Alijev hadde vært en annen, er jeg sikker på at konflikten kunne blitt løst. Nå er det slik at vi er nødt til å forholde oss til en idiot med penger og vide muligheter, og det må vi forholde oss til, sier informant 8.

– Vi vil ikke ha en ny Saddam eller Kadafi i nabolaget, men dessverre går det i den retningen, sier Balayan.

5.3.2 Armenias hær som eneste sikkerhetsgaranti

Alle informantene ser på den armenske hærens befestede posisjoner på frontlinjen som den eneste reelle sikkerhetsgarantien mot et forventet aserbajdsjansk angrep – og Armenia og Nagorno-Karabakhs framtidige eksistens.

– Vi stoler ikke på noen internasjonale initiativ. Armenerne er så redde for at Aserbajdsjan skal angripe, at vi ikke har noen tillit til alt snakket om fredsavtaler og internasjonale

fredssoldater. Sannheten er at det bare er den armenske hæren som kan gi Armenia og Nagorno-Karabakh god nok beskyttelse. Det har den bevist gjennom flere titalls år, sier Manvel Sargsian.

– Aserbajdsjan vil angripe så snart de kan, og den eneste måten vi kan håndtere dette på er å være klare for alt selv. En fredsoperasjon ville ikke klart å stanse et aserbajdsjansk angrep, sier Giro Manoyan.

Premisset om at Aserbajdsjan vil angripe så snart de kan, og oppfattelsen om at den armenske hæren er det eneste som kan hindre et slikt angrep, er ifølge informant 8 en ekstremt godt innarbeidet sannhet hos befolkningen i Nagorno-Karabakh og Armenia. Denne retorikken har ført til at hæren, soldater – og ikke minst krigshelter – har en høy status i Armenia.

– I en eventuell krig vil vi kjempe for livet og eksistensen, mens Aserbajdsjan bare vil kjempe for å erobre mer land. For oss står mye mer på spill. Et illustrerende eksempel er at mødre i Karabakh føder ekstra mange barn fordi de frykter for livet, og derfor vil gi hæren flere soldater i fremtiden, sier prosjektleder Gayane Mkrtchyan ved Eurasia Partnership Foundation.

– Krigen i Ukraina, der Russland har tatt seg til rette i Ukraina uten at det internasjonale samfunnet har gjort noe med det, bekrefter bare at det eneste vi kan stole på er vår egen hær. Andre har ingen tillit, sier informant 8.

Oberst Kharapetyan i det armenske forsvarsdepartementet er helt enig i dette.

– Vi har nok kampkraft til å stå opp mot det meste. For armenerne er hæren den primære garantisten for sikkerhet. Vi er medlem av forsvarsalliansen CSTO, men selv ikke etter angrepene i august 2014 var det nødvendig å utløse hjelp fra CSTO. Vi håndterer slike hendelser helt fint på egenhånd.

Den armenske hæren har to års verneplikt for alle menn. I tillegg er rundt 25 prosent av hæren profesjonalisert med vervede soldater, ifølge Kharapetyan. Armenia har ikke et organisert heimevern, men frivillige grupper av veteraner er klare til å utføre militære operasjoner ved behov.

– Alle i Armenia vet at krigen ikke er over. Folk vet de må være klar til å forsvare fedrelandet. Da situasjonen på frontlinjen tilspisset seg i august 2014 organiserte mine gamle venner, som

jeg kjempet sammen med i krigen på 1990-tallet, frivillige grupper som bevæpnet seg og reiste til frontlinjen for å bistå soldatene under kamphandlingene. Dette viser at nasjonen gjør alt de kan for å støtte soldatene våre, sier Kharapetyan.

Områdene som ligger rundt Nagorno-Karabakh, og som i dag er okkupert av den armenske hæren, sees på som avgjørende for forsvaret av Armenia. Det bekrefter både Sergey Minasyan, Artak Ayunts og Kharapetyan i forsvarsdepartementet.

– Armenia har ikke oljepenger, så vi trenger dybden i forsvaret for å veie opp mot Aserbajdsjans materielle og økonomiske overlegenhet, sier Minasyan.

– Buffersonen er en veldig viktig forsvarslinje for Armenia. Det er ikke akseptabelt for Armenia å oppgi buffersonen, fordi det vil svekke forsvaret, sier Ayunts.

– Vi er permanent i forsvarsposisjon, og kan ikke trekke oss tilbake. Landet vårt er så lite – vi trenger det forsvarslendet vi kan få, sier Kharapetyan.

Obersten og krigsveteranen har en mor fra Nagorno-Karabakh, og en forfar, prins Valerian Madatov, som var russisk guvernør der under tsartiden. Han mener den armenske hæren ikke har noe problem med å slå tilbake et eventuelt aserbajdsjansk angrep, til tross for Aserbajdsjans opprustning og modernisering de siste årene.

– Krigen på 1990-tallet viste at kvalitet vinner over kvantitet. Vi vant krigen på tross av at vi hadde alle odds mot oss. Armenia var nettopp rammet av et stort jordskjelv, og vi hadde dårlig utstyr. Likevel kunne vi avansere som vi ville, nærmest uten motstand. De få soldatene vi kjempet mot var faktisk ikke aserbajdsjanere, men mujahedinsoldater fra Afghanistan. Heydar Alijev skjønnte at han ville tape alt, og tok derfor en fornuftig avgjørelse om å inngå våpenhvile. I dag tror jeg ikke utfallet ville blitt noe annerledes, selv om Aserbajdsjan har flere stridsvogner og større budsjett. De ville ikke vært noe problem for oss. Problemet deres er at de aserbajdsjanske soldatene ikke tror på saken. I tillegg gjør hatretorikken dem svake. Man må nemlig respektere fienden, og ved å hate fienden kan man fort miscalculere ham, sier Kharapetyan.

Revolusjonspartiet ARFs internasjonale sekretær påpeker at Aserbajdsjans oljestyrte økonomi like gjerne kan være en ulempe for dem under en eventuell krig.

– 50 kilometer fra frontlinjen går det aserbajdsjanske gassrør. Under krigen i Ossetia i 2008 ble disse stengt av i en måned, noe som førte til enorme økonomiske problemer for Aserbajdsjan. I en eventuell krigssituasjon ville det ikke være vanskelig for armenske styrker å ødelegge disse rørene, og da ville Aserbajdsjan miste alle inntektene sine, sier Giro Manoyan.

5.3.3 Etnisk hat som en del av konflikten?

– Den unge armenske generasjonen tror motparten er som dyr. Årsaken er all propagandaen som spres fra begge parter. Aserbajdsjanske ledere har en aktiv hatretorikk, mens armenske ledere passivt lar frykten vokse. Begge deler er like ille, sier informant 1.

– Armenia bygger sin retorikk rundt militære helter og hæren, våre beskyttere. I Aserbajdsjan har de ikke så mange helter, siden de tapte krigen. Derfor tyr de til hatretorikk mot oss i stedet. Jeg tror motsetningene bare vil vokse, og at konflikten vil eskalere. Men jeg tror ikke det blir krig med det første. Begge parter tjener nemlig på den økte spenningen, men begge parter vil ta på en krig. Derfor tror jeg konflikten vil eskalere enda mer, men bare inntil et visst punkt, sier Gayane Mkrtchyan.

– Spenningene kan resultere i en krig, selv om det ikke er det lederne vil. Enhver krig vil være en katastrofe for begge parter. Og viktigst av alt: Jeg tror ikke Aserbajdsjan vil gå til krig nå. Ikke fordi de ikke vil, men fordi de ikke er sikre på å vinne. Så snart de er sikre på å vinne, vil de angripe oss, sier Giro Manoyan.

– Det er ingen etnisk radikalisme i Armenia. Vi samarbeider for eksempel godt med Iran. Armenia er riktignok konservativt og homogent, men vi er tolerante likevel. Så klart føler vi en trussel fra muslimene som omgir oss, men det er ikke et religiøst problem i seg selv, sier informant 8.

Når informantene blir spurt om etnisk hat som en del av konflikten, trekker alle fram drapet på den armenske løytnant Gurgen Margaryan i 2004. Han ble drept med øks av den aserbajdsjanske offiseren Ramil Safarov mens han sov. Hendelsen fant sted på et NATO-seminar i Budapest. For oberst Vahan Kharapetyan i det armenske forsvarsdepartementet har drapet gjort et svært sterkt inntrykk. Han var nemlig til stede i Budapest da drapet skjedde.

– Aserbajdsjanerne har en forvrengt forståelse av hva en soldat er. For meg handler soldatyrket om ære, disiplin og å være en gentleman. Slik er soldater over hele verden. Men med øksedrapet i Budapest viser aserbajdsjanske soldater hvor dårlig moral de egentlig har. Det er for meg helt uforståelig hvordan det går an å drepe en sovende person. Jeg kan ikke forstå annet enn at dette er et skremmende resultat av armenerhatet de aserbajdsjanske lederne har plantet i befolkningen, sier han.

Som eldste armenske offiser fikk Kharapetyan jobben med å bringe liket tilbake til Armenia.

– Margaryan ble drept av 12 øksehugg, pluss et snitt over halsen. Jeg kom tidlig på åstedet, og gjorde de innledende undersøkelsene. Ukraineren som bodde på rommet til Safarov sa han ba til Allah med kniven i hånden. Derfor er jeg helt sikker på at drapet var planlagt og beordret av aserbajdsjanske myndigheter. Han var forberedt, og hadde kjøpt øksen på forhånd. Han ville også drepe den andre offiseren, men han hadde heldigvis låst døren til rommet sitt. Heltemottakelsen Safarov fikk da han ble utlevert til Baku i 2012 var grotesk. Det de aserbajdsjanske lederne kommuniserer er rett og slett: «dreper du en armener, er du en helt».

Kharapetyan deltok på det samme NATO-seminaret noen år tidligere, og fortalte at aserbajdsjanske og armenske offiserer den gang behandlet hverandre med respekt.

– Hatet mot armenerne startet etter 2002. Det var ikke like sterkt før. Det som er skremmende er at den yngre generasjonen i Aserbajdsjan har vokst opp med dette hatet, og ikke lenger har noen positive minner om oss. Samtidig dør de gamle aserbajdsjanerne som husker hvordan vi egentlig er. Hvor mange generasjoner må man gjennom for å gjenopprette den gjensidige respekten? Hatretorikken gjør dem imidlertid ikke sterkere militært. Tvert i mot, det er militær barnelærdom at man må respektere fienden. Ved å hate fienden miscalculerer man, og det er farlig i krig, sier han.

5.3.4 Rwanda-argumentet

FNs fredsoperasjoner har dårlig omdømme i Armenia. Pressetalsmann Tigran Balyan i det armenske utenriksdepartementet viser til folkemordet i Rwanda og Srebrenica-massakren som eksempler på at ikke slike fredsoperasjoner fungerer. Eksemplene bidrar til at armenerne ikke opplever internasjonale operasjoner som en reell sikkerhetsgaranti.

– Folk i Armenia har hørt veldig mye negativt om de mislykkede fredsbevarende operasjonene i Rwanda og Bosnia. Alle kjenner disse historiene, og det gjør at fredsbevarende operasjoner har et dårlig rykte, sier Artak Ayunts.

– De er et bevis på at ingen internasjonale styrker kan beskytte oss, og dermed er det heller ikke behov for dem. Hvis ikke OSSE klarer å få trukket skarpskytterne bort fra frontlinjen, så kan man spørre seg hvordan en fredsoperasjon skal kunne klare å hindre noe som er enda verre. Nei, det er nok mer stabilt å la de to presidentene være ansvarlige for sikkerheten på frontlinjen, sier informant 8.

– Vi må være 100 prosent sikre på at en fredsoperasjon skal klare å reagere på alle provokasjoner, og i verste fall slå tilbake en aserbajdsjansk invasjon. Men det er vanskelig å tro at noen fredsoperasjoner vil klare det, se bare på den fredsbevarende operasjonen i Rwanda for eksempel, sier Kharapetyan.

5.4 Ingen konkrete ideer om mandat og konsept

Feltstudien har vist at det i Armenia er påfallende få konkrete ideer, og så godt som ingen offentlig diskusjon om hvordan en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh kan se ut.

– Det er veldig prematurt å diskutere type, mandat og lokalisering på en fredsoperasjon nå. Vi kan ikke en gang snakke om det, fordi det ikke er enighet om resten av fredsplanen, sier Tigran Balayan i det armenske utenriksdepartementet.

De siste årene har de såkalte Madrid-prinsippene vært en viktig del av fredsforhandlingene mellom Armenia og Aserbajdsjan. Et av elementene i Madrid-prinsippene er implementeringen av en fredsoperasjon. Det er imidlertid lite offentlig tilgjengelig informasjon om hva dette innebærer, eller hvordan en slik fredsoperasjon skal se ut.

– Aserbajdsjan må godta Madrid-prinsippene før vi kan begynne å snakke om hvordan en fredsoperasjon skal se ut, sier Balayan.

Flere informanter bekrefter at de ikke har noe kunnskap om hvordan en fredsoperasjon i rammen av Madrid-prinsippene er tenkt å være, og at det er så godt som ingen offentlig debatt om temaet i Armenia. Heller ikke andre mulige konsepter for fredsoperasjoner diskuteres i offentligheten.

– Skal det være en fredsopprettende operasjon? En fredsbevarende operasjon? Eller en humanitær operasjon? Disse spørsmålene har vært veldig lite diskutert, sier Arthur Atanesyan ved Yerevan State University.

– Det er helt åpenbart at en internasjonal fredsoperasjon er en viktig del av løsningen, men den kan umulig iverksettes uten at man har blitt enig om en lang rekke andre ting. For det første må man bli enig om deltakerland, mandat, konsept og hvor de skal posisjoneres. Skal det være en demilitarisert sone? Hvor lenge skal de internasjonale soldatene være i området? Ingenting av dette har vært diskutert fram til nå. Jeg tror ikke en gang de armenske myndighetene vet hva de vil ha, sier David Shahnazaryn.

Han mener det ikke er realistisk å snakke om noen av disse spørsmålene nå, og har selv avstått fra å publisere artikler om temaet siden tiden ikke er moden ennå.

– Alt dette er detaljer i forhold til de grunnleggende spørsmålene som må avklares først. Statusen til Republikken Nagorno-Karabakh, for eksempel. På sikt må vi ha et verktøy for å skape varig fred, og der er en fredsoperasjon veldig viktig. Men det er ingen god idé med en fredsoperasjon på dette tidspunktet. Men kanskje vi burde vurdere en ny observatørmisjon, med nye og mer effektive mekanismer for å skape fred. Uansett må vi ha et veikart til fred, en tidsplan for når ting skal skje, sier Shahnazaryn.

– Ingen forslag som erstatter noen av dagens armenske soldater med internasjonale soldater er akseptabelt for Armenia. En observatørstyrke på frontlinjen kunne nok vært akseptabelt, men ikke som erstatning for våre soldater, sier Sergey Minasyan.

Manvel Sargsian mener ideen om en fredsoperasjon er en utdatert idé som tilhører fortiden.

– Hvis man skal ha en fredsoperasjon må folk overbevises om at det er bedre enn dagens situasjon. Men jeg har aldri sett at et slikt tema har blitt tatt på alvor i den politiske debatten, sier han.

– Armenerne må kunne stole på de fredsbevarende soldatene som en bror, fordi vi trenger beskyttelse, sier Arhur Atanesyan.

Akademikeren underviser armenske soldater om fredsoperasjoner, og mener armenerne selv kunne ha spilt en rolle som fredsbevarende soldater i konflikten. Han påpeker at de har

erfaring fra fredsbevarende operasjoner i regi av både CSTO og NATO. Denne løsningen trekkes også fram av utenriksdepartementet som en akseptabel operasjon.

– Den armenske hæren kunne utmerket godt vært en del av en fredsbevarende operasjon i Nagorno-Karabakh. De har mye erfaring fra fredsbevarende operasjoner rundt om i verden, sier Tigran Balayan.

5.4.1 Må implementeres som siste punkt

Det eneste informantene later til å være enige om, er at en eventuell fredsoperasjon først kan implementeres som et siste steg i en fredsprosess.

– Det er håpløst å snakke om en mulig fredsbevarende operasjon så lenge Aserbajdsjan nekter å diskutere andre substansielle tiltak først. For eksempel må tillitsskapende tiltak, som å ta bort skarpskyttere og spesialstyrker fra frontlinjen, implementeres først. Det er Aserbajdsjan negative til. Og armenske styrker kan bare trekke seg ut fra regionen hvis Aserbajdsjan anerkjenner Republikken Nagorno-Karabakh. Det sier seg dermed selv at det vil være umulig å etablere en fredsbevarende styrke før helt til slutt i prosessen, sier Sergey Minasyan.

Også Artak Ayunts og David Shahnazaryn er enige i at det kreves en rekke kompromisser og avtaler før en fredsoperasjon kan iverksettes.

– Dersom det ender opp med at territorielle områder skal overføres fra Armenia til Aserbajdsjan vil en fredsoperasjon være nødvendig. Men den kan ikke komme først, en fredsavtale kan ikke være et resultat av utpressing, og derfor må statusen til Republikken Nagorno-Karabakh avklares først, sier Shahnazaryn.

5.5 Få akseptable deltakerland

Det er en felles forståelse blant de armenske informantene om at ingen naboland eller de tre involverte landene i Minsk-prosessen (USA, Russland og Frankrike) kan delta i en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Flere informanter mener derfor at vanskene med å finne akseptable deltakerland er den største årsaken til at en fredsoperasjon ikke har materialisert seg.

– For å ha en fredsoperasjon som er sterk nok til å kunne stanse et aserbajdsjansk angrep bør USA eller Russland være med. Bare de har makt nok til å ha en reell avskrekkende effekt. Dessverre er det slik at ingen naboland eller land i Minsk-prosessen kan være med, og det utelukker både USA og Russland, sier Sergey Minasyan.

Flere informanter mener konflikten fort kan utvikle seg til å bli en stor regional eller global konflikt, særlig hvis en internasjonal militærstyrke involveres i konflikten.

– Armenia har en ulykkelig historie med å bli rammet av stormaktenes spill. Så når stormaktene vil etablere en fredsbevarende styrke, møter armenerne det med mistanker. Folk vil ikke lures på ny, og vil ikke ha nok en ny russisk base i landet, sier Arthur Atanesyan.

– Kan vi stole på en tredjepart i det hele tatt? Armenia har tidligere måttet avstå land til Tyrkia, og vi har derfor dårlig erfaring med tredjelandts inngripen. Det er vanskelig å finne noen man kan stole på, fordi vi mistenker at andre aktører kun er her på grunn av sine egne interesser, sier Gayane Mkrtchyan.

– Bare nøytrale land uten egeninteresser i regionen kan være akseptable for en fredsoperasjon, sier oberst Kharapetyan i det armenske forsvarsdepartementet.

Armenia har en historie for å samarbeide både med Russland og vestlige land, og pleier tett kontakt med NATO samtidig som landet er medlem av CSTO.

– Armenia vil være venner med alle i utenrikspolitikken. Dette kommer tydelig til uttrykk i Forsvarsdepartementet, der det er to leirer: En pro-vestlig og en pro-russisk. Generaloberst Yuri Khachaturov har sin militære utdanning fra den sovjetiske hæren, og er som sjef for generalstaben en uformell leder for den pro-russisk fløyen. Statssekretær Davit Edgar Tonoyan har i flere år arbeidet med NATO-spørsmål, og leder den pro-vestlige fløyen i departementet. I det armenske nyhetsbildet er det likevel samarbeidet med Russland som dominerer, så det er det folk er preget av, sier informant 8.

5.5.1 Russland og CIS

– Da våpenhvileforhandlingene pågikk i 1994 var det et mål å få etablert en fredsbevarende operasjon. Russland ledet disse forhandlingene, og det lå i kortene at en slik styrke skulle være russisk. Det var imidlertid både Aserbajdsjan og Republikken Nagorno-Karabakh i mot,

bare Armenia ville ha en russisk operasjon. I dag vil heller ikke Armenia involvere russiske soldater. Tvert imot diskuteres det om man fortsatt skal tillate russerne å beholde militærbasen sin i Gyumri, sier Manvel Sargsian.

– Russland vil gjerne delta i en fredsoperasjon i regionen. De vil gjerne vise at de kan håndtere denne type konflikter. Våpenhvileavtalen fra 1994 og initiativene til fredsforhandlinger er eksempler på at de selv ønsker å ta kontroll på situasjonen, sier David Shahnazaryn.

Den russiske 102. militærbasen i Gyumri er en etterlevning fra den sovjetiske hæren, og er lokalisert om lag 12 mil nord for Jerevan. Basens kommandant, oberst Andrej Ruzinski, sa i 2013 til det russiske militærtidskriftet Krasnaja Zvezda at de russiske soldatene på basen kan komme til å bistå Armenia i en eventuell konflikt i Nagorno-Karabakh, i tråd med CSTO-avtalen (Belous, 2013). En rekke hendelser har imidlertid tæret voldsomt på samarbeidet mellom Russland og Armenia de siste årene, ifølge flere informanter. SUS og CSTO mister også mye av sin legitimitet som overordnede regionale aktører, når de i praksis oppfattes av informantene å være en forlenget arm for Russland (Coleman, 2007, s. 309).

– Forholdet til Russland har blitt veldig mye verre. Den siste tiden har det faktisk vært flere demonstrasjoner ved den russiske ambassaden i Jerevan, noe som var utenkelig for få år siden. Det er særlig to hendelser som har satt sinnene i kok: For det første er det hendelsen der en russisk soldat fra militærbasen i Gyumri drepte syv sivile armenere i januar 2015. For det andre er det de russiske myndighetenes uverdige behandling av armeneren Hrachya Harutyunyan under rettssaken mot ham i 2013. Han arbeidet som lastebilsjåfør i Russland da han uheldigvis krasjet med en buss [noe som førte til at 18 personer ble drept og 60 personer skadd, forfatters kommentar], og ble hånet og ydmyket i rettssalen ved å måtte gå i en blomsterte kvinnekjole. Dette har gjort folk mer skeptisk til russere, sier informant 8.

– Vi vil ikke ha enda en ny russisk base her. Russerne vil oss ikke vel, de forsøker bare å påvirke oss. En ny russisk fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh vil bare gi dem enda mer makt, sier Arthur Atanesyan.

Informantene 1, 6, 7 og 8 påpeker alle at Russland driver med et utstrakt våpensalg til begge parter i konflikten, og er mer interessert i å utnytte konflikten enn å løse den. Ifølge en offisiell FN-rapport fra 2013 har Russland solgt 10 stridsvogner, 10 stormpanservogner, 438

artilleriskyts og 25 kamphelikopter til Aserbajdsjan. På samme tid har russerne solgt 35 stridsvogner, 110 stormpanservogner, 50 rakettsystem og 200 missiler til Armenia. Landene er blant de mest militariserte i verden (Daly, 2015).

– Våpenhandelen gir Russland kontroll over begge parter. Det sørger for en balanse i konflikten. Russland vil verken ha krig eller fred, sier Manvel Sargsian.

– Russland er åpenbart denne konfliktens hovedaktør, særlig på grunn av våpensalget. Jeg tror Kreml har fått et mye bedre forhold til Baku de siste årene, og at de stoler mer på aserbajdsjanerne enn på oss. Jeg tror spenningen på frontlinjen sågar kan være diktert av Russland, sier Shahnazaryn.

Han tror det er uaktuelt at Russland kan inngå i en fredsoperasjon, nettopp fordi ingen parter vil ha dem der. Anonyme informanter hevder at partene skal ha blitt enige om at russiske styrker var uaktuelle for en fredsoperasjon allerede i 1994. De armenske myndighetene er imidlertid ikke helt avvisende til ideen om en russisk innsats.

– Russland spiller en stor rolle i konflikten, og vi må ikke glemme at det var Russland som sørget for våpenhvileavtalen i 1994. Russiske soldater kunne nok aksepteres av alle parter, særlig siden de har vist seg å være så effektive i andre konflikter, sier Tigran Balayan i det armenske utenriksdepartementet.

5.5.2 USA og NATO

– USA og NATO kan ikke godtas i en fredsoperasjon. Russland ville aldri godta dem, sier både Balayan i utenriksdepartementet og Kharapetyan i forsvarsdepartementet.

– Armenere flest har nok likevel mer tillit til NATO (unntatt Tyrkia) i en fredsoperasjon, enn Russland og de andre post-sovjetiske landene, sier Arthur Atanesyan.

5.5.3 Tyrkia, Iran og andre naboland

– Tyrkia vil gjøre alt for å unngå en krig i Nagorno-Karabakh, fordi det vil føre til at de blir involvert i konflikten på Aserbajdsjans side, mot Armenia og Russland på den andre. Det sier seg selv at ikke Tyrkia vil sette sin egen sikkerhet på spill i et slikt scenario, og at de ikke vil

ha noen krig i sitt nærområde. Ironisk nok kan Tyrkia derfor være armenernes beste venn i Baku, fordi de kan fungere som en moderator på en krigsklar Alijev, sier Manvel Sargsian.

Som deltakere i en fredsoperasjon er Tyrkia helt utelukket, slår Balayan i utenriksdepartementet fast. Dette knytter seg åpenbart til Armenias anstrengte forhold til Tyrkia etter det armenske folkemordet.

– Det er mange parter som er interessert i regionen, sier Artak Ayunts.

– Iran har vært motstander av alle typer fredsoperasjoner langs deres grenser. De er i mot enhver stasjonering av internasjonale soldater i regionen, og vil være det i fremtiden også. Selv har Iran forsøkt å spille en forhandlingsrolle i konflikten, men det har aldri vært snakk om at de har ønsket å delta i en fredsoperasjon selv, sier Sargsian.

5.5.4 Skandinaviske land

– Nasjoner som Sverige og Finland er som skreddersydd til en eventuell fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh, sier Tigran Balayan i det armenske utenriksdepartementet.

På spørsmål om hvilke land som kan tenkes å være akseptable for Armenia, har en rekke informanter selv kommet opp med nordiske og nord-europeiske land.

– De nordiske landene har et godt rykte, og folk har et positivt bilde av dem som proffe og respektfulle. Like fullt er de i NATO-familien, og det kan tenkes å være et problem, sier informant 8.

Både Arthur Atanesyan, Sergey Minasyan, Artak Ayunts, Giro Manoyan, og flere av de anonyme informantene trekker fram at de skandinaviske landene kan tenkes å kunne aksepteres av Armenia i en eventuell fredsoperasjon.

5.6 Nagorno-Karabakh vil ikke ha en fredsoperasjon

– Vi må huske på at Nagorno-Karabakh er et juridisk suverent område, vedtatt i artikkel 142 i Republikken Nagorno Karabakhs konstitusjon. De godtar ingen fredsbevarende styrker i regionen, og da kan man ikke motsette seg det, sier Giro Manoyan.

Også i utenriksdepartementet vises det til at Republikken Nagorno-Karabakh er selvstendig, og derfor må kunne avgjøre om de vil ha en fredsoperasjon i regionen på egenhånd.

– Republikken Nagorno-Karabakh deltar ikke i Minsk-prosessen i det hele tatt. Selv om Armenia har sagt at Madrid-prinsippene er akseptable, må vi huske på at de ikke er det for Republikken Nagorno-Karabakh. Likedan er det med en fredsoperasjon. Det blir sett på som en farlig idé i Nagorno-Karabakh, og det er overhodet ingen politisk stemning for det. Folk i regionen skjønner ikke hva en fredsoperasjon har der å gjøre. Hvor skal den være plassert, for eksempel? På frontlinjen? Det er bare hæren som kan gi innbyggerne god nok beskyttelse, og derfor trenger de ingen andre styrker i området, sier Manvel Sargsian.

Hæren i Nagorno-Karabakh og hæren i Armenia har svært tette bånd.

– Vi er svært tett integrert og har høy grad av samarbeid. Vi skiller ikke mellom de to hærene, selv om det institusjonelt er to forskjellige enheter – med to forskjellige kommandokjeder, sier oberst Kharapetyan i det armenske forsvarsdepartementet.

5.7 Aserbajdsjansk sabotasje

– Jeg tror ikke det går an å diskutere noe som helst med Alijev. Uansett hva de gjør, så gjør de det for å undergrave Minsk-prosessen. Hvis de ikke hadde gjort det, hadde kanskje Minsk-prosessen hatt noe for seg, sier oberst Vahan Kharapetyan i det armenske forsvarsdepartementet.

– Vi vil ikke ha en ny Saddam eller Khadafi i nabolaget. Dessverre går det i den retningen, sier Tigran Balayan i det armenske utenriksdepartementet.

– Denne konflikten er uløselig så lenge Alijev er president, sier informant 8.

– Aserbajdsjan vil ikke være med på noen avtaler, verken om fred eller fredsoperasjoner. De vil bare ta tilbake områdene de tapte i krigen. Propagandaen deres har dessverre blitt policy, sier David Shahnazaryn.

Også Giro Manoyan og Manvel Sargsian er enige i at de territorielle kravene er alt Aserbajdsjan bryr seg om, og at dette er årsaken til at de holder fredsforhandlingene som gissel.

5.7.1 Olj økonomi har endret maktbalansen

Aserbajdsjan har siden Sovjetunionens fall hatt en voldsom økonomisk vekst, som følge av den nasjonale kontrollen med olje- og gassseksperten fra Det kaspiske hav. Dette har endret styrkeforholdet mellom Armenia og Aserbajdsjan i sistnevntes favør, og flere informanter mener at dette er årsaken til at Aserbajdsjan har valgt en hardere og mer kompromissløs linje i de pågående fredsforhandlingene. I 2013 var Armenias forsvarsbudsjett på 427 millioner dollar, mens det aserbajdsjanske til sammenligning var på hele 3,4 milliarder dollar (Daly, 2015).

– Ved at Aserbajdsjan har blitt sterkere økonomisk og militært, har de fått mer kontroll over utviklingen av konflikten. Hvis Armenia blir ytterligere svekket, vil enda mer styres av motparten. Derfor mener jeg at Armenia bør si ja til en fredsoperasjon nå, mens Armenia er sterke, og kan få mest mulig gjennomslag for sine synspunkter om mandat og praktisk gjennomføring, sier Arthur Atanesyan ved Yerevan State University, som mener den aserbajdsjanske opprustningen er et tegn på at de vil starte en ny krig.

– For Aserbajdsjan er det sannsynligvis et passende tidspunkt å starte krig på nå, fordi Russland er opptatt i Ukraina og sannsynligvis ikke har kapasitet til å hjelpe oss. Det er så mye provokasjoner og følelser i Aserbajdsjan, og diktatoren deres vil vise seg. Men heldigvis er det lave oljepriser nå, og det taler mot en snarlig krig. For hvis jeg var dem, ville jeg ikke gått til krig når oljeprisen er lav, selv om olje- og gassrørledninger åpenbart vil bli angrepet og satt ut av spill tidlig i en eventuell krig, sier Atanesyan.

En rekke andre informanter avviser imidlertid blankt at Aserbajdsjan har blitt den nye sterke part i konflikten, til tross for at økonomien er bedre og militærmakten større. Det egentlige styrkeforholdet måles, ifølge dem, ved hjelp av helt andre verdier, som i patriotisme, militærfaglig profesjonalitet og motivasjon.

– Vi har holdt følge med Aserbajdsjan, og er ikke redde i det hele tatt. Historien har vist at vi er vinnere, sier Balayan.

5.7.2 President Alijev trenger konflikten for å beholde makten

– Konflikten er Alijevs unnskyldning for ikke å ha pressefrihet eller demokrati. Hans retorikk er at folk må konsentrere seg om krigstrusselen først, og alle andre saker senere. Derfor blir

aserbajdsjanere som ønsker mer samarbeid og fredelige løsninger fengslet som nasjonale fiender. Alijev vil ikke ha krig, men han er helt avhengig av at det *nesten* er krig. Alijev tror han kan kjøpe seg ut av alle problemer her i verden. Han må snarest bringes tilbake til virkeligheten, sier Balayan.

– Aserbajdsjan gjør spenningene rundt Nagorno-Karabakh større, fordi de sårt trenger en samlende, ytre fiende. Oljeinntektene fordeles veldig urettferdig, og kan bli en kilde til konflikt. I tillegg har de mange andre innenrikspolitiske problemer de prøver å ta fokuset bort fra, sier Giro Manoyan.

5.7.3 Bryter våpenhvile for å trenere fredsforhandlinger

– Hendelsene ved frontlinjen er iscenesatt av Aserbajdsjan. Deretter skylder president Alijev på oss. Dette bidrar til å trenere fredsprosessen, sier Balayan.

Alle de armenske informantene tar det for gitt at kamphandlingene ved frontlinjen, og særlig den voldelige utviklingen siden 2008 (se kapittel 4), er Aserbajdsjans skyld.

– Hendelsene ved frontlinjen er i høyeste grad planlagt av aserbajdsjanske myndigheter. Det er en del av deres plan for å eskalere konflikten, sier Arthur Atanesyan.

– Aserbajdsjans angrep på frontlinjen er et forsøk på å endre situasjonen, siden den i dag ikke er til deres fordel. Hendelsene er imidlertid svært ødeleggende for fredsforhandlingene, sier Sergey Minasyan.

Få armenske informanter ønsker å spekulere i den armenske hærens deltakelse i kampene på frontlinjen.

– Aserbajdsjan opprettholder spenningen på frontlinjen for å opprettholde sine interesser. Angrepene de iverksatte i august, var for eksempel deres måte å straffe oss for en armensk militærøvelse i området like før. I januar hevnet imidlertid den armenske hæren Aserbajdsjan for nedskytingen av et militærhelikopter i 2014. Det hjelper faktisk begge parter å ha spenninger ved frontlinjen, fordi det bidrar til økt oppmerksomhet på konflikten, sier Manvel Sargsian.

I det armenske forsvarsdepartementet er man også overbevist om at det ligger en ny, overordnet plan bak hendelsene på frontlinjen.

–Aserbajdsjan har implementert en helt ny taktikk siden august 2014. Da begynte de med raid mot grensepostene våre, og stadig mer offensive tiltak. De skyter på landsbyer, skoler og barnehager, og ofte legger de skylden på oss. Til og med sine egne landsbyer skyter de på, bare for å kunne skylde på oss. Trass all fornuft later det ikke til at de bryr seg om egne tap, engang. For oss betyr hver eneste drepte soldat voldsomt mye. Men ikke for dem. Det later til at deres nye taktikk er å skape panikk hos oss, koste hva det koste vil. Når vi blir beskutt er vår taktikk å ta dekning, men noen ganger må vi selvsagt skyte tilbake for å forsvare oss, sier Kharapetyan.

Obersten forteller at det vanlige før august 2014 var sporadisk skyting fra skyttergravene på frontlinjen.

– Skyting med skarpskyttere var normalt. Vi har tilbudt oss å fjerne alle våre skarpskyttere fra frontlinjen hvis Aserbajdsjan fjerner sine, men de nekter.

Den nye situasjonen har gjort det nødvendig for Armenia å endre soldatenes engasjementsregler på frontlinjen, ifølge Kharapetyan. I tillegg har de tatt i bruk granatkastere og 82 mm bombekastere, noe som ikke har vært brukt før.

– Fram til desember 2014 hadde våre soldater strenge ordrer om ikke å skyte tilbake når de ble beskutt av aserbajdsjanske soldater. For å kunne skyte tilbake måtte de få tillatelse fra høyt nivå, minimum fra et regimentshovedkvarter. Dette ble praktisert veldig strengt, og soldater som skjød over frontlinjen uten ordre kunne bli dømt og straffet.

– For kort tid siden ble imidlertid reglene endret. Nå har kompanisjefene selv fått myndighet til å avgjøre om det skal skytes tilbake. Årsaken er vanskelige kommunikasjonsforhold ved frontlinjen, som gjør det vanskelig å få samband med et høyere hovedkvarter i kampens hete. Nå avgjør sjefen for hver posisjon selv om han vil skyte tilbake, sier obersten.

6 Konflikten sett fra Aserbajdsjan

Den tapte krigen i Nagorno-Karabakh har blitt et nasjonalt traume i Aserbajdsjan. Takket være en voldsom økonomisk utvikling håper aserbajdsjanerne på en framtidig revansje. Salg av olje og gass fra Det kaspiske hav har gitt landet store inntekter, og muliggjort store forsvarsinvesteringer. For å forstå hvordan Aserbajdsjan ser på konflikten, og ikke minst en potensiell fredsbevarende operasjon i Nagorno-Karabakh, er det utført egne feltstudier i Baku i februar 2015.

Seks aserbajdsjanske informanter har bidratt med verdifull informasjon til denne oppgaven. Blant informantene finnes en offisiell talsperson for myndighetene, en internt fordrevet flyktning, akademikere og toneangivende nasjonale eksperter.¹⁰ Intervjuene har avdekket en større konsensus blant de aserbajdsjanske informantene, enn tilfellet har vært i Armenia. Det kan ikke utelukkes at de stadig forverrede menneskerettighetene i Aserbajdsjan har påvirket både type informanter og informantenes fritalenhet. Aserbajdsjan beskrives som «ikke fritt» av Freedom House (Freedom House, 2015, s. 11), er rangert på 160. plass (av 180 land) i World Press Freedom Index i 2014, og fengslet samme år minst 33 menneskerettighetsforkjempere, politiske aktivister, journalister og bloggere (Human Rights Watch, 2015, s. 80).

Selv med forbehold om at det innsamlede materialet med stor sannsynlighet er fundert på myndighetenes offisielle syn på konflikten vil informasjonen ha stor verdi, fordi det er nettopp disse offisielle forklaringsmodellene som kan bidra til å kaste lys over hvorfor det ikke er etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Informasjonen er forsøkt systematisert tematisk. Argumentene presenteres som de er, for å illustrere den aserbajdsjanske holdningen best mulig. Forklaringsmodellene vil bli gjenstand for ytterligere drøfting i kapittel 7.

6.1 Armensk persepsjonsdominans

«Armenernes narrativ om konflikten er fullstendig dominerende i internasjonal media og politikk.» Dette hevder samtlige aserbajdsjanske kilder, som uttrykker sterk frustrasjon og sinne over at verdenssamfunnet således har latt seg villedes.

– Konflikten er ikke slik Armenia framstiller den. Kjernen i konflikten er at Armenia okkuperer 20 prosent av Aserbajdsjans territorier. Det finnes en rekke internasjonale

---

¹⁰ En samlet oversikt over alle informantene finnes i vedlegg A.

resolusjoner som slår fast dette, likevel ser Europa denne saken utelukkende fra et armensk synspunkt. Det er for meg helt uforståelig, sier direktør Farhad Mammadov ved Senter for strategiske studier (SAM), som er en offentlig aserbajdsjansk tenketank.

– Vi må bare innrømme at armenerne rett og slett er bedre lobbyister enn oss. Derfor har den armenske diskursen blitt den internasjonale diskursen, som Washington, Moskva og internasjonal media følger. Tredjeparter oppfatter det derfor som en konflikt mellom to jevnbyrdige parter, som sloss om et slags nøytralt eller felles territorium. Det er det på ingen måte. Nagorno-Karabakh tilhører Aserbajdsjan, og er tatt fra oss med våpenmakt, sier Elnur Soltanov, dekan ved Aserbajdsjans diplomatakademi (ADA).

Også det aserbajdsjanske utenriksdepartementets talsmann beklager seg over at ikke Aserbajdsjans syn vinner fram på den internasjonale arena.

– Det juridiske aspektet er helt klinkende klart. Armenia startet krig mot Aserbajdsjan, drev millioner av sivile på flukt, og erobret store aserbajdsjanske territorier. Ikke bare Nagorno-Karabakh, men også syv andre omkringliggende regioner. Disse regionene er samlet sett fire ganger større enn selve Nagorno-Karabakh. Det er en okkupasjon, og det må vi ha helt klart for oss, sier Hikmat Hajiyev.

Informantene mener kjernen i armenernes propaganda har vært å få verdenssamfunnet til å se på dem som et offer, i stedet for en aggressor.

– Internasjonalt forsøker Armenia å sette seg i offerrollen. Men det er vi som er de egentlige ofrene i denne konflikten. Vi ble utsatt for okkupasjon, krig og ikke minst etnisk rensing. Mindre kjent er det at vi også opplevde en rekke terrorangrep på busser og t-banen her i Baku, sier Hajiyev.

Ifølge Soltanov har armenernes propaganda bidratt til å sette Aserbajdsjan i sjakk matt, både når det gjelder fredsforhandlinger og militært handlingsrom.

– Se for deg at Aserbajdsjan forsøker å gjenerobre noen av de okkuperte områdene. På grunn av den armenske propagandaen ville verdenssamfunnet vurdert situasjonen ut fra dagens situasjon og dagens grenser, og ironisk nok fordømt Aserbajdsjan som en okkupant og aggressor. Vi vil tape internasjonalt omdømme, og kan i verste fall risikere at dagens grenser

blir internasjonalt anerkjent. Derfor tror jeg ikke Aserbajdsjan kan løse denne konflikten militært, sier han.

Også utenriksdepartementets talsmann har støtt på flere utfordringer med å få gjennomslag for sine synspunkter i internasjonal media.

– I fjor hadde Armenia 46.000 soldater på øvelse i de okkuperte regionene. Det var direkte truende, og da et helikopter begynte å fly langs frontlinjene hadde vi ikke noe annet valg enn å reagere. Nedskytingen av helikopteret var autorisert, og det var et uunngåelig resultat av armenske provokasjoner. Men i internasjonal media er det likevel Aserbajdsjan som får skyld og kritikk for nedskytingen, og ikke Armenia, sier Hajiyeu.

6.1.1 Den armenske diasporaen påvirker verdenssamfunnet

– Den armenske diasporaen er svært mektig, og er noe av årsaken til at armenernes virkelighetssyn dominerer i internasjonal politikk. Det virker nesten som om Vesten er redd for den armenske diasporaen, sier Mammadov.

– Den armenske diasporaen er skyld i at ikke konflikten er løst. De har skapt et inntrykk av at Armenia har internasjonal rett på sin side, sier Arzu Amirgulyeva, en student bosatt i Baku.

– Opprinnelig var den armenske diasporaen knyttet opp til det armenske folkemordet, og konflikten med Tyrkia. Det var der deres engasjement lå, ikke nødvendigvis i Nagorno-Karabakh. Men som en del av konflikten har det blitt viktig for Armenia å mobilisere diasporaen mot Aserbajdsjan også. Det har de gjort på enkleste vis, de har tatt fatt i de gamle fordommene mot Tyrkia, og latt propagandaen framstille oss, aserbajdsjanere, som tyrkere, sier Elmin Ibrahimov, som har skrevet masteroppgave om Nagorno-Karabakh-konflikten på Det aserbajdsjanske diplomatakademiet.

6.1.2 Internasjonal unnfallenhet mot Armenia

Et svært utbredt syn i Aserbajdsjan er at det internasjonale samfunnet har sviktet Aserbajdsjan, og feilet i å håndtere konflikten i Nagorno-Karabakh.

– Det internasjonale samfunnet har innført en rekke sanksjoner mot Russland etter Ukraina-konflikten. Men hvorfor er det ingen som har innført noen sanksjoner mot Armenia?

Situasjonen er jo helt lik, begge konfliktene handler om et land som okkuperer en annen stats suverene territorium. Bare på årets første måneder er over 20 soldater drept på frontlinjen, likevel er det bare Tyrkia og Aserbajdsjan som har iverksatt sanksjoner mot Armenia, sier Mammadov, og fortsetter:

– Jeg er så lei av det internasjonale samfunnets holdninger i denne konflikten, at jeg er kommet til et stadium der jeg bare sier «fuck off» til dem. Vi har de bilaterale avtalene vi trenger. Det internasjonale samfunnet har sviktet Aserbajdsjan i årevis, og da må vi klare oss selv.

I utenriksdepartementet vises det til en rekke internasjonale konflikter, der det internasjonale samfunnet har engasjert seg langt mer enn her.

– Da en million flyktninger ble drevet på flukt i Kosovo brydde hele verden seg. Da det samme skjedde her, under krigen, brydde ingen seg. Libya-krigen ble vedtatt på noen timer, her venter vi fortsatt på hjelp etter over 20 år. Ingen reagerer på okkupasjonen, og det er svært frustrerende. Vi vil ha verdens sanksjoner mot Armenia, slik det har skjedd mot Irak, Nord-Korea og så videre. Men dessverre er det mye snakk, og få praktiske tiltak og resultater, sier Hajiyeu.

– Alle snakket om suverenitetsprinsippet da Saddam invaderte Kuwait. Hvorfor snakker de ikke om det i denne konflikten? Vi føler det internasjonale samfunnet har sviktet Aserbajdsjan i denne saken, sier Soltanov.

Hos tenketanken SAM mener de verdenssamfunnet har passivisert seg selv ved å hevde nøytralitet, i stedet for å forsøke å gjøre reelle forsøk på å løse konflikten.

– Sanksjoner er det eneste som nytter. Vi har en innstendig bønn om at det internasjonale samfunnet skal være objektive, ikke nøytrale, sier forskningsleder Kamal Makili-Aliyev.

6.2 Frykter at status quo blir permanent

– Armenia vil fryse konflikten slik den er i dag, og bruker alle midler for å opprettholde status quo. Det er frustrerende. De ser bare på Minsk-prosessen og en eventuell fredsoperasjon som et middel for å kunne fryse konflikten ytterligere, sier Hajiyeu.

– Det er åpenbart at de som vant krigen har alt å tjene på at dagens situasjon opprettholdes, mens de som har tapt vil ha alt å vinne på å endre situasjonen, sier Soltanov.

– Jeg tror alle de armenske argumentene og utspillene egentlig er en del av et spill for å opprettholde dagens situasjon. For eksempel tror jeg ingenting på det armenske sikkerhetsargumentet om at de må opprettholde okkupasjonen for å beskytte seg mot oss. For det er jo et problem det hadde gått an å løse, med for eksempel tilbaketrekking av aserbajdsjanske styrker og en internasjonal fredsoperasjon. Men det vil ikke Armenia en gang snakke om, og derfor tror jeg ikke det er det det handler om. Da burde de også ha forhandlet fram en avtale tidligere, da de hadde bedre kort på hånd enn de har i dag, sier Soltanov.

6.2.1 Minsk-prosessen har ikke fungert

– OSSE har dessverre ikke levd opp til de høye forventningene. Det er stor frustrasjon i Aserbajdsjan over at ikke Minsk-prosessen har klart å ta inn over seg de fire sikkerhetsrådsresolusjonene fra FN. Jeg er skuffet over at de ikke har klart å løse konflikten på de over 20 årene som har gått, sier Hajiyev.

– Da våpenhvileavtalen ble undertegnet i Bisjkek i 1994 trodde vi at den bare skulle gjelde i noen år, og at det var Minsk-prosessen som skulle føre til varig fred. Det har de så langt ikke vært i nærheten av å klare, sier Mammadov.

– Etter krigen i Georgia i 2008 innså vi at det ikke hadde noe for seg å fortsette med en seriøs tilnærming til Minsk-prosessen, sier Makili-Aliyev.

6.2.2 Fredsoperasjon vil styrke status quo

Et av de viktigste argumentene mot en fredsoperasjon i Aserbajdsjan, er frykt for at den vil være basert på Armenias narrativ og premisser, og at det derfor bare vil styrke dagens situasjon, framfor å imøtekomme en aserbajdsjansk ambisjon om retur av okkuperte områder.

– En fredsoperasjon vil fryse status quo, helt i tråd med Armenias ønsker. Derfor er Aserbajdsjan mot en fredsoperasjon, fordi vi frykter at det kan gjøre frontlinjen til en mer permanent og internasjonalt anerkjent grense. Hvis vi sammenligner med andre fredsoperasjoner i verden, for eksempel i Midtøsten, bekreftes dette. En fredsoperasjon vil bare opprettholde dagens situasjon, sier Soltanov.

– Aserbajdsjan er i mot alt som støtter status quo. En fredsoperasjon kan påvirke situasjonen negativt, fordi den vil gjøre armenerne altfor komfortable. Det er umulig å ha en fredsoperasjon som vil opprettholde den armenske okkupasjonen, den kan kun komme som en del av den store fredsplanen, sier Mammadov.

6.3 Okkuperte områder må gjenerobres snarest

Et udiskutabelt utgangspunkt for Aserbajdsjan er at de okkuperte områdene, og da særlig de syv omkringliggende regionene rundt Nagorno-Karabakh, må overføres til Aserbajdsjan igjen snarest.

– Nagorno-Karabakh er et ekstremt sår for Aserbajdsjan. Vi var sårbare og ble utnyttet. 4000 ble drept, noen av dem ligger i massegraver. Familien min kom derfra, så jeg vet hva det er snakk om. Likevel er det ingen som hjelper oss, sier Hajiyev.

– Selvsagt vil vi ha Nagorno-Karabakh tilbake. Det er som å ha mistet en arm, sier Amirguliyeva.

I dag studerer hun språk og er bosatt i Baku, men har røttene fra landsbyen Terter, som ligger like ved Nagorno-Karabakh. Da hun ble født under krigen i 1991, vurderte familien fra dag til dag om de måtte flykte fra de framrykkende armenerne.

– I dag ligger Terter like ved frontlinjen. Bestemor, som ble deportert fra Jerevan til området av Stalin etter 2. verdenskrig, hører ofte skyting og eksplosjoner fra kamphandlingene, sier Amirguliyeva.

Mange av informantene har, i likhet med Amirguliyeva, et personlig forhold til konflikten. Mange aserbajdsjanere ble fordrevet fra regionen under krigen og i årene som fulgte, og bor i dag i andre deler av Aserbajdsjan. Elmin Ibrahimov var tre år da familien hans måtte flykte fra byen Fizuli, som i dag er under kontroll av armenerne.

– Mors familie hadde bodd der i over hundre år, fars familie hadde bodd der siden 1950-tallet. Men den 23. august 1993 måtte vi flykte, og fikk status som internt fordrevne. I 1995 kunne vi returnere, men da var huset og landsbyen vår fortsatt okkupert av armenerne, så vi måtte bosette oss i en av nabolandsby som fortsatt var aserbajdsjansk. Ingen i min familie har vært i Fizuli siden krigen, men forswarets kilder sier at alt er ødelagt og forlatt. Det er konsensus i

Aserbajdsjan om at Nagorno-Karabakh må tas tilbake så fort som mulig, på den ene eller andre måten. De internt fordrevne fra konflikten blir stadig mer bekymret for om de virkelig får se de okkuperte igjen. Alijev ville bli enormt populær hvis han gjenerobrer området, da ville han enkelt vinne alle framtidige valg, sier Ibrahimov.

– Det er særlig Fizuli, Agdam og de stedene som er viktigst for oss. Vi bryr oss ikke så mye om Khankendi, men vi bryr oss voldsomt om regionene rundt, sier Soltanov.

Informantene ordlegger seg diplomatisk på spørsmål om det er aktuelt å ta områdene tilbake med militærmakt, men er likevel tydelige på at det kan være et mulig utfall. Det er en utbredt oppfatning i Baku at den aserbajdsjanske hæren kan vinne over den armenske.

– Vi vil fjerne den armenske hæren fra Nagorno-Karabakh. Det tar nok lenger tid enn to timer å slå dem, men det er en kjensgjerning at vi har en mye bedre hær enn Armenia. Vi viser fram det vi har på parader i Baku, slik at Armenia forstår hvor sterke vi er, sier Mammadov.

– Vi har også mye militært utstyr vi ikke viser fram. Vi kan lett kjempe oss gjennom frontlinjen på noen timer, og ta hele Nagorno-Karabakh i løpet av en dag. Vi har blant annet nye israelske våpen som kan hjelpe oss med det. Presidenten sier at dersom ingenting annet fungerer, er vi klare for å iverksette militære sanksjoner mot Armenia, sier Makili-Aliyev.

–Aserbajdsjan er så voldsomt ydmyket, at det utvilsomt vil eksplodere en dag. Men en full krig er ikke et bra alternativ for Aserbajdsjan, fordi Russland da kommer til å bli involvert i konflikten på Armenias side, sier Soltanov.

Tanken på at en krig kan slå beina under Aserbajdsjans økonomi, er ikke noe som skremmer informantene i den offentlige tenketanken SAM.

– Selv om Armenia ødelegger noe av infrastrukturen vår i en eventuell krig, vil ikke det bli et stort problem for oss. Vi har nok penger til å tåle det, og frykter ikke at slike angrep vil gi oss så store økonomiske konsekvenser at det utelukker militære operasjoner, sier Mammadov.

– Jeg tror ikke en gang armenerne ville klart å ødelegge oljeledningene våre hvis de ville. Vi ville ha beskyttet dem. Det er en grunn til at vi har fått nye våpensystemer fra Israel, for å si det slik, sier Makili-Aliyev.

6.3.1 Sterkt fiendskap mot armenerne

– Armenerne vant krigen, og vi tapte. Selvsagt hater vi dem. De har gjort veldig mye forferdelig. Ingen andre steder har det for eksempel vært en like total etnisk rensing som det har vært i Armenia og Nagorno-Karabakh. Selv ikke i Kosovo!

Farhad Mammadov legger ikke noe mellom når han skal beskrive forholdet sitt til armenerne. I likhet med de andre informantene har han sterke følelser mot nabolandet.

– De har gjort oss voldsomt mye urett, og det vet de. Nå frykter de konsekvensene av det de har gjort galt. De er redde for oss, og det er bra, sier han.

– I Aserbajdsjan er man vant til å høre at armenerne er fiender. Vi har sett dem på TV med krigerske blikk og våpen. Også har vi lært om det på skolen. I 5. og 6. klasse studerte vi Aserbajdsjans historie, og særlig krigen. Vi lærte at det var armensk propaganda mot aserbajdsjanerne som utløste hele konflikten i 1987, om propagandaen de sprer om Sumgait, og om de forferdelige hendelsene i Khojali. Personlig kjenner jeg flere hyggelige armenere, men når vi diskuterer krigen blir venner til uvenner. Jeg tror så mange som ni av ti aserbajdsjanere hater armenere. Man kan selvsagt tilgi, men det er vanskelig å gjenopprette ny tillit, sier Amirguliyeva.

– Så klart hater vi dem, jeg hater de som okkuperer landet mitt. Det er en konsekvens av krigen. Utdannede folk ser likevel forskjell på politikken og de personlige relasjonene. Jeg tror folk i Aserbajdsjan er klar for å bo med armenere igjen. Men før man kan gjøre det, må det pekes på hvem som har rett og hvem som har galt, sier Soltanov.

Soltanov og de andre informantene forteller flere lignende historier om hvor tett integrert armenerne og aserbajdsjanerne var før krigen, og hvordan de levde rolig sammen som naboer.

– Den gang var det ikke noe hat mellom folkeslagene. Far og bestefar forteller at de hadde et godt naboforhold til armenerne, og at de fortalte godlynte vitser om hverandre, sier Soltanov.

– Vi må huske på at dette ikke er en etnisk konflikt. Det handler ikke om hat, det handler om politikk. Det har aldri vært et problem med armenere i Aserbajdsjan, og jeg tror majoriteten av befolkningen enkelt ville godtatt en eventuell armensk nabo. Men de som har opplevd krigen ville nok hatt størst problemer med det, sier Ibrahimov.

Elnur Soltanov og Ibrahimov er imidlertid redde for at etnisk hat kan bli en stadig større faktor i konflikten, dersom den ikke snart løses.

– Vi har hatt noen episoder med aserbajdsjanske soldater som har forlatt grensepostene, og på eget initiativ dratt over frontlinjen. I avskjedsbrevet har de skrevet at de krysset grensen for å drepe armenerne, sier Ibrahimov.

I 2004 drepte den aserbajdsjanske løytnanten Ramin Safarov en sovende armensk offiser med øks på et NATO-kurs i Ungarn. Da han ble utlevert til Aserbajdsjan i 2012 ble han mottatt som en folkehelt.

– Safarov er en kriminell, og sonet sin dom i fengselet i Ungarn. Men vi må huske på at han ble voldsomt provosert før drapet. Safarovs familie ble drept i Nagorno-Karabakh, og den armenske offiserens ydmykelser ble rett og slett for mye for ham. Han handlet imidlertid helt på egenhånd, og jeg mener han ikke blir sett på som en helt i Aserbajdsjan, sier Mamamdov.

– Safarov gjorde en feil. Han skulle ikke ha drept armeneren, og hele saken er et stort fall for vårt internasjonale omdømme. Internasjonalt omdømme er ekstremt viktig for oss.

Glorifiseringen av Safarov, og for så vidt også av offiseren som skjøt ned et armensk helikopter høsten 2014, handler nok først og fremst om at folk trenger å se handling. De er lei av at det ikke skjer noe framdrift, og lar seg rive voldsomt med de få gangene noe skjer. Jeg tror armenerne ville reagert akkurat likt, hvis Safarov hadde vært armensk, sier Ibrahimov.

Flere informanter antyder at glorifiseringen av Safarov verken er taktisk eller moralsk bra.

– Jeg liker Safarov, og forstår dilemmaet hans. Han hadde en flott karriere, men oppga alt på grunn av dette. Han var en lidende person på grunn av den uløste konflikten om Nagorno-Karabakh. Og når ingenting skjer, mister man kontroll på følelsene, med slike utfall som dette. Jeg tror det er mange slike etniske elementer i denne konflikten som kan lede til fysiske handlinger, sier Soltanov, og fortsetter:

– Hat kan også være en del av de bakenforliggende årsakene til bruddene på våpenhvilen. Men vi må se årsakene bak hatet. Vi er infisert av hatet mot armenerne, fordi vi gjennom historien er så ydmyket av deportasjoner og okkupasjon. Hatet er der av en grunn. Et problem er den voldsomme ydmykelsen Aserbajdsjan er utsatt for. På samme måte som armenerne nok

har en ekte følelse av frykt, har vi en ekte følelse av ydmykelse. Og denne ydmykelsen vil utvilsomt eksplodere en dag.

– I denne konflikten har egentlig ikke folket så mye de skulle sagt. Hadde de hatt det, hadde vi vært i krig for lenge siden, sier Ibrahimov.

6.3.2 Viktig del av aserbajdsjansk nasjonale identitet

– I over hundre år har Armenia bygget sin nasjonale identitet på folkemordet og eksistensielle trusler mot sin egen nasjonalitet. På grunn av Sovjetunionen kom ikke Aserbajdsjan i gang med denne identitetsbyggingen før på starten av 1990-tallet, og på mange måter har konflikten i Nagorno-Karabakh blitt et fundament for vår nasjonalitetsfølelse. Det er Heydar og Ilham Alijev som har klart å skape vår egen aserbajdsjanske nasjonale identitet, sier Ibrahimov.

President Ilham Alijev har publisert flere meldinger som underbygger dette på Twitter. Den 25. desember 2012 skriver han: «vår styrke er ikke bare i vår økonomiske og militære styrke, men også i vårt sterke fellesskap», og den 1. september 2014 skriver han at «det aserbajdsjanske samfunn er forent rundt én sak», med referanse til konflikten i Nagorno-Karabakh.

6.4 Aserbajdsjans egne sanksjoner

De aserbajdsjanske informantene er frustrert og provosert over at ikke verdenssamfunnet har reagert med sanksjoner overfor Armenia. Forståelsen blant informantene er at verdenssamfunnets involvering bare har bidratt til å opprettholde status quo – i tråd med Armenias ønsker. Aserbajdsjan ønsker å endre denne situasjonen, og bruker ifølge flere informanter en rekke politiske, økonomiske og militære virkemidler for å kompensere for verdenssamfunnets manglende sanksjoner.

– Målet vårt er å øke kostnadene for armenerne, slik at okkupasjonen til slutt blir for dyr, sier Elnur Soltanov.

– Når ikke Vesten gjennomfører sanksjoner mot Armenia, gjør vi det selv. Blant annet ved å presse dem til å opprettholde et høyt forsvarsbudsjett. Armenia kommer sakte men sikkert til

å gå konkurs, og da vil de måtte trekke seg ut av Nagorno-Karabakh, sier Kamal Makili-Aliyev, forskningsleder ved tenketanken SAM.

– Aserbajdsjan har økt forsvarsbudsjettene dramatisk de siste årene. Vårt mål er å få Armenia til å svare på opprustningen vår ved å bruke enda mer penger på militære tiltak. Vi har råd til å ruste opp, men i Armenia går den militære opprustningen ut over andre ting. Dermed fungerer vår opprustning som en slags økonomisk sanksjon mot Armenia. Og det er bare bra de frykter oss, for dess mer de frykter oss, dess mer penger vil bindes opp i hæren deres, sier Farhad Mammadov, direktør ved tenketanken SAM, og fortsetter:

– Vi venter til Armenia forstår at de ikke har noe annet valg enn å sette seg ned og løse saken sammen med oss. Det kan ta tre, fem eller ti år, men til slutt vil Armenia være så svake at de kommer til å gi seg. Hvis disse sanksjonene likevel ikke fører fram, vil likevel Armenia bli svakere og svakere, og da kan vi løse saken militært slik USA og Russland gjør det i resten av verden. Det er bra at armenerne er redde oss.

Denne strategien bekreftes delvis i Utenriksdepartementet.

– Når man velger feil strategi straffer det seg selv. Vi bruker selvsagt alle virkemidler mot Armenia, både militære, politiske og økonomiske. Selv ikke den armenske diasporaen kan gjøre noe med dette. Om fem til ti år vil Armenia være fraflyttet og konkurs, sier Hikmat Hajiyev.

6.4.1 Endret maktbalanse

Da Armenia og Aserbajdsjan ble uavhengige stater etter Sovjetunionens fall var Aserbajdsjans bruttonasjonalprodukt bare en halv gang større enn Armenias. På grunn av olje- og gassutvinningen i Det kaspiske hav har den økonomiske forskjellen mellom de to landene økt dramatisk de siste 20 årene. I 2013 var Aserbajdsjans bruttonasjonalprodukt mer enn syv ganger større enn Armenias. Inntektene fra olje- og gasseksport har gitt Aserbajdsjan muligheter til å ruste opp militært. Dermed mener informantene at både den økonomiske og militære maktbalansen har endret seg siden krigen i Nagorno-Karabakh, og at Aserbajdsjan nå kan løse problemet selv – uten nødvendigvis å blande inn en internasjonal fredsoperasjon.

– Armenia har undervurdert oss kraftig. I dag kan de ikke en gang sammenligne seg med oss, hverken når det gjelder militær kampkraft og økonomi. Armenia har det svært vanskelig

økonomisk. De går snart konkurs. I tillegg har de store demografiske problemer, folk flytter og de vil snart ikke ha innbyggere nok til å opprettholde hæren, sier Hajiyev.

– Situasjonen har endret seg voldsomt siden Aserbajdsjan underskrev «århundrets kontrakt» om oljeutvinning i 1994. Nå har vi mye mer oljepenger. Den endrede maktbalansen er veldig viktig for oss. Vi har hatt en voldsom økonomisk utvikling, og fått et mye bedre forhold til våre naboer, enn det Armenia har. Den voksende økonomien kunne imidlertid Armenia vært en del av, hvis de ikke hadde hatt en helt irrasjonell holdning til konflikten. Alle vil tjene på en fredelig løsning, alle vil være vinnere, sier Farhad Mammadov.

6.4.2 Iverksetter hendelser på frontlinjen

En anonym informant sier at lavintensitetshandlinger på frontlinjen er bra for Aserbajdsjan, og at det er en del av strategien for å få Armenia til å ruste seg konkurs. Den nye taktikken er å iverksette små angrep som gjør okkupasjonen mest mulig kostbar for Armenia. Dersom en eventuell fredsoperasjon hadde separert partene på frontlinjen, ville ikke lenger Aserbajdsjan kunne benytte denne taktikken. Dette skal være årsaken til at Aserbajdsjan er negativ til denne typen fredsoperasjoner, og da særlig FNs tradisjonelle fredsbevarende operasjoner.

– Vi har rett til å gjennomføre selvforsvarshandlinger. Vi har rett til å beskytte oss. Ansvaret for alt som skjer ved frontlinjen er armenernes, og løsningen er at de trekker seg tilbake. Vi begår ikke brudd på våpenhvilen, og er alltid på defensiven. Men vi har rett til å utøve selvforsvar, og det gjør vi. Armenia bruker sabotører som passerer frontlinjen og gjennomfører drap. De vil skremme oss. Slike sabotasje-handlinger er dessverre mer normalt nå. Og høsten 2014 hadde de 46.000 soldater på øvelse i de okkuperte regionene. Det var direkte truende, og da et helikopter begynte å fly langs frontlinjen måtte vi reagere. Nedskytingen av dette helikopteret var autorisert, sier Hajiyev.

– Jeg tror begge sider bryter våpenhvileavtalen. Dør noen på den ene siden, svarer den andre parten med hevngangrep. I august hadde vi en rekke hendelser som gjorde aserbajdsjanere rasende. Da snek armenerne seg over grensen og drepte en rekke soldater. Ikke overordnede, men vanlige soldater. Da dette skjedde, hadde soldatene selvsagt lyst på hevn. Men min kamerat, som var til stede på frontlinjen som soldat, sa at de fikk streng beskjed om å holde seg i ro. Senere kom det spesialstyrker fra Baku som utførte et gjengjeldelsesangrep, sier Ibrahimov, og fortsetter:

– Jeg er overbevist om at skyting over frontlinjen skyldes ordrer, ikke selvstendig initiativ. Nedskytingen av helikopteret var også en ordre, det er jeg helt overbevist om. Det gjelder både for armenske og aserbajdsjanske soldater. Skytes det over frontlinjen, uavhengig av fra hvilken side, så er det beordret.

Myndighetene og andre informanter mener det er Armenia som initierer skytingen over frontlinjen, men åpner for at enkeltsoldaters ulydighet og initiativ kan være et problem.

– Frontlinjen består av skyttergraver som er bemannet av unge soldater. Det kan selvsagt skje at de skyter over frontlinjen i frustrasjon, sier Hajiyev.

– Den enkelte soldats hat er åpenbart en del av bakgrunnen for bruddene på våpenhvilen, sier Soltanov.

Det er svært vanskelig å få oversikt over nøyaktig mange soldater som er drept i kamphandlinger på frontlinjen siden våpenhvileavtalen ble underskrevet. Det er imidlertid ikke tvil om at begge parter har mistet flere titalls soldater, bare det siste året. Disse tapene påvirker ikke konflikten noe nevneverdig, ifølge informantene.

– Begge parter lyver om antall døde. Og det er selvsagt også skarpskyttere på begge sider. Artilleri og tunge våpen brukes ikke, men raketter og granatkastere benyttes. Jeg tror ikke de falne soldatene på frontlinjen vil påvirke politikerne i noen av landene, men det vil kanskje påvirke folk, sier Ibrahimov.

6.5 Lite diskusjon om formatet på en fredsoperasjon

– Armenia godtok aldri å trekke seg tilbake fra de okkuperte områdene, og dermed ble det aldri aktuelt med en fredsoperasjon. Derfor er vi enn så lenge ikke klar til å diskutere alle detaljene rundt en eventuell slik operasjon. Men utgangspunktet vårt er at vi trenger hjelp fra en fredsopprettende styrke fra FN til å frigjøre våre okkuperte områder. Vi kan være klar for mange forskjellige typer fredsoperasjoner, og jeg vil understreke at også Aserbajdsjan trenger beskyttelse og forsikringer, sier Hikmat Hajiyev, det aserbajdsjanske utenriksdepartementets talsperson.

- Ideen om en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh er egentlig ikke et veldig stort tema her i Aserbajdsjan, sier Elmin Ibrahimov, en internt fordrevet flyktning fra Nagorno-Karabakh, som har skrevet en masteroppgave om konflikten.
- Et viktig spørsmål er hvilke land og soldater en slik fredsoperasjon skal bestå av. Vi vil ikke ha okkuperter eller en fredsoperasjon som pågår i lang tid. Derfor må en fredsoperasjon ha en tidsfrist og ikke vare for evig. Når det gjelder finansiering er ikke det noe problem. Vi kan lett finansiere en slik fredsoperasjon selv, sier Farhad Mammadov, direktør ved tenketanken SAM.
- Aserbajdsjan vil ha en fredsopprettende misjon, snarere enn en fredsbevarende operasjon. Et grunnleggende krav er at de armenske styrkene trekker seg tilbake. Når det er gjort, og vi har en fredsavtale, kan det bli behov for en ny type fredsoperasjon for å ivareta sikkerheten til armenerne og aserbajdsjanerne som skal bo sammen i disse områdene.

6.5.1 Armenia må trekke seg tilbake før en eventuell fredsoperasjon

- Det er et grunnleggende krav fra Aserbajdsjan at den armenske hæren trekkes ut fra de okkuperte områdene. Først etter at de har gjort det, kan det bli aktuelt med en fredsoperasjon. Nøyaktig hvordan en slik operasjon skal se ut er det vanskelig å si noe om nå, men dersom armenerne trekker seg ut kan vi nok strekke oss langt i å godta en fredsoperasjon i de okkuperte områdene. Men vi vil ikke godta en fredsoperasjon i en buffersone langs dagens frontlinje, sier Hikmat Hajiyev, og fortsetter:
- Vi kommer ikke til å rykke inn i de frigjorte områdene hvis armenerne trekker seg ut. Alle armenerne får bli i området. Statusen til Nagorno-Karabakh kan vi bli enige om etterpå. Det viktigste er at det verken er en aserbajdsjansk eller armensk hær i regionen.
- Den armenske hæren må fjernes fra Nagorno-Karabakh. Deretter må området ryddes for miner, og så kan de internt fordrevne returneres. En fredsoperasjon er umulig før armenerne trekker seg tilbake, sier Mammadov.
- Armenernes uttrekning må skje først. Det vil i så fall bli sett på som en stor seier i Aserbajdsjan, sier Ibrahimov.

– Hvis armenerne trekker seg ut fra de okkuperte regionene, kunne vi også trukket oss tilbake fra frontlinjen. Så kunne en fredsoperasjon vært alene i hele denne sonen, sier Makili-Aliyev.

Så lenge den armenske hæren befinner seg i Nagorno-Karabakh, er Aserbajdsjan lite interessert i å implementere såkalt tillitsbyggende tiltak (CBM) som kan redusere konfliktpotensialet.

– Kravet om å ta bort skarpskytterne er ikke mulig å etterkomme. De er en del av et militært system, og enhver med militær erfaring vil forstå at det er meningsløst å fjerne disse. Igjen, det egentlige problemet er at armenerne befinner seg der de er, sier Hajiyev.

6.5.2 Politioperasjon, buffersone og minerydding til slutt

– En framtidig fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh må ha mandat til å være i en slags politifunksjon. Før når regionen demilitariseres må det være politi der, særlig for å passe på de internt fordreven som flytter tilbake. Det må bli som i Bosnia. En fredsoperasjon som ivaretar sikkerheten til de som flytter tilbake i en ti-femten år. En fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh er derfor bare relevant etter at det er oppnådd enighet om en fredsavtale, sier Mammadov, og fortsetter:

– Så snart den armenske hæren trekker seg ut av Nagorno-Karabakh, vil vi støtte de som bor der i dag. Vi har lovet dem en høy grad av autonomi, eget parlament, egne ministre, og mye mer. Det er snakk om massevis av konstitusjonelle rettigheter. De vil også få tilført friske økonomiske midler fra Baku, som vil føre til en voldsom oppblomstring av regionen. Vi er klar til å gi Nagorno-Karabakh en rekke økonomiske, politiske og kulturelle rettigheter.

Hikmat Hajiyev foreslår at uttrekningen begynner fra et par regioner, slik at disse kan ryddes for miner og gjenoppbygges.

– Alle har noe å tjene på å løse denne konflikten. Særlig Armenia. De hadde en taktisk seier under krigen, men lider under et strategisk tap i dag. Se bare hvordan vi samarbeider med Georgia, vi samarbeider om rørledninger, jernbane og veier. De har hatt en stor økonomisk vekst på grunn av samarbeidet med oss. Når det gjelder rørledningene er det åpenbart at de gjør en omvei gjennom Georgia, det raskeste og mest økonomiske ville være at de gikk gjennom Armenia. Men dette takker altså Armenia nei til, sier han oppgitt.

– Hvis det er usikkerheten og frykten for oss som er det største problemet for Armenia, finnes det mange måter å gjenopprette det på. Vi ville gitt dem en høyest mulig grad av autonomi. Og hvis armenerne legger ned våpnene, gjør vi det også. Selv om Aserbajdsjan er et rikt land, kunne vi åpenbart brukt pengene våre på andre ting enn hæren, sier Soltanov.

6.6 Få aktuelle deltakerland

– Ingen naboland eller deltakere i Minsk-prosessen kan delta i en fredsoperasjon. Det utelukker Russland, USA, Frankrike, Tyrkia og Iran. Det må være nøytrale land, sier Hajiyev.

– Denne konflikten løses bare ved internasjonal politisk enighet, der Russland og USA står sammen om en løsning, sier Soltanov.

6.6.1 Russland

– Hvem som skal delta i en eventuell fredsoperasjon er et nøkkelspørsmål. I Georgia så vi at de russiske fredsbevarende soldatene plutselig ble okkuperanter. Det er avgjørende å unngå at det samme skjer her, og derfor må vi være sikre på at det kun er nøytrale land uten interesser i regionen som inngår i en fredsoperasjon, sier Mammadov.

– Russland ville ikke godta noen soldater fra vestlige land i en fredsoperasjon her. Russland er selve nøkkelen til at det ikke er etablert en fredsoperasjon allerede, fordi myndighetene i Aserbajdsjan vet at man ikke tuller med Kreml. Derfor holder de tilbake. Det er for øvrig den dårlige russiske økonomien som er årsaken til at Aserbajdsjan har fått kjøpe nye våpen av Russland, sier Ibrahimov, og fortsetter:

– Det armenske forholdet til Russland handler om økonomi. Og når den russiske økonomien går dårlig, blir armenernes forhold til Russland dårligere. Akkurat nå er den russiske økonomien dårlig, og armenernes forhold til Moskva likeså.

– Hvis ikke Russland hadde støttet Armenia, kunne de aldri ha holdt på slik de gjør nå. Å opprettholde status quo hadde vært umulig uten Russlands støtte. Derfor er jeg litt overrasket over at ikke armenerne vil ha en russisk fredsoperasjon her, for det hadde jo vært en støtte til deres sak. Hvis det skulle bli en ny krig tror jeg ikke russerne blir involvert med en gang, men det vil de definitivt bli når de ser at armenerne er i ferd med å tape, sier Soltanov.

– Russland vil støtte armenerne i en eventuell ny krig. Derfor tror jeg ikke Aserbajdsjan vil forsøke seg på krig før i 2020, for da opphører leieavtalen for den russiske militærleiren i Armenia, sier Arzu Amirguliyeva.

6.6.2 Andre land

– Iran ville motsatt seg en fredsoperasjon med soldater fra USA, NATO eller Russland, sier Mammadov.

– EU kan kanskje aksepteres i en fredsoperasjon. De er mer nøytrale, sier Ibrahimov.

– Norge, Østerrike, Finland og Sverige er gode eksempler på nøytrale land som kunne deltatt i en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Åland-konflikten mellom Finland og Sverige er jo veldig relevant for denne konflikten også, sier Hajiyev.

6.7 Utpressing fra Armenia

– Armenia bruker de okkuperte regionene som forhandlingskort. Å bytte bort de okkuperte regionene med Nagorno-Karabakh er ikke noe annet enn utpressing, sier dekan Elnur Soltanov ved det aserbajdsjanske diplomatakademiet.

Han tror ikke Armenia er interessert i noen løsning i det hele tatt. Flere av informantene peker på flere innenrikspolitiske forhold i Armenia som den egentlige årsaken til at det ikke har vært mulig å etablere en fredsoperasjon i regionen.

– Hendelsene på frontlinjen de siste månedene er bare symptomer på hovedproblemet, som er at armenerne okkuperer deler av vårt land. Internasjonalt prøver Armenia å sette seg i offerrollen, og å skape et skinn av forhandlinger. Akkurat nå snakker de om at vi må godta Madrid-prinsippene som en pakkeløsning, men denne konflikten inneholder hundrevis av ulike punkter vi må avklare med armenerne. De må kunne diskutere disse detaljene med oss, og gjennomføre enkelte steg-for-steg-tiltak som tegn på god vilje, sier Hajiyev.

6.7.1 Armenias blokkeringer av fredsavtaler

Alle informantene trekker fram at de armenske toppolitikere har en bakgrunn fra Nagorno-Karabakh, og selv har deltatt i krigen.

– De armenske lederne er valgt på grunn av denne konflikten, det er hele fundamentet i deres lederskap. I Aserbajdsjan har vi en annen situasjon, vi ledes av en politisk leder – ikke en krigsherre. At den såkalte Nagorno-Karabakh-klanen sitter ved makten i Armenia påvirker situasjonen veldig negativt. Den armenske presidenten tufter hele sin karriere på konflikten i Nagorno-Karabakh. Ingen får si noe negativt om den armenske hæren, for den står ekstremt sterkt. Det er et problem, sier Hajiyev.

– Marionettregimet i Nagorno-Karabakh er bare et dekke for de armenske myndighetenes egne okkupasjons hensikter, sier Hajiyev.

Han mener armenerne spiller et bevisst spill der myndighetene i Nagorno-Karabakh inntar en veldig ensidig holdning, og dekker sine egentlige meninger bak dem på den internasjonale arena.

– Samtidig som presidentene i Armenia og Aserbajdsjan møttes for fredsforhandlinger i Paris høsten 2014, gjennomførte Armenia en militær øvelse på frontlinjen i Nagorno-Karabakh med 43 000 soldater. Tenk det! Fattige Armenia bruker penger på en slik militærøvelse. Og det internasjonale samfunnet gjør ingenting. Hvordan kan vesten godta dette? Dette viser at de på ingen måte er interessert i fred, og at de gjør alt for å sabotere slike initiativ, sier Mammadov.

6.8 President Alijev truer Armenia på Twitter

Den 14. mai 2010 ble det opprettet en offisiell profil for Aserbajdsjans president Ilham Alijev på mikrobloggsamfunnet Twitter. Per 22. mars 2015 har han publisert 2.342 meldinger og har over 133.000 følgere. Mange av følgerne er toneangivende internasjonale politikere og journalister, og tilstedeværelsen på Twitter har således blitt en viktig kommunikasjonskanal for presidenten. Aserbajdsjans syn på konflikten i Nagorno-Karabakh har vært et gjennomgående tema.

Høsten 2014 fikk Twitter-bruken enorm oppmerksomhet, etter at en rekke internasjonale medier meldte at Alijev «erklærte krig på Twitter» (Johnston, 2014; Judah, 2014). I et forsøk på å forstå den offisielle aserbajdsjanske holdningen til konflikten og spørsmålet rundt en fredsoperasjon har jeg foretatt en kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse av samtlige Twitter-meldinger i perioden fra 14. mai 2010 til 22. mars 2015.

– Presidentens Twitter-konto er styrt av informasjonsavdelingen, slik praksisen er i de fleste land. Meldingene er basert på presidentens offentlige taler. Av og til blir dessverre enkeltsetninger tatt litt ut av konteksten, og postet som Twitter-meldinger. Det kan gi et litt feil bilde. Meldingene er ikke ment som trusler, det er mer for å slå fast fakta. Også må vi huske på at presidenten av og til bruker noen andre formuleringer i taler til folket, enn det som er beregnet på et internasjonalt publikum, sier Hikmat Hajiyev i det aserbajdsjanske utenriksdepartementet.

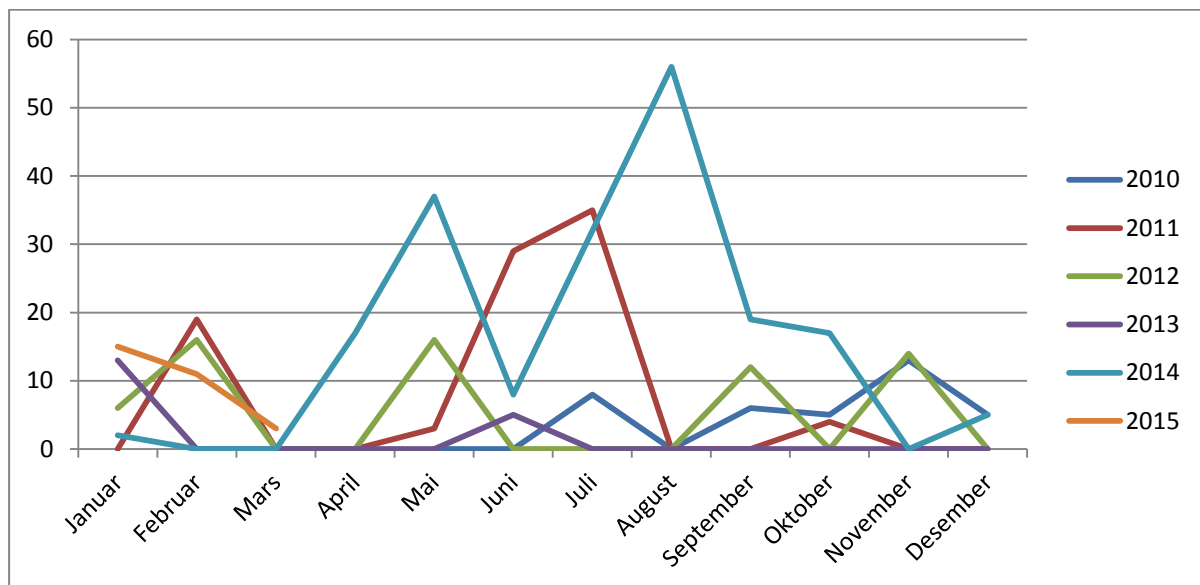
Helt siden Twitter-kontoen ble opprettet i 2010 har praksisen vært å legge ut meldinger på engelsk, med utdrag fra offisielle taler. Ofte publiseres så godt som hele taler, der setning for setning legges ut i en løpende strøm av meldinger. I enkelte tilfeller kan over 60 meldinger fra samme tale bli publisert fortløpende i løpet av få minutter. Deretter blir det ofte stille i flere dager, og i enkelte tilfeller flere måneder, før en ny bolk med meldinger plutselig publiseres.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Januar		0	6	13	2	15
Februar		19	16	0	0	11
Mars		0	0	0	0	3
April		0	0	0	17	
Mai	0	3	16	0	37	
Juni	0	29	0	5	8	
Juli	8	35	0	0	32	
August	0	0	0	0	56	
September	6	0	12	0	19	
Oktober	5	4	0	0	17	
November	13	0	14	0	0	
Desember	5	0	0	0	5	
Totalt (431)	37	90	64	18	193	29

Tabell 1: 431 av 2.342 meldinger på president Ilham Alijevs profil på Twitter (@presidentaz) i perioden 14. mai 2010 til 22. mars 2015 handlet om konflikten i Nagorno-Karabakh.

En analyse av de 2.342 Twitter-meldingene som ble publisert i perioden 14. mai 2010 til 22. mars 2015 viser at 431 meldinger (18,4 prosent) er relatert til konflikten. Utvalgskriteriet er at meldingene omhandler Armenia, Nagorno-Karabakh eller den aserbajdsjanske hæren. Av alle meldingene fra de siste fem årene er over halvparten (220 – 51 prosent) publisert i løpet av det siste året, fra mars 2014 til mars 2015. Det høye antallet meldinger i juni og juli 2011 (totalt 64 meldinger) skyldes to taler om Hæren og aserbajdsjansk utenrikspolitikk. Den voldsomme økningen i meldinger om Nagorno-Karabakh fra april 2014 kan imidlertid

forklares med økt spenning i konflikten. Den 7. august 2014 ble det publisert hele 56 meldinger om konflikten på én dag, som en direkte respons på kamphandlingene i starten av måneden. Disse meldingene ble plukket opp av internasjonal media, og fikk svært stor oppmerksomhet.

Illustrasjon 2: Utvikling i antall månedlige meldinger om Nagorno-Karabakh på president Ilham Alijevs profil på Twitter (@presidentaz) i perioden 14. mai 2010 til 22. mars 2015.

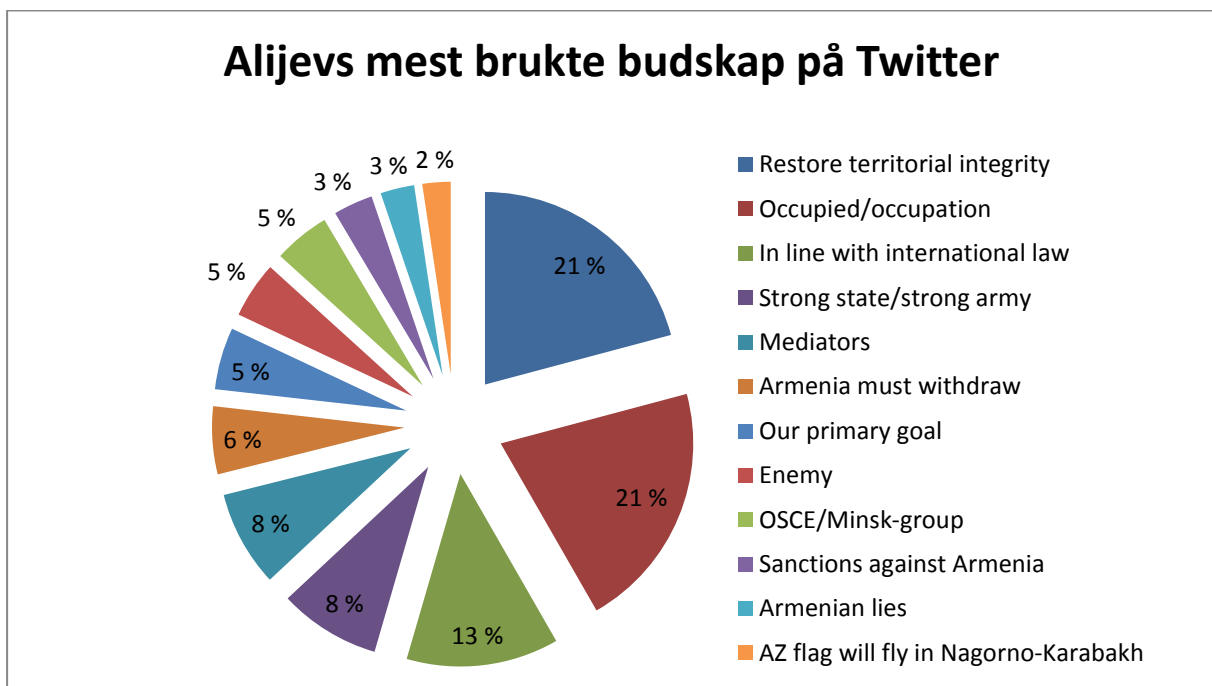
Hovedelementene i presidentenes narrativ på Twitter er at Aserbajdsjan er en stabil, vennlig og pålitelig internasjonal aktør. Ved hjelp av oljen har man bygget en sterk stat, med en sterk hær. Aserbajdsjan har hatt en voldsom utvikling de siste 20 årene, med blant annet utbyggingen av BTC- og BTE-rørledningene, nye havner i Det kaspiske hav, og ny jernbane via georgiske Tbilisi til Kars i Tyrkia. Aserbajdsjan er et sterkt, tolerant og multietnisk land, der det er et sterkt fellesskap mellom folket og staten. Nettopp det siste er en styrke for landet, skriver presidenten.

Retorikken rundt Armenia og konflikten i Nagorno-Karabakh er offensiv. Varianter av setningen «restore territorial integrity» og «occupied/occupation» er benyttet i 44 av de 431 Twitter-meldingene om konflikten. Dette er det desidert mest gjentatte budskapet om konflikten, og går som vist igjen i mer enn én av ti meldinger (10,2 prosent). Andre budskap er at Aserbajdsjans standpunkt i konflikten er «in line with international law» (27 tilfeller, 6,3 prosent), at Hæren og Aserbajdsjan er sterke (18 tilfeller, 4,2 prosent), at Armenia må trekke seg ut fra de okkuperte områdene (12 tilfeller, 2,8 prosent), og at det er Aserbajdsjans viktigste mål å løse konflikten (11 tilfeller, 2,6 prosent). Presidenten skriver også at den

armenske diasporaen er deres største fiende, siden den sprer løgner om Aserbajdsjan i en internasjonal svertetekampanje. Isolasjonspolitikken overfor Armenia beskrives som en suksess, der Armenia bare blir svakere og svakere, mens Aserbajdsjan blir sterkere og sterkere. Innsatsen til OSSE og Minsk-prosessen gis lite flatterende beskrivelser. Uttrykk som «no results», «no progress», og «not yielding any fruits» gjentas flere ganger. I tillegg uttrykker presidenten frustrasjon over at verken OSSE eller verdenssamfunnet øver «serious pressure» eller sender «serious signals» til Armenia, og at det ikke er innført sanksjoner mot landet (7 tilfeller, 1,6 prosent). Alijev antyder flere ganger at Armenias egentlige hensikt med fredsprosessen er å kjøpe tid, slik at status quo opprettholdes.

Azerbaijani citizens are not pleased with the activity of mediators because the main mission of mediators is to settle the conflict, not to keep it in a frozen state and conduct confidence building measures (7. august 2014)

Illustrasjon 3: Oversikten viser et utvalg av Alijevs mest brukte budskap i meldingene om konflikten i Nagorno-Karabakh.

En mulig fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh nevnes bare én gang i de 431 meldingene. Det skjedde den 18. juli 2011, i forbindelse med en tale om Aserbajdsjans utenrikspolitikk, der Alijev redegjorde for hvordan de oppdaterte Madrid-prinsippene var. Senere i talen beskylder han Armenia for å forhandle bare for forhandlingens del, for å hale ut tiden.

To ensure the safety of both Armenian and Azerbaijani population, it was necessary to introduce peacekeeping forces to the region. It was also to be ensured that all the victims of occupation would return to their former places of residence.

Et interessant spørsmål er hvorvidt Alijevs budskap og retorikk på Twitter har endret seg gjennom de siste fem årene. Høsten 2014 ble enkelte av Twitter-meldingene slått opp som store nyheter i internasjonale medier. Det gjaldt særlig disse meldingene, som er publisert den 7. august 2014:

- A. *We are not living in peace, we are living in a state of war. Everyone must know this.*
- B. *The war is not over. Only the first stage of it is. But the second stage may start too*
- C. *No-one can rule that out. We don't want war, we want peace. But at the same time, we want our lands back.*
- D. *We will restore our territorial integrity either by peaceful or military means. We are ready for both options.*
- E. *Just as we have beaten the Armenians on the political and economic fronts, we are able to defeat them on the battlefield.*
- F. *We will restore our sovereignty. The flag of Azerbaijan will fly in all the occupied territories, including Shusha and Khankandi.*

En kvalitativ innholdsanalyse av Alijevs Twitter-meldinger viser at retorikken er langt fra ny, og at talen som meldingene den 7. august 2014 er basert på, i stor grad baserer seg på gamle budskap. Målet om å gjenopprette territoriell integritet (eksempel D) er sågar et av de budskapene Alijev har gjentatt oftest på Twitter. I flere tilfeller forsterkes budskapet med at det må skje «by all means» (f.eks. 28. juni 2010) og at det er landets «top priority» (f.eks. 1. mai 2014). Formuleringen om at Aserbajdsjan fortsatt er i krig (eksempel A) ble brukt første gang på Twitter den 25. november 2010. Og retorikken rundt at det bare er krigens første fase som er over (eksempel B) ble første gang twitret den 27. juni 2011:

The war is not over yet, only its first stage is, and a country at war should first of all focus on building the army. #Azerbaijan

Setningen om at det aserbajdsjanske flagget vil vaie over de okkuperte territoriene (eksempel F) er også brukt flere ganger før, blant annet den 29. september og 9. november 2012. Dette viser at retorikken fra august 2014 ikke er ny, slik internasjonale medier framstilte det, men tvert imot en nesten ordrett gjentakelse av gamle budskap. I den grad det er noen endring i president Alijevs bruk av Twitter, dreier det seg primært om endringer i volum (antall publiserte meldinger om konflikten), ikke av budskap og retorikk.

7 Oppsummering og konklusjon

Denne studien identifiserer en rekke armenske og aserbajdsjanske forklaringer på hvorfor det aldri er etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Tabellen under viser en forenklet framstilling av de ulike fredsplanene, samt antatte årsaker til hvorfor de aldri førte til implementeringen av en observatørstyrke eller fredsoperasjon.

Epoke 1: Under krigen	Epoke 2: Etter Bisjkek-avtalen	Epoke 3: Under Minsk-prosessen
<p>Zjeleznovodsk (1991) Hva: Observatører fra Russland og Kasakhstan Status: Opphørte på grunn av krigshandlinger mot observatørstyrken</p>	<p>Bisjkek/Moskva (1994) Hva: SUS-fredsoperasjon med hovedvekt av russiske soldater. Status: Ble aldri etablert på grunn av Aserbajdsjans motvilje til å involvere russiske soldater i regionen.</p>	<p>Budapest-toppmøtet (1994) Hva: 3000 soldater i en multinasjonal fredsoperasjon som følge av konsensus mellom Russland og KSSE. Status: Ble ikke etablert, fordi avtalen forutsatte at fredsoperasjonen først skulle etableres etter at politisk enighet var oppnådd.</p>
<p>Teheran-deklarasjonen (1992) Hva: Observatørstyrke fra Iran og KSSE Status: Ble aldri etablert på grunn av krigshandlinger.</p>		<p>Steg-for-steg-planen (1997) Hva: Multinasjonal fredsoperasjon som blant annet opprettholder en flyforbudssone og en demilitarisert sone mellom partene. Status: Ble ikke etablert. Toppolitikere fra Nagorno-Karabakh presser Armenias president til å gå, fordi han støttet planen.</p>
<p>Sotsji-møtet (1992) Hva: 56 observatører fra Russland Status: Måtte trekke seg ut fra regionen på grunn av harde kamper.</p>	<p>Minsk-prosessen (1994) Hva: Multinasjonal fredsoperasjon. Status: Ble aldri etablert fordi KSSE manglet erfaring med å lede slike operasjoner, dårlig tilgang på soldater, og manglende enighet med Russland.</p>	<p>Goble-planen i Key West (2001) Hva: Multinasjonal fredsoperasjon som skulle sørge for fri ferdsel gjennom Meghri-korridoren fra Aserbajdsjan til Nakhitsjevan, og Lachin-korridoren fra Armenia til Nagorno-Karabakh. Status: Ble ikke etablert. Aserbajdsjans president ble presset av landets politiske elite til å ta avstand fra planen.</p>
<p>Minsk-konferansen (1993) Hva: Fredsoperasjon Status: Ble aldri etablert, blant annet på grunn av mangel på militære styrker. Bare russiske soldater var mulig, noe Aserbajdsjan motsatte seg.</p>		<p>Madrid-prinsippene (2007) Hva: «Peacekeeping observers» som sikrer en buffersone etter at armenske soldater trekker seg ut fra regionene i flere faser. Status: Enda ikke etablert, venter på politisk løsning.</p>

Tabell 2: Sammendrag av ulike fredsplaner som har omfattet etableringen av en fredsoperasjon, samt en kort forklaring på hvorfor fredsoperasjonene ikke ble iverksatt.

De sentrale forskningsspørsmålene for denne studien er om Armenia eller Aserbajdsjan har vært for eller mot en fredsoperasjon, og hvilket oppdrag, mandat og organisering de to landene i så fall ser for seg at en slik operasjon skal ha. Disse spørsmålene er forsøkt besvart i de tre foregående kapitlene, som er basert på studier av fredsavtaleutkast, skriftlige sekundærkilder og ikke minst muntlige og skriftlige primærkilder fra Armenia og Aserbajdsjan. En oppsummering av funnene viser at det er hensiktsmessig å dele årsaksforklaringene opp i tre tidsavgrensede epoker. Den første epoken strekker seg fra høsten

1991 til sommeren 1993, og omfatter fire forsøk på å lage fredsavtaler mellom partene mens krigen pågikk. Den andre epoken starter med signeringen av Bisjkek-protokollen og våpenhvilen i mai 1994, og varer til KSSE-toppmøtet i Budapest i desember 1994. Den siste og tredje epoken omhandler OSSE og Minsk-gruppens fredsforhandlinger fra desember 1994 og fram til arbeidet med denne oppgaven ble avsluttet i november 2015.

7.1 Epoke 1: Under krigen (1991 til 1994)

Mens krigen i Nagorno-Karabakh pågikk for fullt mellom 1991 og 1994, var det minst fire ulike fredsprosesser mellom partene. Alle disse forhandlingene omfattet planer for etableringen av en observatørstyrke eller militær fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh, og to av prosessene kom faktisk så langt at militære observatørstyrker ble utplassert i regionen. Høsten 1991 gikk en observatørstyrke med kasakhstanske og russiske offiserer i gang med å avvæpne de stridende partene som en del av Zjeleznovodsk-erklæringen. Dette fredsinitiativet fikk imidlertid en brå og tragisk slutt da observatørens helikopter ble skutt ned. Alle om bord ble drept, og dermed ble både fredsavtalen og observatørstyrken oppløst. Teheran-kommunikatet rakk ikke en gang å implementere planene om en multinasjonal observatørstyrke, før nye og overraskende kamphandlinger i Nagorno-Karabakh satte en stopper for hele fredsplanen. Det tredje forsøket var det Russlands nye forsvarsminister Pavel Gratsjov som tvang fram i september 1992, da han sendte 56 observatører til Nagorno-Karabakh. På grunn av harde kamper måtte observatørene trekkes ut etter kort tid. Alle disse tre første forsøkene på å etablere en form for fredsoperasjon i regionen måtte dermed gi tapt for pågående krigshandlinger, og kan derfor sies å ha en aserbajdsjansk og armensk årsaksforklaring. Når det gjelder KSSEs forsøk på å etablere en fredsavtale med påfølgende fredsoperasjon sommeren 1993, så er det imidlertid mindre sannsynlig at denne fiaskoen skyldes konfliktaktørens holdninger. Her må man ta i mente KSSEs manglende erfaringer med å etablere og lede slike operasjoner, samt mangel på tilgjengelige styrkebidrag.

7.2 Epoke 2: Etter Bisjkek-avtalen (1994)

Da våpenhvileavtalen ble underskrevet i Bisjkek i mai 1994 var partene enige om å etablere en fredsstyrke fra SUS-landene. I ettertid er det mulig å identifisere tre hovedårsaker til hvorfor dette ikke skjedde.

Den første, og sannsynligvis viktigste faktoren, var den aserbajdsjanske motviljen til å blande russiske soldater inn i konflikten. Etter uavhengigheten fra Sovjetunionen kjempet flere ulike politiske fraksjoner om makten, og de nasjonalistiske ideene sto sterkt. Innenrikspolitisk ble det derfor et viktig mål å bli kvitt de sovjetiske basene og soldatene fra Aserbajdsjan, og i alle fall ikke få flere. Planen om nye russiske soldater i Nagorno-Karabakh vakte derfor mostand. Russland, og især forsvarsminister Gratsjov, møtte denne motviljen med aggresjon og press. Det førte til at aserbajdsjanernes skepsis til russerne, og ikke minst til deres eventuelle skjulte intensjoner, økte. Derfor satte Aserbajdsjan til slutt foten ned, og nektet en fredsoperasjon med russiske soldater.

Den andre faktoren er den russiske hærens tilstand etter Sovjetunionens fall. Den gamle sovjethæren var gått i oppløsning, og i praksis levde offiserer og soldater sitt eget liv – utenfor Moskvas kontroll. Under krigen i Nagorno-Karabakh hadde sovjetiske soldater (herunder russere) kjempet på begge sider, noe begge parter hadde friskt i minne. Armenerne husket russernes deltakelse i operasjon «Кольцо» i 1991, og aserbajdsjanerne husket de russiske panservognene fra Khojali-massakren. Som vist i kapittel 2 hadde heller ikke Russland noen doktriner for fredsoperasjoner på dette tidspunktet. På grunn av disse forholdene var armenerne og aserbajdsjanerne skeptiske til å overlate freden i deres hender.

Den siste årsaken er det internasjonale samfunnets manglende erfaring med post-sovjetiske konflikter. KSSE (senere OSSE) involverte seg i fredsforhandlingene, og stod lenge i et konkurranseforhold med Russland om å forhandle mellom partene. Strategien til KSSE var å foreslå en multinasjonal fredsoperasjon, som Aserbajdsjan kunne akseptere. I praksis manglet imidlertid KSSE erfaring med å etablere og lede slike operasjoner, og ikke minst manglet de styrkebidrag til en slik operasjon. Vestlige soldater var opptatt med den pågående konflikten på Balkan, og i realiteten var det bare russiske soldater som var tilgjengelige til å kunne settes inn i en slik operasjon. Dette nektet Aserbajdsjan.

Den aserbajdsjanske mostanden mot russiske soldater var trolig den viktigste årsaken til at det aldri ble etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh i denne epoken. Denne forklaringen skyldes først og fremst konfliktaktørens egen holdning. Man kan likevel argumentere for at den aserbajdsjanske holdningen kan ha vært et resultat av eksterne forhold, som for eksempel den russiske hærens tilstand og mangelen på andre egnede fredssoldater. Men da det til syvende og sist var Aserbajdsjan som satte ned foten, er det også denne beslutningen som tillegges størst vekt i denne oppsummeringen.

7.3 Epoke 3: Under Minsk-prosessen (1994 til d.d.)

Etter det mislykkede forsøket på å etablere en fredsoperasjon i kjølvannet av Bisjkek-avtalen mistet planen om en fredsoperasjon mye av momentet. En ny fase av fredsforhandlingene startet på KSSE-toppmøtet i Budapest i desember 1994, da Russland og KSSE inngikk et kompromiss om forhandlingsformatet. De tre OSSE-organene som i dag arbeider med konflikten har sitt opphav fra denne perioden. Det politiske arbeidet og selve fredsforhandlingene skulle ledes av Minsk-gruppens to (senere tre) medformenn, mens mye av det praktiske arbeidet ble delegert til en svært liten gruppe utsendte observatører i konfliktområdet, og en militær planleggingsgruppe i Wien.

Feltarbeidet har identifisert flere interessante armenske og aserbajdsjanske forklaringer på hvorfor en fredsoperasjon ikke har blitt etablert i tidsrommet fra desember 1994 til i dag. Følgelig er det denne epoken som er viet størst plass i empirikapitlene og i konklusjonen. En interessant observasjon er hvor stor betydning de overordnede premissene fra Budapest-toppmøtet i 1994 har for de to konfliktaktørene. Det gjelder særlig tre premiss for en framtidig fredsoperasjon, om at den skal være multinasjonal, ha mandat fra FNs sikkerhetsråd, og først implementeres når partene i konflikten har oppnådd en politisk løsning.

Premisset om at en fredsoperasjon ikke skal etableres før de politiske sidene av saken er løst, har overraskende stor konsensus i Armenia og Aserbajdsjan. Data fra informanter i Armenia, Aserbajdsjan og i det internasjonale diplomatiet, samt av skriftlige primær- og sekundærkilder, bekrefter dette funnet. Tigran Balayan, det armenske utenriksdepartementets offisielle talsmann, sier sågar det er prematurt å snakke om en fredsoperasjon nå, til tross for at konflikten er over 25 år gammel. Dermed står ideen om en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh i sjakk matt inntil man får et gjennombrudd i fredsforhandlingene.

Feltstudiene har avdekket et fravær av offentlighet og debatt rundt den mulige fredsoperasjonen, både i Armenia og Aserbajdsjan. Informantenes kunnskapsnivå om fredsoperasjoner oppleves også som lavt. Hovedinntrykket fra intervjuene er at nyansene som skiller ulike fredsoperasjonskonsept fra hverandre er visket ut i deres persepsjon av temaet. Fredsoperasjoner betraktes i stedet som et enhetlig og universelt fenomen, der alle operasjoner er like. I Armenia er dette trolig bakteppet for en utbredt logisk feilslutning om at en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh vil mislykkes, siden fredsoperasjonen i Rwanda mislyktes med å stanse folkemordet på tutsiene i 1994. Dette er det armenske

hovedargumentet mot en fredsoperasjon, siden det «beviser» at en fredsoperasjon ikke vil kunne beskytte dem mot den aserbajdsjanske trusselen. Selv i det armenske utenriksdepartementet bruker talsmann Tigran Balayan dette argumentet, og viser til de mislykkede fredsoperasjonene i Rwanda og Bosnia. For å underbygge teorien om at informantene har et lavt kunnskapsnivå om fredsoperasjoner, er det hensiktsmessig å se nærmere på denne retorikken. Min vurdering er at Rwanda-argumentet er like urimelig, som det er feilaktig. Man kan enkelt slå fast at UNAMIR-operasjonen i Rwanda hadde helt andre taktiske og sikkerhetspolitiske forutsetninger, enn det en eventuell operasjon i Nagorno-Karabakh vil ha. I Rwanda så man en etnisk motivert intrastatlig konflikt i et land med dårlig utviklet styresett. I Nagorno-Karabakh er det primært en territoriell konflikt mellom to land med relativt høy utviklingsgrad. I Rwanda hadde fredsoperasjonen et svakt mandat og lite slagkraft, i tillegg var det stor internasjonal uenighet om håndteringen. I Nagorno-Karabakh er det internasjonal konsensus om fredsprosessen. Michael W. Doyle og Nicholas Sambanis har sett på hvilke historiske konflikter som har hatt best forutsetninger for fred, og vurdert forholdet mellom fiendskap, internasjonal kapasitet og lokal kapasitet. De har kommet fram til at ikke-etniske kriger i land med relativt høy utviklingsgrad har størst sjanse for å oppnå fred dersom den sikres av en fredsbevarende operasjon i regi av FN, der de tre prinsippene om nøytralitet, bruk av makt kun i selvforsvar, og partenes samtykke ivaretas (Weiss & Daws, 2007, s. 323, 325, 326). Ved å legge denne forskningen til grunn, vil man kunne trekke en slutning om at konflikten i Nagorno-Karabakh trolig egner seg godt som arena for en fredsoperasjon.

Nettopp fordi det er så stor forskjell på ulike fredsoperasjoner, er det et viktig mål for denne studien å framskaffe data om hvilke konseptuelle krav de to partene stiller for en mulig fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Dette viste seg å bli en uoverkommelig oppgave. Så langt egen datainnsamling kan avdekke, eksisterer det få konkrete planer om hva slags oppdrag, organisering og mandat de to landene mener operasjonen skulle ha. De få innspillene informantene har brakt på banen lar seg vanskelig klassifisere i henhold til diskursen som kapittel to trekker opp rammene for.

Mye tyder på at det er en sammenheng mellom 1) premisset om at en fredsoperasjon ikke kan iverksettes før «den endelige politiske løsningen», 2) det påfølgende fraværet av offentlighet og debatt rundt temaet, og 3) det lave kunnskapsnivået om fredsoperasjoner generelt. Denne årsakskjeden gjelder for både Armenia og Aserbajdsjan. Funnet er således en viktig armensk

og aserbajdsjansk forklaring på hvorfor det ikke har vært mulig å gjennomføre en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh i epoke 3. For Armenias del kan årsakskjeden bygges ut med et ekstra moment, nemlig sammenhengen mellom frykten for aserbajdsjansk aggresjon og det lave kunnskapsnivået om fredsoperasjoner som fører til 4) den logiske feilslutningen om at en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh vil mislykkes.

Russiske soldater var den viktigste ingrediensen i alle de tre første planene om en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Av ulike årsaker motsatte Aserbajdsjan seg dette, og i mangel på alternative styrkebidrag har fredsoperasjonen derfor uteblitt. I dag kan det tenkes at også regionale forhold vil sette en begrensning på hvilke nasjoner som kan være aktuelle for en eventuell fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Selv om det i utgangspunktet ligger utenfor denne studiens avgrensning, er det viktig å peke på et par av disse forholdene. Man må for eksempel være oppmerksom på at konfliktområdet grenser til Iran, som er svært skeptisk til at internasjonale aktører involverer seg i konflikten. Samtidig kan man se for seg at Russland trolig vil motsette seg en operasjon med vestlige soldater i sin egen bakgård.

Armenia og Aserbajdsjan har også flere reservasjoner mot mulige bidragsytere. Tyrkia er uaktuell som bidragsyter på grunn av det armenske folkemordet og deres nære bånd til Aserbajdsjan. Aserbajdsjan er på sin side fortsatt avvisende til en fredsoperasjon med russiske soldater. Noe overraskende er også flere armenske informanter negative til en russisk fredsoperasjon, til tross for at Russland er Armenias nærmeste allierte. En uvilje mot å gi Russland enda større kontroll over Armenia er nok den viktigste årsaken til dette. SUS og CSTO betraktes av informantene som en forlenget arm for Russland, og mister dermed mye av sin legitimitet som overordnet regional aktør.

Informanter fra både Armenia og Aserbajdsjan mener at de tre medformennene i Minsk-gruppen (Russland, USA og Frankrike) og nabolandene (Tyrkia og Iran) er utelukket fra å delta i en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. På spørsmål om hvilke land som da kan være akseptable bidragsytere, peker overraskende mange informanter på de skandinaviske landene. «Sverige og Finland er som skreddersydd til en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh», sier Tigran Balayan i det armenske utenriksdepartementet. Hans motpart i det aserbajdsjanske utenriksdepartementet, Hikmat Hajiyev, er enig: «Norge, Østerrike, Finland og Sverige er gode eksempler på nøytrale land som kunne deltatt i en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh».

Både armenere og aserbajdsjanere er svært frustrert over det internasjonale samfunnets manglende tilnærming til konflikten. De to partene har hvert sitt narrativ som de konkurrerer om å få anerkjennelse for. Kjernen i Aserbajdsjans narrativ er at Armenia har okkupert 20 prosent av deres land, at fire enstemmige resolusjoner fra FNs sikkerhetsråd fordømmer dette, og at de armenske styrkene må trekke seg tilbake umiddelbart. Videre mener man at den armenske diasporaen har klart å lure det internasjonale samfunn med sin propaganda om at Armenia er konflikten offer, og at verdenssamfunnet dermed har glemt at saken først og fremst handler om at Aserbajdsjans territoriale integritet er krenket. De aserbajdsjanske informantene uttrykker sinne og oppgitthet over at de ikke får forståelse for dette i internasjonale fora. Flere av informantene betegner Minsk-prosessen som en armensk uthalingstaktikk for å opprettholde status quo, og sier at Aserbajdsjan derfor har mistet tilliten til hele prosessen. Skepsisen til en fredsoperasjon er derfor stor på Aserbajdsjans side, fordi de er redde for at denne kan bidra til å sementere dagens frontlinje ytterligere. En forutsetning for at en fredsoperasjon skal kunne iverksettes, er derfor at de armenske styrkene trekkes ut av de okkuperte regionene som ligger rundt Nagorno-Karabakhs administrative grenser.

Kjernen i Armenias narrativ er at de har grepet inn i konflikten for å sikre karabakh-armenerne rett til selvbestemmelse, og for å beskytte dem mot etniske rensing. Videre mener de at det eneste som står mellom de aggressive aserbajdsjanerne og deres mål om å utsette armenerne er den armenske hæren, som har etablert en buffersone for å gjøre beskyttelsen mest mulig effektiv. Den armenske frustrasjonen er stor over at ikke OSSEs observatørteam klarer å stanse kamphandlingene på frontlinjen, og det armenske forsvarsdepartementets offisielle representant kaller det hele en lek. De armenske informantene er sterkt tvilende til at en internasjonal fredsoperasjon vil kunne klare å beskytte dem mot aserbajdsjanernes aggresjon, og er derfor negative til slike operasjoner, med mindre de kan garantere 100 prosent for sikkerheten. Minsk-prosessen beskrives som et spill for galleriet, og de armenske informantene tror ikke prosessen vil lede til en varig fredsavtale så lenge Republikken Nagorno-Karabakh er utelatt fra forhandlingene. Flere informanter, uavhengig av nasjonal tilhørighet, peker også på utfordringen ved at Minsk-prosessen er lukket for offentlig innsyn. Detaljer om forhandlingene, fremgangsmåten, og ikke minst om den framtidige fredsoperasjonen er derfor lite kjent.

Flere informanter peker på at de politiske lederne på begge sider har en viss interesse av å opprettholde konflikten. Det er et faktum at flere i den politiske eliten i Armenia kommer fra

Nagorno-Karabakh, og har bygget hele sin karriere på krigen og den påfølgende konflikten. Informanter i begge land mener konflikten brukes til å skape nasjonalt samhold gjennom å ha en ytre fiende. I Aserbajdsjan er myndighetenes hatretorikk svært utbredt, gjennom taler, skolepensum, og mediesaker. Både armenske og aserbajdsjanske informanter ser med bekymring på dette, fordi retorikken tilfører konflikten en dimensjon av etnisk hat som kan bli vanskelig å snu. I Armenia er ikke hatretorikken like offensiv, men til gjengjeld omfavnes hatretorikken som et bevis for aserbajdsjansk aggresjon. Denne passive håndteringen skaper en frykt, som på samme måte som hatretorikken kan bli vanskelig å bli kvitt. Det er liten tvil om at begge parter utnytter konflikten til sin fordel i den innenrikspolitiske sfæren. Flere armenske og aserbajdsjanske informanter mener likevel at den politiske effekten av å ha løst konflikten ville overgått fordelene ved dagens situasjon.

Det er mulig å identifisere en rekke forklaringsmodeller for hvorfor det ikke er etablert en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh. Mange av årsakene handler åpenbart om forhold som ligger utenfor Aserbajdsjan og Armenias grenser. Det sikkerhetspolitiske omlandet, med Russland, Iran og NATO-landet Tyrkia i spissen, er trolig en slik ekstern forklaring på hvorfor det har vært vanskelig å etablere en fredsoperasjon. At fredsoperasjonen kom skjært ut av hoppkanten i 1994, fordi det internasjonale samfunnet ikke evnet å stille styrker og midler til rådighet for en slik operasjon, er en annen ekstern forklaring.

Studien viser imidlertid tydelig at det er flere signifikante aserbajdsjanske og armenske forklaringer som ikke skyldes eksterne forhold. Det mest interessante funnet i så måte, er årsakskjeden som tyder på at det er en sammenheng mellom 1) premisset om at en fredsoperasjon ikke kan iverksettes før «den endelige politiske løsningen», 2) det påfølgende fraværet av offentlighet og debatt rundt temaet, og 3) det lave kunnskapsnivå om fredsoperasjoner generelt. Summen av dette innebærer at fredsoperasjonen står i sjakk matt så lenge den politiske løsningen uteblir, og at det heller ikke finnes spor av aserbajdsjanske eller armenske planer for hvordan fredsoperasjonen skal se ut i detalj.

7.4 Andre interessante funn

Under feltarbeidet er det gjort flere interessante funn, som dessverre faller utenfor denne oppgavens avgrensninger. Disse ønsker jeg også å omtale i studiens oppsummering. Forhåpentligvis vil de kunne tjene som inspirasjon for videre forskning på temaet.

Forutsetningen om at en fredsoperasjon først kan iverksettes etter «den store politiske løsningen» synes å være problematisk. Kampene på frontlinjen, som har krevd minst 270 liv siden 2008 og som eskalerer stadig, viser et behov for konfliktreducerende tiltak i Nagorno-Karabakh – uavhengig av framdriften i de tidkrevende og sensitive forhandlingene. Under feltstudiene framkom det påstander om at partene benytter kamphandlingene på frontlinjen som et virkemiddel for å oppnå internasjonal oppmerksomhet, trenere fredsforhandlingene, og som en del av propagandakrigen. Aserbajdsjanske informanter forteller at Aserbajdsjan iverksetter kamphandlinger for å skremme armenerne, for på den måten tvinge dem til å opprettholde et skyhøyt forsvarsbudsjett, som til slutt vil føre dem til konkursens rand. En fredsoperasjon med mandat til å separere de stridende partene vil primært kunne hindre tap av liv. I tillegg kan man anta en bonuseffekt ved at det politiske forhandlingsklimaet vil bli bedre når de daglige kamphandlingene – og de påståtte intensjonene bak – trekkes ut av det uoppgjorte politiske regnskapet.

Et annet interessant funn fra feltstudiene er de to partenes beskrivelse av dynamikken i kamphandlingene på frontlinjen. Hikmat Hajiyev i det aserbajdsjanske utenriksdepartementet framholder at Aserbajdsjan ikke bryter våpenhvilen, men understreker at de har rett til selvforsvar. Som eksempel trekker han fram den autoriserte nedskytingen av et armensk helikopter høsten 2014. Tolkningen av denne selvforsvarsdoktrinen er at aserbajdsjanske myndigheter betrakter enhver kamphandling mot armenske soldater på aserbajdsjansk territorium som selvforsvar, og dermed som legitime handlinger. Hajiyev peker også på at de har unge soldater, som kan komme til å «skyte over frontlinjen i frustrasjon». Disse opplysningene blir ekstra bekymringsfulle når man sammenstiller dem med det armenske forsvarsdepartementets nye engasjementsregler, som ifølge oberst Vahan Kharapetyan trådte i kraft i desember 2014. Det at lavere offiserer langs frontlinjen nå har fått delegert myndighet til å besvare aserbajdsjansk ild uten å innhente tillatelse fra operative kommandoer, øker risikoen for at en ny krig kan oppstå ved en tilfeldighet. Det er lett å se for seg et scenario der tilfeldige (eller planlagte) hendelser ved frontlinjen utløser en kjede av autoriserte selvforsvarshandlinger, som eskalerer til et nivå som blir så omfattende at både offiserer og politikere til slutt fanges av begivenhetene. En ny krig vil kunne bli katastrofal for hele regionen, og vil høyst sannsynlig få store geopolitiske ringvirkninger for blant annet Tyrkia, Iran, Russland og USA (Ghazaryan, 2013, s. 22). Sett i dette lyset er det vanskelig å akseptere premisset om at en fredsoperasjon ikke har noe å gjøre i Nagorno-Karabakh på det nåværende tidspunkt. En substansiell debatt om hvordan fredsoperasjonen bør se ut i detalj, burde for

lengst vært initiert i både Armenia og Aserbajdsjan. Faktainformasjon om FNs multidimensjonale fredsbevarende operasjoner vil være en viktig ingrediens i en slik debatt, da det er nettopp dette konseptet for fredsoperasjoner som kan tenkes å være relevant i denne konflikten.

Et siste funn, som er like oppsiktsvekkende som det er interessant, er hvordan begge de to offisielle talsmennene for armenske og aserbajdsjanske myndigheter peker på de nordiske landene som akseptable bidragsytere til en fredsoperasjon i Nagorno-Karabakh.

I innledningskapittelet framgår det at den overordnede hensikten med studien er å «identifisere motsetninger – og potensielle fellesinteresser – som forhåpentligvis kan være nyttig i både framtidig forskning og i den pågående fredsprosessen». Som avslutning på studien av denne til de grader fastlåste konflikten, er det derfor befriende å kunne peke på en mulig fellesinteresse: En robust fredsbevarende operasjon i regi av FN, med nordiske soldater. Prinsippet om at freden må komme før fredsoperasjonen, bør også revurderes. Kanskje denne ideen kunne løsnet på den gordiske knuten i Nagorno-Karabakh.

Litteraturliste

- Abasov, A., & Khachatryan, H. (2005). *The Karabakh Conflict. Variants of settlement: Concepts and reality*. Baku/Jerevan: Areat & Noyan Tapan.
- Against Xenophobia and Violence. (2012). *The Sumgait Syndrome. Anatomy of racism in Azerbaijan*. Jerevan: MIA Publishers.
- Armenian Ministry of Defence. (2015). Minister of Defence Seyran Ohanyan. Retrieved 6. mars, 2015, from <http://www.mil.am/minister>
- Balayan, V. (2005). *Artsakh history*: Yerevan.
- Bellamy, A. J., Williams, P., & Griffin, S. (2010). *Understanding peacekeeping* (2nd ed. ed.). Cambridge: Polity Press.
- Belous, Y. (2013). Южный форпост России Retrieved 8. mars, 2015, from <http://www.redstar.ru/index.php/news-menu/v-armiyakh-sng/armenia/item/12045-yuzhnyj-forpost-rossii>
- Boutros-Ghali, B. (1992). An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. In U. Nations (Ed.).
- Brok, E. (2013). The EU's New Foreign Policy and Its Impact on the Nagorno-Karabakh Conflict. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 103-116). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Brownlie, I. (1963). *International law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press.
- Brzezinski, Z., & Sullivan, P. (1997). Russia and the Commonwealth of Independent States: documents, data, analysis. London: M. E. Sharpe.
- Bush, G. W. (2001). Presidential Address to the Nation. Washington D.C.: White House.
- Bush, G. W. (2002). President Bush Outlines Iraqi Threat Washington D.C.: White House.
- Buzan, B., & Little, R. (2000). *International systems in world history: remaking the study of international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Coleman, K. (2007). *International organisations and peace enforcement: the politics of international legitimacy*.
- Commission on Security and Cooperation in Europe CSCE. (1994). *Intensification of CSCE action in relation to the Nagorno-Karabakh conflict*. Budapest: Commission on Security and Cooperation in Europe Retrieved from <http://www.osce.org/mc/39554?download=true>.
- Conte, A. (2005). *Security in the 21st century: the United Nations, Afghanistan, and Iraq*. Aldershot: Ashgate.
- Cornell, S. E. (1999). *The Nagorno-Karabakh Conflict*. Uppsala: Department of East European Studies.
- Daly, J. C. K. (2015). Possible Introduction of Russian Peacekeeping Forces Into Karabakh Opposed by Armenia. *Eurasia Daily Monitor*, 12(155).
- De Waal, T. (2003). *Black garden : Armenia and Azerbaijan through peace and war*. New York: New York University Press.
- Diehl, P. F. (1993). *International peacekeeping*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Dobbie, C. (1994). *A concept for post-cold war peacekeeping* (Vol. 4/1994). Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Durch, W. J. (1993). *The Evolution of UN peacekeeping: case studies and comparative analysis*. New York, NY: St. Martin's Press.
- Economides, S., & Berdal, M. (2007). *United Nations interventionism, 1991-2004* ([Rev. and updated ed.]. ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

- Freedom House. (2015). Freedom in the World 2015. In F. House (Ed.): Freedom House.
- Fuller, L. (2010a). Azerbaijani Foreign Minister Discloses Details Of 'Madrid Principles' *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Retrieved from http://www.rferl.org/content/Azerbaijani_Foreign_Minister_Discloses_Details_Of_Madrid_Principles/1984485.html
- Fuller, L. (2010b). OSCE, EU Condemn Karabakh 'Armed Incident'. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Retrieved from http://www.rferl.org/content/OSCE_EU_Condemn_Karabakh_Armed_Incident/2079009.html
- Ghazaryan, S. (2013). Background: Setting the Geopolitical Stage. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ghimpu, M. (2010). Letter to NATO secretary-general
- Giragosian, R. (2013). Soft and Hard Security in the South Caucasus and Nagorno-Karabakh: A Euro-Atlantic Perspective. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 117-126). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Grigoryan, A. (2015). Moscow Frustrates Attempts to Resolve Karabakh Conflict, and Curtails Yerevan's Foreign Policy Options. *Eurasia Daily Monitor*, 12(200).
- Halbach, U. (2013). A Case Sui Generis: Nagorno-Karabakh in Comparison with Other Ethnic Conflicts in Eastern Europe. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 43-60). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Herszenhorn, D. M. (2014). Further Strains in Unresolved War Between Armenia and Azerbaijan Over Disputed Territory. *New York Times*. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2014/11/25/world/europe/further-strains-in-unresolved-war-between-armenia-and-azerbaijia-over-disputed-territory.html>
- Herszenhorn, D. M. (2015). Clashes Intensify Between Armenia and Azerbaijan Over Disputed Land. *New York Times*. Retrieved from http://www.nytimes.com/2015/02/01/world/asia/clashes-intensify-between-armenia-and-azerbaijan-over-disputed-land.html?_r=0
- Heydarov, T. B., Taleh. (2007). *Khojali Tragedy - an International View*. Baku: The Anglo-Azerbaijani Youth Society.
- Hilpold, P. (2014). Responsibility to protect : a new paradigm of international law? Leiden: Brill Nijhoff.
- Human Rights Watch. (2015). World Report 2015. In H. R. Watch (Ed.): Human Rights Watch.
- Indlekofer, M. (2013). International arbitration and the Permanent Court of Arbitration. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- International Crisis Group ICG. (2007). NAGORNO-KARABAKH: RISKING WAR *Europe Report* (Vol. 187).
- Johnston, I. (2014). President of Azerbaijan declares 'state of war' with Armenia on Twitter *The Independent*. Retrieved from <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/president-of-azerbaijan-declares-state-of-war-with-armenia-on-twitter-9655692.html>
- Jonson, L. (1999). *Keeping the peace in the CIS* (Vol. 81). London: The Royal Institute of International Affairs.
- Judah, S. (2014). The president who threatened war on Twitter. *BBC*. Retrieved from <http://www.bbc.com/news/blogs-trending-28710785>
- Kambeck, M., & Ghazaryan, S. (2013). *Europe's Next Avoidable War*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Khachatryan, H., Ghazaryan, G., & Margaryan, S. (2010). *Victories as they were: Callsigns 44*. Yerevan: Armenian Encyclopedia Publishing House.

- Klabbers, J. (2013). *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kupchan, C., & Kupchan, C. (1991). Concerts, collective security, and the future of Europe. *International security*, 16(1), 114-161.
- Lansing, R. (1911). The North Atlantic Coast Fisheries Arbitration. *The American Journal of International Law*, 5(1), 1-31. doi: 10.2307/2186762
- League of Nations. (1919). *Covenant of the League of Nations*. Boston: Boston: World Peace Foundation.
- Lynch, D. (2003). Post-imperial peacekeeping : Russia in the CISIFS info (online) (Vol. 2/03). Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Lynch, D. (2004). *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States*. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Mackinlay, J., & Cross, P. (2003). *Regional peacekeepers: the paradox of Russian peacekeeping*: United Nations University Press.
- Mammadov, I. (2014). *The Secrets of the Soviet Empire: The Sumgayit Provocation "The Grigoryan Case"*. Baku: Tahsil.
- Manuk, V. (2010). *Atlas of The Nagorno-Karabagh Republic*. Stepanakert: State Committee of the Real Estate Cadastre of the Nagorno-Karabagh Republic.
- Markedonov, S. (2013). The Cold War Legacy in Nagorno-Karabakh: Visions from Russia, the United States and Regional Actors. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 127-144). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Mehtiyev, E. (2005). Road Map to Peace or Stalemate for Uncertainty? In A. R. a. A. G. (ARAG) (Ed.), *Research & Assessment Branch Caucasus Series* (Vol. 23/05, pp. 25). London: Defence Academy of the United Kingdom.
- Mkrtchyan, H., & Bagirova, N. (2015). Five killed in clashes between Armenian-backed Karabakh troops and Azeri army. *Reuters*. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/2015/09/26/us-armenia-azerbaijan-idUSKCN0RQ0MK20150926#IH7KBCvPjCOMvvpe.97>
- Nadirov, A. (2014). *Khojaly 1992*. Baku: Heydar Aliyev Heritage Research Center.
- O'Neill, J. T., & Rees, N. (2005). *United Nations peacekeeping in the post-cold war era* (Vol. 18). London: Routledge.
- Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE. (1995). *Mandate of the Co-Chairmen of the Conference on Nagorno Karabakh under the auspices of the OSCE ("Minsk Conference")*. Wien: Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE Retrieved from <http://www.osce.org/mg/70125?download=true>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe OSCE. (1997). *Agreement on the Cessation of the Nagorno-Karabakh Armed Conflict*. Retrieved from <http://www.ca-c.org/dataeng/books/book-1/12.appendix-18.shtml>.
- Peuch, J.-C. (2001). Caucasus: Iran Offers To Mediate In Nagorno-Karabakh Dispute. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Retrieved from <http://www.rferl.org/content/article/1097022.html>
- Poghosyan, T., & Martirosyan, A. (2013a). What the People Think: Key Findings and Observations of a Town Hall Meeting Project in Azerbaijan, Armenia and Nagorno-Karabakh. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 69-77). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Poghosyan, T., & Martirosyan, A. (2013b). What the People Think: Town Hall Meetings Reveal the EU's Potential and Limits in the Nagorno-Karabakh Conflict. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 61-68). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ragin, C. C., & Amoroso, L. M. (2011). *Constructing social research : the unity and diversity of method* (2nd ed. ed.). Thousand Oaks, Calif: Pine Forge Press.

- Republic of Abkhazia Ministry of Foreign Affairs. Bilateral treaties and agreements between the Republic of Abkhazia and the Russian Federation.
- RT.com. (2013). Medvedev: Russia's top priority in S.Ossetia war was to defend our citizens, interests (RT EXCLUSIVE). Retrieved 22. januar, 2014, from <http://rt.com/news/georgia-south-ossetia-medvedev-interview-012/>
- Security Council Report. (2008). Security Council Action under Chapter VII: Myths and Realities. New York.
- Sitkowski, A. (2006). *UN peacekeeping: myth and reality*. Westport, Conn: Praeger Security International.
- Tannock, C. (2013). The EU's Commitment in Nagorno-Karabakh and the Required Steps Ahead. In M. Kambeck & S. Ghazaryan (Eds.), *Europe's Next Avoidable War* (pp. 185-198). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- The Bishkek Protocol. (1994). *The Bishkek Protocol*. Bishkek: Retrieved from http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/ArmeniaAzerbaijan_BishkekProtocol1994.pdf.
- The Office to the President of the Republic of Armenia. (2015). Serzh Sargsyan - the President of the Republic of Armenia. Retrieved 6. mars, 2015, from <http://www.president.am/en/serzh-sargsyan/>
- United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*. United Nations Retrieved from <http://www.un.org/en/documents/charter/>.
- United Nations. (1993). *Resolution 822 (1993) Adopted by the Security Council at its 3205th meeting, on 30 April 1993*. New York: Retrieved from <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3b00f15764>.
- United Nations. (2000). Report of the Panel on United Nations Peace Operations (Brahimi-report): United Nations.
- United Nations. (2001). *Resolution 1386*. New York: United Nations.
- United Nations. (2008). *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*. New York: United Nations.
- United Nations. (2014). Peacekeeping Fact Sheet. from <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>
- Weiss, T. G., & Daws, S. (2007). *The Oxford handbook on the United Nations*. Oxford: Oxford University Press.
- Zheleznovodsk Declaration. (1991). *Zheleznovodsk Declaration*. Zheleznovodsk: Retrieved from <http://www.peaceagreements.ulster.ac.uk/cgi-bin/Agreements/agree.pl?full=617>.
- Zürcher, C. (2007). *The Post-Soviet Wars*. New York: New York University Press.
- Академия Наук Армянской ССР. (1988). *Нагорный Карабах Историческая Справка*. Yerevan: Академия Наук Армянской ССР.
- Общество Знание Армянской ССР. (1990). *Сумгаит... геноцид... гласность?* : Jerevan.

Vedlegg

Vedlegg A: Informantoversikt

Alle informanter er gjort kjent med masteroppgavens tema og forskningsspørsmål, samt relevant forskningsetikk. Informantene er gjort kjent med at de når som helst i prosessen fram til publisering, kan trekke seg som informanter.

De fleste informantene har latt seg intervjuer fritt, uten forbehold. Av hensyn til sakens sensitivitet har enkelte informanter bedt om å få være helt anonyme i det publiserte materialet. Dette gjelder særlig internasjonale aktører og diplomater. Enkelte informanter har også bedt om at deler av deres intervju, ofte enkeltstående opplysninger, ikke blir knyttet direkte til dem, men behandles som bakgrunnsinformasjon.

Der det har vært mulig har intervjuene blitt gjennomført med båndopptaker, som et supplement til skriftlige notater. Enkelte informanter har av ulike årsaker ikke tillatt båndopptaker, og derfor baserer disse intervjuene seg utelukkende på skriftlige notater.

En intervjuguide ble utviklet i forkant av intervjuene. Denne er ikke fulgt slavisk, men har fungert som en huskeliste med sentrale spørsmål til bruk underveis i intervjuene.

Armenske kilder

Under feltstudier i Jerevan i februar 2015 ble 13 informanter med armensk etnisitet intervjuet. Disse ble gjennomført på engelsk uten bruk av tolk, med unntak av intervjuet med Manvel Sargsian (informant 11). En sertifisert tolk med sikkerhetspolitikk som interessefelt tolket fra armensk til engelsk under dette intervjuet.

#	Navn	Stilling	Arbeidsgiver	Nasjonalitet	Gradering	Dato
1	*****	*****	*****	Armensk	Ikke offentlig	9/2 2015
2	Giro Manoyan	Internasjonal sekretær	Armenian Revolutionary Federation (ARF)	Armensk	Offentlig	9/2 2015
3	Gayane Mkrtychyan	Prosjektleder	Eurasia Partnership Foundation	Armensk	Offentlig	9/2 2015
4	Artak Ayunts	Prosjektleder	Eurasia Partnership Foundation	Armensk	Offentlig	9/2 2015
5	Tigran Balayan	Talsperson	Det armenske utenriksdepartementet	Armensk	Offentlig	9/2 2015
6	*****	*****	*****	Armensk	Ikke offentlig	11/2 2015
7	*****	*****	*****	Armensk	Ikke offentlig	10/2 2015
8	*****	*****	*****	Armensk	Ikke offentlig	10/2 2015
9	Vahan Karapetyan	Head of Arms Control and Peacekeeping Operations Branch	Det armenske forsvardepartementet	Armensk	Offentlig	11/2 2015
10	David Shahnazaryan	Senioranalytiker	Regional Studies Center	Armensk	Offentlig	11/2 2015
11	Manvel Sargsian	Direktør	Armenian Center for National and	Armensk	Offentlig	12/2

			International Studies			2015
12	Arthur Atanesyan	Head of Applied Sociology Departement	Yerevan State University	Armensk	Offentlig	12/2 2015
13	Sergey Minasyan	Head of Political Studies Departement	<u>Caucasus Institute</u>	Armensk	Offentlig	12/2 2015

Aserbajdsjanske kilder

Under feltstudier i Baku i februar 2015 ble seks informanter med aserbajdsjansk etnisitet intervjuet. Samtlige intervjuer ble foretatt på engelsk, uten bruk av tolk.

#	Navn	Stilling	Arbeidsgiver	Nasjonalitet	Gradering	Dato
14	Arzu Amirgulieva	Student og styremedlem	AEGEE Baku	Aserbajdsj.	Offentlig	18/2 2015
15	Elmin Ibrahimov	Analytiker, har skrevet doktorgradsavhandling om NK-konflikten.	Aserbajdsjans diplomatakademi (ADA)	Aserbajdsj.	Offentlig	18/2 2015
16	Farhad Mammadov	Direktør	Center for Strategic Studies (SAM)	Aserbajdsj.	Offentlig	19/2 2015
17	Kamal Makili-Aliyev	Forskningsleder	Center for Strategic Studies (SAM)	Aserbajdsj.	Offentlig	19/2 2015
18	Hikmat Hajiyev	Talsmann	Det aserbajdsjanske utenriksdepartementet	Aserbajdsj.	Offentlig	20/2 2015
19	Elnur Soltanov	Dekan	Aserbajdsjans diplomatakademi (ADA)	Aserbajdsj.	Offentlig	20/2 2015

Internasjonale kilder

Seks internasjonale kilder er intervjuet personlig under feltstudier i Kaukasus i februar 2015, andre er intervjuet på telefon i etterkant av feltstudiene. Samtlige internasjonale kilder ønsker å være anonyme, gitt sakens sensitivitet. Informantene har regionen og konflikten som faglig eller fysisk arbeidsområde, og arbeider som diplomater, offiserer og akademikere.

#	Navn	Stilling	Arbeidsgiver	Nasjonalitet	Gradering	Dato
20	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	13/2 2015
21	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	
22	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	9/2 2015
23	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	9/2 2015
24	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	10/2 2015
25	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	16/2 2015
26	*****	*****	*****	*****	Ikke offentlig	16/2 2015

Vedlegg B: Intervjuguide

Interviews to be conducted during field studies in Yerevan and Baku in February 2015 as a part of Lars Magne Hovtun's master thesis at the University of Oslo.

1. Introduction

Why has there not been established an international peacekeeping mission to Nagorno Karabakh over the last two decades?

Since the breakup of the Soviet Union in 1991 the international community has implemented several peace efforts to deal with the frozen conflict between Azerbaijan and Armenia over the de-facto republic Nagorno Karabakh.

This research project will be focusing on the attempts to establish a peacekeeping mission to the conflict, and investigate reasons for that these initiatives have failed.

2. Research ethics

Informants should always be informed about that they are being studied, the aim of the research, and the following research code of conduct:

A: Informants have the right to withdraw from the research at any time.

B: Informants have the right to decide if they will be anonymous in the research publication.

C: Informants should be informed by the research confidentiality.

3. Personal data

Name, position, affiliation, nationality.

4. Suggested questions: Peacekeeping operation?

1) Why has there not been established a peacekeeping missions in the NKR-conflict?

2) Has it been any attempts to establish a peacekeeping mission?

- 1992: Iran wants peacekeeping mission from Russia and Iran.
- March 1993: CSCE: "Conflicting parties agree on peacekeepers"
- Russian military observers in the beginning
- February 2010: Iranian amb. Seyed Ali Saghaeyan calls for peacekeepers.
- Armenia want an Iranian peacekeeping mission. Minsk group refused.
- EU-force?
- NATO and US considered too much as an intruder?

- Russian peacekeeping mission?

- 3) What kind of concept/doctrine/mandate would a peacekeeping mission need?
- 4) What's Armenia/Azerbaijan/NKR policy on the possibility of a peacekeeping mission?
- 5) How could an acceptable peacekeeping mission look like?
- 6) Could the Nordic countries be considered neutral and possible for a peacekeeping mission?

5. Suggested questions: Peace process

- 1) What's the current status on the peace process?
- 2) Why has Teheran communiqué (1992), Bishkek protocol (1994), Goble plan/Daytona meetings (2001), Prague process (2004), Madrid principles (2007), NKR declaration (2008) and the Paris meetings (2014) failed?
- 3) How important have the implementation of a peacekeeping mission been in these mentioned peace discussions?
- 3) Are the phase initiatives from Prague and Madrid still likely to be a solution?
  - A: A/NKR pull out of 5 districts and 13 villages in Lachin.
  - B: Peacekeepers de-mine and clears buffer zone
  - C: Azerbaijani people can return to the released villages
  - D: A/NKR pull out of last 2 districts. Azerbaijanis return to NKR.
  - E: Future status of NKR republic to be decided.
- 4) Who is blocking the peace process? Armenia? NKR? Azerbaijan? Regional or international actors?

6. Suggested questions: Mutual hostility?

- 1) How deep is the hostility between the regular citizens in the two countries?
- 2) Do the involved actors cultivate and provoke hostility between the two countries/ethnicities?
  - Books, movies, games, Twitter-messages.

7. Suggested questions: Internal causes

- 1) Internal tensions in Azerbaijan: Talyshistan.
- 2) Poor economic in Armenia – why not boost it and get over the conflict?
- 3) Modernization of the Azerbaijani army.

8. Suggested questions: Regional causes

- 1) The paradox of Nato/Armenia relationship.
- 2) The Russian approach to the region and the two actors?
- 3) Iran – Train/gas development?
- 4) Iran – nuclear complex?
- 5) Turkey – and the genocide.

9. Suggested question: Expected outcome

- 1) Is it likely with a new war?
- 2) What will happen in that war?
- 3) Who are the major power?
- 4) Is there any chance of peace?